

banka ve EKONOMİK yorumlar

AYLIK DERGİ • AĞUSTOS 1987 • YIL : 24 • SAYI : 8 • 500 LİRA (KDV DAHİL)

Okurlara Mektup / 3

Ekonomik Göstergeler / 4

BANKACILIK

1986 Yılında Bankalar,
Mevduat ve Krediler / 5

Dr. Öztin Akgüç

Sermaye Piyasası / 35

Doç. Dr. Mehmet Şükrü Tekbaş

Fonlar Ekonomik Kalkınmayı
Olumsuz Yönde

Etkilemektedir / 39

Doç. Dr. Selim Bekçeloğlu

Topluluk Kurumları - I / 43

Yrd. Doç. Dr. Hülya Baykal

Dünya Ekonomisine Bakış
(Dış Basından) / 53

Doç. Dr. Gülseren İzmir

Ayın Ekonomik Olayları / 57

Dr. Yıldırım Kılıç

Yeni Yayınlar / 61

M. Tarık Yaşa

1986 YILINDA
BANKALAR, MEVDUAT VE
KREDİLER

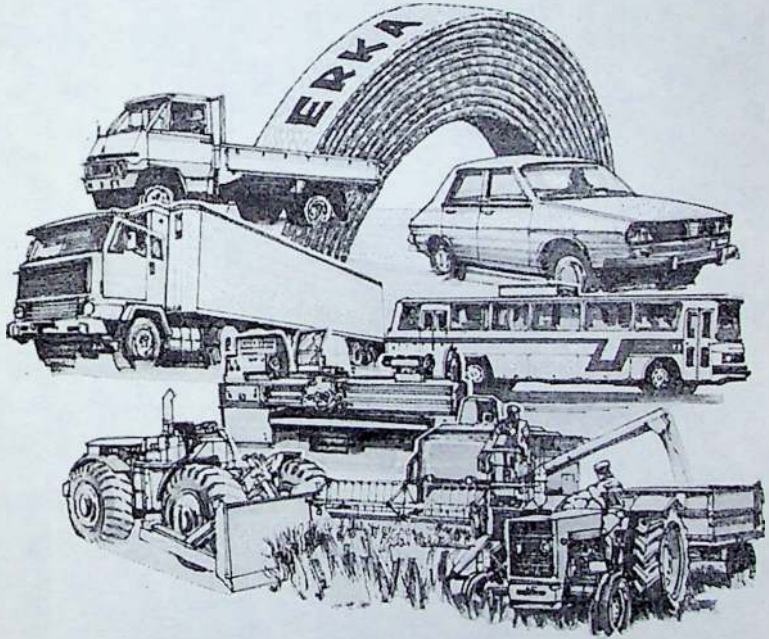
**Mevduatımız,
1986 yılında
%115
artış gösterdi!..**

*Bu büyük artış,
73 yıllık bankamıza duyulan
güven ve ilginin
gurur verici sonucudur.*

*Hizmet çabalarımızı
onurlandıran
Sayın Halkımıza
şükranlarımızı sunarız.*

3 MİLLİ AYDIN BANKASI T.A.Ş.
TARİŞBANK

**İhtiyaç yerlerinin
çokluğu ve çeşitliliği
ERKA için problem değildir
Her ihtiyaca uygun
bir ERKA vardır.**

ERKA®

ERKA BALATA VE OTOMOTİV SAN. A.Ş.

Cicoz Yolu, No: 32-34 34150 Bayrampaşa - İSTANBUL Telefon: 5675720/4 hat
Teleks: 22221 Erom tr.

selin®

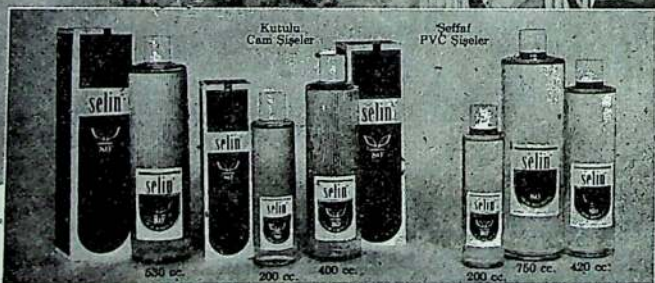
LIMON KOLONYASI

*Doğanın
Saf Damlası...*

Bir yazantı düşeyin... Serinlik ormanında...
Kokular pınarında...
Doğanın kaynağında.

Selin'in her damlasında
bir doğa parçası gizlidir.

banka ve ekonomik yorumlar

Aylık Dergi

Ekonomik ve Sosyal Yayınlar A.Ş.

Adına İmtiyaz Sahibi

KEMAL KURDAŞ

Yazı İşleri Müdürü

DR. ÖZTİN AKGÜÇ

Danışma Kurulu

Prof. Dr. Asaf Savaş Akat • Prof. Dr. Erdoğan Alkin
• Dr. Orhan Altan • Prof. Dr. Osman Fikret Arkan
• Prof. Dr. Mustafa A. Aysan • Besim Baykal
• Dr. Metin Berk • Doç. Dr. Ünal Bozkurt
• Prof. Dr. Kenan Bulutoğlu • Prof. Dr. Nasuhi
Bursal • Ege Cansen • Prof. Dr. Lâtif Çakıcı
• Mehmet Gün Çalılık • Şinasi Çelikkol • Özer
U. Çiller • Bülend Çorapçı • Ahmet Demirel
• Zeki Döşlülöğlü • Necdet Durakbaşı • A. Aydın
Dündar • Kaya Erdem • Farhan Erdem • Oktay
Ersoy • Prof. Dr. Cumhuriyet Ferman • Prof. Dr.
Emre Gönensay • Prof. Dr. Zeyyat Hatiboğlu
• Erhan Işıl • Doç. Dr. Halük A. Kabaalioğlu
• Prof. Dr. Kemal Kafalı • Adnan Başer Kafaçoğlu
• Dr. Ahmet S. Kalın • A. Nazlı Keyman • Dr.
Yıldırım Kılıksı • Prof. Dr. Tamer Koçel • Prof.
Dr. Kemal Kurtuluş • Nuh Kuşçulu • Prof. Dr.
Erol Manisalı • Doç. Dr. Orhan Morgül • Prof.
Dr. Erdoğan Moroğlu • Ziya Nebioğlu • Ergün
Neng • Rahmi Onen • Prof. Dr. İsmail Öztaşlan
• M. Celâlettin Özgen • Ertan Özgür • Tuncay
Özılhan • Selâhattin Özmen • Prof. Dr. Ergun
Özsunay • Doç. Dr. Meriç Paşa • Prof. Dr. Reha
Poroç • Prof. Dr. Dündar Sağlam • Halit Soydan
• Doç. Dr. Mehmet Şükrü Tekbaş • Osman N.
Torun • Prof. Dr. Kemal Tosun • Fikret M. Tun-
cer • Nezih Tunçsiper • Doç. Dr. Gül G. Turan
• Doç. Dr. Şeref Türen • Dr. T. Güngör Uras
• İbrahim Ülkem • Dr. Cüneyt Ülsever • A. Doğan
Yalın • Dr. Göksel Yücel • Doç. Dr. Ahmet Yüksel

Basım-Yayım Danışmanı

M. Tarık Yaşa

OKURLARA MEKTUP

Sevgili Okurlarımız,

Bu sayıda «Ekonomik Yorumlar» bölümü yayınlanamamıştır. Bunun nedeni, Dergi'de Türk bankacılığına ilişkin ayrıntılı bir incelemin verilmiş olmasıdır. «1986 Yılında Bankalar, Mevduat ve Krediler» başlıklı bu yazıda; ülkemizde bankacılık kesimindeki gelişmeler genel çizgileriyle belirtilmekte, sayısal bilgiler verilerek değerlendirilmeler yapılmakta ve bazı sonuçlara varılmaktadır. İncelemede, bankacılık kesimindeki gelişmeleri geçmiş yıllarla karşılaştıran 19 tablo yer almaktadır. Yapılan açıklamalardan özetle şu sonuçlar çıkmaktadır: 1986'da Türkiye'deki banka sayısı 56'ya, şube sayısı 6372'ye yükselmiştir. Toplam mevduat % 58.8 oranında artmış, bunun önemli bir bölümü yıl sonundaki yapay işlemlerden kaynaklanmış, artış hızı 1985 düzeyine ulaşamamıştır. Tasarruf mevduatındaki artış hızı büyük boyutlarda yavaşlamış; buna karşın toplam banka kredileri çok hızlı bir tempoda, % 77 oranında artmıştır. Bankacılık alanında kamu bankaları ağırlık kazanırken, kamu kesiminin bankacılık sisteminin aldığı kredilerin payı düşmektedir. 1986'da bankacılık kesiminde kârlılık ve verimlilik yükselmiş, bu arada net kâr bir önceki yıla göre % 74.5 oranında artmıştır.

Öte yandan bu sayıda, «Sermaye Piyasası» bölümünün ilginli çekeceğini ümit ediyoruz. İstanbul Menkul Kıymetler Borsası'nda işlem gören hisse senetlerinin fiyatları giderek yükselmektedir. Fiyatlardaki aşırı yükselmeye nedeniyle, «Hisse Senedi Grafiği» her sayıda yeniden düzenlenmektedir. Bu konuda bir ilginli söylediklerini aktarmakla yetiniyoruz: «1987 Ocak ayı başında hisse senetlerine yatırılan 1 milyon TL, bugün 9 milyon TL olmuştur.» Dergi'de sunulan diğer yazıları da ilginç bulacağınızı umuyoruz. Bu arada özellikle, güncel bir konuyu işleyen «Topluluk Kurumları» başlıklı yazıyı okumanızı tavsiye ederiz.

Saygılarımızla,

AYLIK DERGİ AĞUSTOS 1987 YIL : 24 SAYI : 8 500 LİRA (KDV DAHİL)

İDARE YERİ: Binbirdirek Mahallesi, Suterazısı Sokak No. 6 Kat 2; Sultanahmet - İstanbul • TELEFON : 526 34 11 • YAZIŞMA : P.K. 769; Karaköy - İstanbul • AÇIKLAMA : Dergi'de çıkan yazılar kaynak göstermek koşuluyla alınabilir. • KDV DAHİL YILLIK ABONE : 6.000.— TL; ÖĞRENCİLERE : 3.000.— TL. • İLAN FİYATLARI : Arka Kapak 200.000.— TL, Ön Kapak İçi 150.000.— TL, Arka Kapak İçi 125.000.— TL, Tam Sayfa (Ekonomik Yorumlar bölümü öncesi ve içi) 100.000.— TL, Tam Sayfa 80.000.— TL, Yarım Sayfa 50.000.— TL, Çeyrek Sayfa 25.000.— TL, Renk Farkı 30.000.— TL. • NOT : İlan fiyatlarına % 12 oranında KDV ilave edilecektir. • BANKA HESAP NUMARALARI (İstanbul): Akbank Türbe Şubesi 413, İş Bankası Türbe Şubesi 15410, Ziraat Bankası Beyoğlu Şubesi 768 • DİZGİ - TERTİP - BASKI : Met/Er Matbaası, Telefon : 528 28 90 • CİLT : Şe Ma, Telefon : 528 16 11 • BASKI TARİHİ : 10 Ağustos 1987 • SAYISI : 7000

ekonomik göstergeler

	1985	1986	1987		
			Mart	Nisan	Mayıs
T.C. MERKEZ BANKASI					
Döviz ve Altın Mevcudu (milyon \$)	1691.9	2545.7	2493.6	2448.2	2457.4
Banknot Miktarı (Milyar TL.)	1393.5	2021.1	2041.7	2263.1	2599.2
T.C. Merkez Bankası Kredileri (milyar TL.)	1299.6	1828.0	1877.5	2035.6	2038.3
Hazineye Kısa Vadeli Avans (milyar TL.)	794.5	1051.5	1204.2	1214.2	1213.1
BANKALAR (milyar TL.)					
Toplam Mevduat	8813.8	13235.3	11351.3		
Ticari Kuruluşlar Mevduatı	1911.1	3192.3	2564.8		
Tasarruf Mevduatı	4187.1	5752.6	5518.4		
Vadesiz Tasarruf Mevduatı	548.2	889.5	753.7		
Vadeli Tasarruf Mevduatı	3638.9	4863.1	4764.7		
Mevduat Sertifikası	668.2	787.7	769.6		
Resmî Kuruluş Mevduatı	886.4	1325.3	1159.2		
Bankalar Mevduatı	780.2	1654.3	809.9		
Diğer Kuruluşlar Mevduatı	380.3	523.2	529.5		
Döviz Tevdiatı	1153.8	2592.5	2901.5		
Toplam Krediler	6506.9	11517.2	10689.4		
Tarım	958.1	1773.2	1394.9		
Kalkınma ve Yatırım Bankaları	704.1	1491.6	1525.4		
Mesleki (Küçük Esnaf ve Sanatkâr)	256.9	431.9	437.3		
Gayrimenkul (İpotek Karşılığı)	375.4	791.7	824.2		
Denizcilik	83.7	58.6	52.8		
Ticari, Sınal, Sair	4128.8	6970.1	6454.7		
PARA ARZI (milyar TL.)	2774.9	4361.8	4513.9	4646.2	5136.6
FİYATLAR (DİE Toptan Eşya 1981 = 100, Tüketici 1978 — 1979 = 100)					
Toptan Eşya Fiyatları İndeksi (Genel)	356.8	504.7	553.0	567.4	594.7
Tarım	353.6	446.3	526.3	539.5	592.4
İmalat San. Sek.	345.2	509.4	548.5	564.4	580.8
Tüketici Fiyatları (Türkiye)	1159.6	1561.0	1957.3	1998.3	2096.9
Tüketici Fiyatları (İstanbul)	1309.3	1765.7	2239.0	2275.7	2402.1
DIŞ ÖDEMELER (milyon \$)					
Dışalım (CIF)	11613.4	11104.8	2840.9	3924.9	4899.4
Dışsatım (FOB)	7958.0	7456.7	1989.5	2691.6	3507.2
İşçi Dövizleri	1714.0	1633.0	339.0		653.0

Notlar: (1) TCMB altın ve döviz mevcuduna, 1984 ve 1985 yıllarında altın birikiminin yeniden değerlendirilmesinden doğan 887.6 milyon dolar dahildir. (2) TCMB kredilerine, borç tahkimleri (konsolide edilen krediler) dahil değildir. (3) Banka kredilerine, Devlet Yatırım Bankası kredileri de dahildir. (4) Bankalar, Mart/1987 sonunu değil Ocak/1987 rakamlarını göstermektedir. (5) Para arzı (M₁) dar tanımlıdır. (6) 1985 yılı dışalımına 269.8 milyon dolarlık altın dışalımını dahildir.

BANKACILIK

1986 YILINDA

Bankalar, Mevduat ve Krediler

DR. ÖZTİN AKGÜÇ

I. Genel Çizgileriyle Gelişmeler

1986 yılında ülkemizde bankacılık, mevduat ve krediler alanındaki gelişmeler, genel çizgileriyle şöyle özetlenebilir :

1 - 1985 yılı sonunda ülkemizde (T.C. Merkez Bankası dahil) faaliyette bulunan banka sayısı 51 iken 1986 yılı sonunda 56'ya yükselmiştir. 1986 yılında ülkemizde ulusal banka olarak Tekstil Bankası ile Akbank ve Banque National de Paris (BNP)'nin ortak girişimi olarak BNP - AK Bankası kurulmuş; Bank of Bahrain and Kuwait B.S.C., Banque Indosuez ve Standard Chartered Bank da şube açarak faaliyete geçmiştir.

2 - Türk bankacılık sisteminin yapısı 1986 yılında, önceki yıllara göre, göze çarpıcı bir değişiklik göstermemiştir. Türkiye'nin önde gelen dört ticaret (mevduat) bankası, T.C. Ziraat Bankası, Türkiye İş Bankası, Akbank ve Yapı Kredi Bankası, 1986 yıl sonu itibariyle toplam mevduatın (döviz tevdiat hesapları dahil) % 65,1'ine, toplam nakdi kredilerin de (kalkınma ve yatırım bankaları hariç) % 60,2'sine egemen bulunmaktadır. Bu oranlar bir önceki yıl sı-

rasıyla % 65,2 ve % 57,5 idi. Önde gelen dört büyük bankanın mevduat ve krediler içindeki payları toplamının % 60'ı aşması, Türk bankacılık sisteminde yoğunlaşmanın olduğunu ve sisteme yeni banka girişlerine karşın oligopolistik yapının sürdüğünü göstermektedir.

3 - Özellikle 1980 yılından sonra ülkemizde faaliyette bulunan yabancı banka sayısındaki artışa ve bunların sayısının 1986 yılında 17'ye yükselmesine karşın, söz konusu bankaların 1986 sonu itibariyle toplam birleşik mevduatta payları % 3,6, mevduat bankaları kredileri içindeki payları da % 3,0'dür. Bir önceki yıl, yabancı bankaların toplam mevduat içindeki payları % 2,1, krediler içindeki payları da % 3,7 idi. Görülüyor ki yabancı banka sayısındaki artışa karşın, bu bankaların mevduat ve krediler içindeki payları hemen hemen değişmemekte, düşük düzeylerini korumaktadır.

4 - 1986 yılında banka şube sayısı 80 artarak 6372'ye yükselmiştir. Şube sayısındaki artış oranı yaklaşık olarak % 1,3 düzeyindedir. Şube sayısı, bu artışa karşın, 1982 yılı sonunda en yüksek düzeyi olan 6375'e he-

nüz ulaşamamıştır. Ancak 1983 ve 1984 yıllarında azalan banka şube sayısının, 1985 yılından sonra sınırlı ölçüler içinde de kalsa artış göstermesi dikkati çekmektedir.

5 - Mevduat artış hızı cari fiyatlarla 1985 yılına göre yavaşlamıştır. 1986 yılı sonunda TL mevduatı, bir önceki yıla göre % 50,2 oranında artarak 13.235,3 milyar liraya yükselmiştir. Bir önceki yıl TL mevduat artış hızı % 64,0 dolayında idi. Döviz tevdiat hesapları ile birlikte, 1986 yılında toplam mevduat artış hızı % 58,8'e ulaşmaktadır. Döviz tevdiat hesapları dahil 1986 yılı sonunda toplam mevduatın ulaştığı büyüklük 15.827,8 milyar liradır. 1985 yılında döviz tevdiat hesapları da dahil mevduat artış hızı % 69,2 olup, 1986 düzeyinin üstünde idi.

Kaldı ki, banka bilançolarının şeffaflığı konusunda ileri adımlar atılmaya çalışıldığı bir dönemde, bankaların yapay işlemlerle yıl sonlarında mevduat rakamlarını önemli boyutta şişkin gösterdikleri gözlenmektedir. 1986 yılında 2 trilyon liraya yakın olarak tahmin edilen, yıl sonu fiktif mevduatı, şu iki şekilde irdelenebilir.

Kasım/1986 sonu itibarıyla 10,3 trilyon lira olan TL mevduatı, Aralık ayında % 28,1 oranında, yaklaşık olarak 2,9 trilyon lira artış göstermiştir. Diğer bir deyişle 1986 yılında yaklaşık 4,4 trilyon lira mevduat artışının (döviz tevdiat hesapları hariç) yaklaşık 2/3'ü, yılın son ayında gerçekleşmiş gözükmektedir. Özellikle yapay işlemlere daha elverişli olan ticari kuruluş mevduatı ile bankalar mevduatında yıl sonundaki artışlar dikkati çeken boyutlarda olmuştur. Kasım/1986 ayı sonunda 2,1 trilyon lira olan ticari kuruluş mevduatı, Aralık/1986 sonunda yaklaşık olarak 3,2 trilyon TL'ye yükselmiş; diğer bir deyişle bir ay gibi kısa bir zaman aralığı içinde % 50 oranında artmış-

tır. Bankalar mevduatındaki artış daha da göze çarpıcı boyutlarda olmuş. Kasım/1986 sonunda 348,2 milyar TL olan bankalar mevduatı Aralık/1986'da % 375 oranında bir artışla yıl sonunda 1,7 trilyon TL'ye yaklaşmıştır. Diğer yandan 1987 yılı başlarında özellikle bankalar ve ticari mevduatta azalışlar da, 1986 yıl sonunda söz konusu mevduat türlerinde oldukça önemli boyutta yapay, fiktif artışlar olduğunu göstermektedir. Gerçekten 1987 yılı Ocak ayında ticari kuruluşlar mevduatı, yıl sonu düzeyine göre 630 milyar lira dolayında, bankalar mevduatı da aynı dönemde yaklaşık 845 milyar lira azalış göstermiştir. Diğer mevduat türlerinde de daha sınırlı ölçüler içinde bulunan yapay veya fiktif mevduat ayıklandığında, 1986 yıl sonunda mevduatın bilançolarda 2 trilyon liraya yakın şişkin gösterildiği sonucuna varılmaktadır.

Bankaların, genelde, yıl sonlarında yapay işlemlerle mevduatlarını yüksek gösterdikleri, bir tür vitrin süsledikleri, güzelleştirilmiş bilançolar yayınladıkları bilinen ve gözlenen bir olaydır. Ancak 1986 yılında bu yapay işlemlerin ölçüsünün kaçırıldığı, mevduatın % 15'ine yakın tutarda fiktif mevduat yaratıldığı görülmektedir.

6 - 1986 yılında TL mevduatı % 50,2, toplam mevduat (döviz tevdiat hesapları dahil) ise % 58,8 oranında artmış gözükmeyle beraber; mevduat türleri itibarıyla artış hızları farklı olmuştur. 1986 yılında en hızlı artışı döviz tevdiat hesapları göstermiş, söz konusu döviz mevduatı % 124,7 oranında artmıştır. Artış hızı itibarıyla döviz tevdiat hesaplarını % 112,0 oranında artışla bankalar mevduatı, % 67,0 oranında artışla ticari kuruluşlar mevduatı, % 49,5 oranında artışla resmi kuruluşlar mevduatı ve % 37,6 oranında artışla

diğer kuruluşlar mevduatı izlemiştir. Artış hızı özellikle tasarruf mevduatı ile mevduat sertifikasında çok düşük düzeyde kalmış, tasarruf mevduatı % 37,4 oranında artarken, mevduat sertifikasında artış ancak % 17,9 oranında olmuştur. Yukarıda açıklandığı gibi, yıl sonunda yapay işlemlerle özellikle bankalar mevduatı ile ticari kuruluşlar mevduatının şişkin gösterilmesi, söz konusu mevduat türlerindeki artış hızını abartmıştır.

7 - Mevduat türlerindeki farklı artış hızları, 1986 yılında da bankalardaki mevduat yapısını (mevduat kompozisyonunu) etkilemiştir. 1986 yılı sonunda toplam mevduatın % 83,6'sını TL mevduat, % 16,4'ünü de döviz tevdiat hesabı oluşturmaktadır. 1986 yılı sonunda TL mevduat hesaplarının % 43,5'ini tasarruf mevduatı, % 24,1'ini ticari kuruluşlar mevduatı, % 12,5'ini bankalar mevduatı, % 10,0'ünü resmi kuruluşlar mevduatı, % 3,9'unu diğer kuruluşlar mevduatı, % 6,0'sını da mevduat sertifikası oluşturmaktadır. Bir önceki yıl ise toplam mevduatın % 88,4'nü TL mevduat, % 11,6'sını da döviz tevdiat hesapları oluşturmaktaydı. TL mevduat hesaplarının kompozisyonu da % 47,5 tasarruf mevduatı, % 21,7 ticari kuruluşlar mevduatı, % 10,1'i resmi kuruluşlar mevduatı, % 8,8'i bankalar mevduatı, % 4,3'ü diğer kuruluşlar mevduatı ve % 7,6'sı da mevduat sertifikası şeklinde idi. 1986 yılında mevduat yapısı içinde ticari kuruluşlar mevduatı ile bankalar mevduatının payı yükselirken, diğer mevduat türlerinin, özellikle tasarruf mevduatı ile mevduat sertifikasının payı düşmüştür. Ancak bu yapı değişikliğinde, yıl sonunda ticari kuruluşlar mevduatı ile bankalar mevduatının şişkin gösterilmesi de etkili olmuştur.

8 - İzlenen faiz politikası en belirgin etkisini mevduatın vade ya-

pısı üzerinde göstermektedir. Vadeli ve vadesiz mevduat oranları arasındaki marjın daraltılıp veya genişletilmesi mevduatın vade yapısı üzerinde etkili olmaktadır. 1986 yılında bu marjın bir ölçüde daraltılması, sınırlı bir şekilde de olsa mevduatın vade yapısını değiştirmiştir. TL mevduat içinde vadesiz mevduatın payı % 39,4'den % 40,8'e yükselirken, vadeli mevduatın payı % 60,6'dan % 59,2'ye gerilemiştir.

Faiz oranlarındaki değişikliğin tasarruf mevduatının vade yapısı üzerindeki etkisi daha belirgindir. 1985 yılında vadeli tasarruf mevduatının toplam mevduatı içindeki payı % 86,9 iken, bu pay 1986 yılında % 84,5'e gerilemiş, buna karşın vadesiz tasarruf mevduatının payı % 13,1'den % 15,5'e yükselmiştir. 1986 yılında faiz oranlarındaki değişikliğin dramatik ölçülerde olmaması, mevduatın vade yapısındaki değişikliğin de sınırlı kalmasına yol açmış; 1986 yılında mevduatın vade itibarıyla dağılımı, 1985 yılına kıyasla göze çarpıcı değişiklik göstermemiştir.

9 - Özel kanunlarla kurulmuş KİT veya bağlı ortaklık şeklindeki bankaların (kamu sermayeli bankaların) toplam mevduat ve banka kredileri içindeki ağırlıkları 1986 yılında da sürmüştür. Kamu sermayeli bankaların (Türkiye Öğretmenler Bankası dahil) 1986 yılında toplam mevduat içindeki payları % 42,3, toplam banka kredileri içindeki payı da (kalkınma ve yatırım bankaları hariç) % 50,2 olmuştur. Kamu sermayeli kalkınma ve yatırım bankaları da dikkate alındığında, kamu bankalarının toplam kredi hacmi içindeki payı % 53,2'ye yükselmektedir.

10 - T.C. Merkez Bankası'nın bankacılık sistemine açmış olduğu krediler (reeskont ve avanslar) 1986 yılında görece olarak hızlı bir artış göstererek 1985 yılı sonunda 306,5

milyar TL iken, 1986 yıl sonunda 443,8 milyar TL'ye yükselmiştir. Geçen yıl T.C. Merkez Bankası'nın, bankacılık sistemine açmış olduğu kredilerdeki artış oranı % 44,8'dir. Bu artışa karşın T.C. Merkez Bankası kredilerinin banka kaynakları içindeki payı 1986 sonu itibariyle % 3,3 düzeyinde kalmıştır. T.C. Merkez Bankası kredilerinin banka kaynakları içindeki payı son yıllarda azalma eğilimi göstermektedir.

11 - 1986 yılında banka özkaynakları (dönem kârı hariç), % 36,0 oranında artarak, yıl sonunda (T.C. Merkez Bankası hariç) 1.152,5 milyar TL'ye yükselmiştir. Bu artış hızı 1985 yılındaki artış hızı % 34,6'dan az da olsa yüksek olmasına karşın 1984 yılında gerçekleşen % 81,9 oranında artışın çok gerisindedir. Özkaynakların banka kaynakları içindeki payı, 1986 yıl sonu itibariyle % 6,0 dolayında bulunmaktadır.

12 - 1984 yılından itibaren banka kaynakları içinde «Döviz Tevdiat Hesapları» giderek önem kazanmaktadır. Döviz Tevdiat Hesapları'nın (DTH'ların) tutarı, 1983 yılı sonunda 30,7 milyar TL iken, 1984 yılında 517,6 milyar TL'ye, 1985 yılında 1.153,8 milyar TL'ye, 1986 yılı sonunda da 2.592,5 milyar TL'ye (yaklaşık olarak 3,3 milyar dolara) yükselmiştir. Döviz tevdiat hesaplarının toplam mevduat içindeki payı 1986 sonu itibariyle % 16,4; kalkınma ve yatırım bankaları dışında, banka kaynakları içindeki payı da % 12,0 dolayındadır. Bir önceki yıl DTH'ların banka kaynakları içindeki payı % 8,0 düzeyinde idi.

13 - 1986 yılında banka kredileri, % 77,0 gibi hızlı bir artışla yıl sonunda 11.517,2 milyar TL'lik bir boyuta ulaşmıştır. Gerçi yıl sonundaki yapay işlemler nedeniyle, banka kredilerinin tutarı da bir ölçüde şişkin

gösterilmiş olmakla beraber, 1986 yılında banka kredilerindeki genişleme, önceki yıllardan daha hızlı olmuştur. Tüm banka kredilerindeki artış hızı, 1985'de % 66,1; 1984'de % 31,3; 1983 yılında da % 32,6 oranlarında idi. Banka kredilerinin bu denli genişlemesi de, ekonomide kısıcıcı değil genişletici bir politika izlendiğini ortaya koymaktadır.

Kalkınma ve yatırım bankaları dışında, mevduat veya ticaret bankaları olarak nitelendirebileceğimiz bankaların kredileri, 1986 yılı sonunda 10.025,6 milyar TL'ye yükselmiştir. Söz konusu bankalar grubunun kredilerinde artış oranı % 72,8'dir. Hangi kapsamda incelenirse incelenen banka kredileri, 1986 yılında hızlı bir genişleme göstermiştir. Mevduat artış hızının yavaşlamasına karşın, geçen yıl banka kredilerinin hızlı artış göstermesi; mevduat karşılık oranının düşürülmesi, T.C. Merkez Bankası'nın bankalara yönelik kredilerinin genişlemesi ve bankaların giderek daha fazla dış kaynak kullanmaya başlamaları ile açıklanabilir.

14 - Ticaret veya mevduat bankalarında Kredi/Mevduat oranı, (DTH'lar dahil) 1986 yılında % 63,3 olmuştur. Bu oran 1985 yılında (DTH'lar dahil) % 58,2 idi. 1986 yılında mevduatın krediye çevrilme oranının yükselmesi, yine mevduat munzam karşılık oranının düşürülmesi, kredi talebinin canlılığı ve DTH'ların en az % 50'sinin kredi olarak kullanılması zorunluluğunun getirilmesi ile açıklanabilir. DTH'lar hariç, Kredi/Mevduat oranı, 1986 sonunda % 75,7 olmaktadır. Bu kapsamda hesaplanan oran 1985 yılında % 67,1 idi.

15 - Son yıllarda Türk bankacılığının dışa açılma çabalarına karşın, dışa açılmanın 1986 yılında da bir aşama gösterdiği söylenemez. Türk bankalarının, yurt dışındaki şube sa-

yısı (13) değişmemiş, dış ülkelerdeki şubelerdeki mevduatın toplam mevduata oranı % 2,7, yine dış şubelerin açmış oldukları kredilerin toplam krediler içindeki payı % 2,0 düzeyinde kalmıştır. Bu oranlar, bir önceki yıl da % 2,2 idi.

16 - 1986 yılı, kârlılık açısından bankalar için daha başarılı bir yıl olmuştur. Bunların toplam kârları (T.C. Merkez Bankası dışında ve zararlı bankaların zararları indirildikten sonra) 1986 yılında, cari fiyatlarla bir önceki yıla göre % 74,5 oranında artış göstererek 458.556 milyon TL'ye yükselmiştir. Bir önceki yıl ise toplam banka kârlarındaki artış oranı % 18 idi.

1986 yılında bankalarda faiz marjının (kredilerden alınan faiz ve komisyonlarla, ödenen faiz komisyonları arasındaki farkın) bir ölçüde genişlemesi, kâr artışında etkili olmuştur. 1986 yılında bankalarda faiz marjı % 17,5 olarak hesaplanmaktadır. Bu marj, 1983'de % 20,0; 1984'de % 19,8 ve 1985 yılında da % 15,2 olmuş idi. Kredilerden sağlanan ücret ve komisyonlar hariç, bankaların faiz marjı 1986 yılında % 13,2'dir. Diğer bir deyişle bankalar geçen yıl faiz gelirlerinin % 86,8'ini faiz ve komisyon olarak vermişlerdir.

1986 yılında bankaların öz sermaye kârlılığı da bir önceki yıla göre yükselmiştir. 1986 yılında bankaların (T.C. Merkez Bankası hariç) net kâr, diğer deyişle vergi sonrası kâr/öz sermaye oranı % 30,1 olmuştur. Vergi öncesi kâr/öz sermaye oranı ise % 36,0'dır. 1985 yılında ise bankacılık sisteminin kâr/öz sermaye

oranı % 23,5 idi. 1986 yılında bankalarda kârin, özkaynaklardan daha hızlı artması, öz sermaye kârlılığını önemli ölçüde yukarıya çekmiştir.

Bankaların genelinde 1986 yılında öz sermaye kârlılığının % 30,1 olmasına karşın, banka grupları itibariyle öz sermaye kârlılık oranları farklıdır. Net kâr/öz sermaye oranı ortalama olarak yabancı bankalarda % 42,4; ulusal özel ticaret bankalarında % 42,0, kamu mevduat veya ticaret bankalarında % 25,1, kalkınma bankalarında ise % 14,0'dür.

1986 yılında bankalar, 125,3 milyar TL'si krediler karşılığı, 34,5 milyar lirası da diğer karşılıklar provizyonu olmak üzere, 159,8 milyar lira karşılık ayırmalarına karşın, 1986 yılında kârlarını artırabilmişlerdir. Bankaların 1986 yılında net faaliyet gelirleri de pozitifdir; diğer bir deyişle bankaların sağladıkları net faiz geliri, bankaların personel giderleri ile işletme giderlerini karşılayacak düzeye yükselmiştir.

Bankalar, 1986 yılında her ne kadar tahsili şüpheli kredileri karşılığı 125,3 milyar lira karşılık ayırmışsalar da, ayrılan karşılıkların birçok bankada yetersiz olduğu; bankaların 1986 yılında da gerekli karşılıkları tümüyle oluşturmadıkları kuşkusuzdur. Bankaların tahsili gecikmiş alacakları için ayıracakları karşılıklar daha somut ölçülere bağlanmıştır. Bu nedenle bankaların gelecek yıllarda ayıracakları tahsili gecikmiş krediler provizyonunun artması olasıdır.

II. Sayısal Bilgiler ve Değerlendirmeler

Türkiye Bankalar Birliği'nin «Bankalarımız 1986» isimli 140 numaralı yayını ile TCMB'nin «1986 Yıllık Raporu»ndan yararlanarak, 1986 yılında banka, mevduat ve krediler alanındaki gelişmeler sayısal olarak

◆ Reklam olarak kullanılan her yardım, yardım olmaktan çıkar.

Hulton

aşağıdaki bölümlerde ayrıntılı bir şekilde ortaya konulmaya çalışılmıştır.

A. Kurumsal Gelişmeler

1 - Faaliyette Bulunan Bankalar

1986 yılı sonunda ülkemizde faaliyette bulunan banka sayısı 51'dir. Mevcut bankalar, aşağıdaki şekilde ayırımı tabi tutulabilir (Tablo I) :

TABLO I

Türkiye'de Faaliyette Bulunan Bankalar
1986 Sonu İtibariyle

Bankalar	Adet
- Emisyon Bankası (T.C. Merkez Bankası)	1
- Ulusal Ticaret (Mevduat) Bankaları	32
- Kamu Sermayeli Bankalar	8
- Özel Sermayeli Bankalar	24
- Yabancı Bankalar	17
- Türkiye'de Kurulmuş Yabancı Bankalar	3
- Türkiye'de Şube Açan Bankalar	14
- Kalkınma ve Yatırım Bankaları	6
- Kamu Sermayeli	4
- Özel Sermayeli	2
Toplam	56

1986 yılında ülkemizde ulusal banka olarak Tekstil Bankası ile Akbank ve Banque National de Paris ortak girişimi olarak kurulan BNP - Ak Bankası faaliyete geçmiştir. Yabancı banka olarak da Bank of Bahrain and Kuwait B.S.C.; Banque Indosuez ve Standard Chartered Bank şube açmışlardır.

1958 yılında 7118 sayılı yasa ile kurulmuş bulunan T. Öğretmenler Bankası, mali yapısının bozulması nedeniyle T.C. Ziraat Bankası, T. Em-lak Kredi Bankası ve T. Halk Bankası'nın iştiraki ile kamu sermayesi

ağırlıklı banka şekline dönüştürülmüştür.

1987 yılının ilk yarısında ülkemizde yeni banka kuruluşunun ve yabancı bankaların şube açarak girişinin duraksadığı gözlenmektedir.

2 - Şube Sayısı

1986 yılında banka şube sayısı 80 artarak 6.292'den 6.372'ye yükselmiştir. Şube sayısındaki artış oranı yaklaşık olarak %1,3'dür. Artış oranının çok düşük düzeyde olmasına karşın, 1983 ve 1984 yılında azalış gösteren banka şube sayısının 1985 yılından itibaren yeniden artış göstermeye başlaması dikkati çekmektedir. Şube sayısına bankalarımızın yurt dışında bulunan 13 şubesi de (Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nde 8, F. Almanya'da 2, İngiltere'de 1, A.B.D.'de 1, Bahreyn'de 1 şube) dahil bulunmaktadır.

1976 - 1986 döneminde banka şube sayısındaki gelişmeler, «Tablo II»de verilmiştir.

TABLO II
Banka Şube Sayısındaki Gelişmeler
(1970 - 1986)

Yıllar	Şube Sayısı	Yıl İçinde Açılan Şube Sayısı	Artış
			Oranı (%)
1970	3210	262	8.8
1971	3427	217	6.8
1972	3682	255	7.4
1973	4023	341	9.3
1974	4425	402	10.0
1975	4605	180	4.1
1976	4835	230	5.0
1977	5238	403	8.3
1978	5484	247	4.7
1979	5769	284	5.2
1980	5975	206	3.6
1981	6265	290	4.8
1982	6375	110	1.7
1983	6284	(91)	-1.4
1984	6226	(58)	-0.9
1985	6292	66	1.1
1986	6372	80	1.3

Türkiye'de 1986 yılındaki artışa karşın, banka şube sayısının 1982 düzeyinin altında bulunması; (i) Bankacılık faaliyetine ilişkin düzenlemelerle banka şubeleri için öngörülen sermaye miktarının artırılması; (ii) Bankaların artan maliyetleri karşısında daha rasyonel bir şube politikası izleyerek, zararlı veya az mevduatlı şubelerini kapatmaları veya birleştirmeleri; (iii) Mevduatın pahalı bir kaynak halini alması sonucu şube bankacılığının çekiciliğini yitirmesi; (iv) Büyük bankaların yurt yüzeyinde örgütlenmelerini büyük ölçüde tamamlamış olmaları ile açıklanabilir.

1987 yılında da, bu etmenlerin etkisi ile şube sayısındaki artışın, çok sınırlı ölçüler içinde kalacağı tahmin edilebilir.

Banka şubelerinin bölgelerarası dağılımı 1964-1986 yılları arasında karşılaştırmalı olarak «Tablo III»de verilmiştir.

1986 yılında yeni açılan şube sayısı çok sınırlı olduğundan, şubelerin bölgelerarası dağılımı, önceki yıllara kıyasla hemen hemen bir değişiklik göstermemektedir.

Banka şubelerinin bölgesel dağı-

lımı, 1964-1986 dönemi gibi daha geniş bir zaman boyutu içerisinde incelendiğinde, banka şubelerinin ülkenin gelişmiş yörelerinde ve büyük kentlerinde yoğunlaştığı görülmektedir. Gerçekten Kuzey Doğu, Güney Doğu, Orta Güney ve Orta Doğu gibi 26 ili kapsayan gerice yörelerdeki banka şubelerinin toplam banka şube sayısına oranı 1964 yılında % 21 iken, bu oran 1986 yılında % 18,3'e düşmüştür. Üç büyük ilimizdeki (İstanbul: 1206, Ankara: 536, İzmir: 481) banka şube sayısı ise, toplam banka şube sayısının yaklaşık (2223/6359) % 35'ini oluşturmaktadır.

B. Banka Kaynakları

Banka kaynakları, esas itibariyle özkaynaklar, mevduat (döviz tevdiat hesabı dahil) ve Merkez Bankası kredilerinden oluşmaktadır. 1984 yılından itibaren bu kaynaklara fonlar ve dış krediler de eklenmiştir. Söz konusu kaynaklarda 1986 yılında gözlenen gelişmeler ayrıntılı olarak aşağıdaki bölümlerde açıklanmıştır.

1 - Özkaynaklar

Ülkemizde bankaların özkaynakları (T.C. Merkez Bankası hariç) 1986

TABLE III
Banka Şubelerinin Bölgelerarası Dağılımı

Bölgeler	1961		1982		1983		1984		1985		1986	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
1. Orta Kuzey	261	13.7	956	15.0	941	15.0	940	15.1	957	15.2	966	15.2
2. Ege	360	18.9	1283	20.2	1266	20.2	1242	20.0	1254	20.0	1274	20.0
3. Marmara	548	28.7	1731	27.3	1705	27.2	1669	26.9	1707	27.2	1737	27.3
4. Akdeniz	162	8.5	595	9.4	594	9.5	603	9.7	598	9.5	611	9.6
5. Kuzey Doğu	82	4.3	195	3.1	192	3.1	192	3.1	193	3.1	195	3.1
6. Güney Doğu	101	5.3	247	3.9	243	3.9	242	3.9	241	3.8	241	3.8
7. Karadeniz	176	9.2	618	9.7	615	9.8	613	9.9	611	9.7	612	9.6
8. Orta Doğu	99	5.2	290	4.5	287	4.5	284	4.6	287	4.6	287	4.5
9. Orta Güney	118	6.2	441	6.9	428	6.8	428	6.8	431	6.9	436	6.9
T o p l a m	1907	100.0	6366	100.0	6271	100.0	6213	100.0	6279	100.0	6359	100.0

Not: Yurt dışındaki şubeler dahil edilmemiştir.

yılı sonu itibariyle ayrıntısı (Tablo IV'de gösterildiği gibi 1.521.490 milyon TL'dir. T.C. Merkez Bankası da dahil edildiğinde, bankacılık sisteminin özkaynakları 1.545.614 milyon TL'ye yükselmektedir.

1986 yılında banka özkaynaklarında artış oranı % 36,0'dır.

«Tablo IV»de yer alan rakamlara Etibank, Sümerbank'ın bankacılık faaliyeti dışında kullandıkları özkaynaklar ile kalkınma ve yatırım bankaları da dahil bulunmaktadır. Özellikle göteren bu bankalar hariç tutulursa, ticaret bankaları olarak nitelendirilebileceğimiz bankaların öz ser-

TABLO IV
Bankaların Özkaynakları (Milyon TL)
(1986 Sonu İtibariyle)

Bankalar	İtibari Sermaye	Ödenmiş Sermaye	Yedek Akçeler	Değer Artış Fonu	Zararlar	Özkaynak Toplamı
A. Ticaret Bankaları						
- Kamu Sermayeli Ticaret Bankaları	912.000	403.236	92.390	105.374	34.435	566.565
- Özel Sermayeli Ticaret Bankaları	308.600	268.174	137.302	177.643	1.737	581.382
- Yabancı Bankalar	52.434	48.497	18.393	4.253	560	70.583
Ticaret Bankaları Toplamı	1.273.034	719.907	248.085	287.270	36.732	1.218.530
B. Kalkınma ve Yatırım Bankaları						
- Kamu Sermayeli	370.000	194.546	64.088	12.863	—	271.497
- Özel Sermayeli	28.000	26.182	3.286	1.995	—	31.463
Kalkınma ve Yatırım Bankaları Toplamı	398.000	220.728	67.374	14.858	—	302.960
Toplam	1.671.034	940.635	315.459	302.128	36.832	1.521.490
C. T.C. Merkez Bankası	25	25	12.055	12.044	—	24.124
Genel Toplam	1.671.059	940.660	327.514	314.172	36.732	1.545.614

Notlar: (1) 1986 yılı kârından yedek akçelere eklenecek bölüm özkaynaklara dahil edilmemiştir.

(2) Karşılıklar, serbest karşılık niteliğinde de olsa özkaynaklara dahil edilmemiştir.

(3) Etibank, Sümerbank, Denizcilik Bankası, kamu sermayeli ticaret bankalarına dahildir.

(4) Kamu sermayeli kalkınma ve yatırım bankalarına, Devlet Yatırım Bankası, DESİYAB, İller Bankası, T.C. Turizm Bankası dahildir.

(5) Zararlar, dönem zararı ile kârla kapatılmamış geçmiş yıllar zararlarını kapsamaktadır.

mayelerindeki gelişmeler 1970 - 1986 döneminde şöyledir (Tablo V) :

TABLO V
Ticaret Bankalarının
Öz Sermayerindeki Gelişmeler
1970 - 1986

Yıllar	Ticaret Bankalarının Öz Sermayeleri * (Milyon TL)	Önceki Yıla Kıyasla Artış Oranı
1970	3.331	—
1971	3.997	% 20
1972	4.317	% 8
1973	5.261	% 22
1974	5.611	% 7
1975	6.485	% 16
1976	8.077	% 25
1977	10.241	% 27
1978	12.232	% 20
1979	18.233	% 49
1980	27.600	% 51
1981	86.700	% 214
1982	150.180	% 73,2
1983	272.234	% 81,3
1984	427.067	% 56,9
1985	623.159	% 45,9
1986	916.974	% 47,1

(*) T.C. Merkez Bankası, Sümerbank, Etibank, Denizcilik Bankası, İller Bankası, Turizm Bankası, Yatırım ve Kalkınma Bankası, DESİYAB hariç.

Ticaret bankaları olarak nitelendirilebileceğimiz bankalar grubunun öz sermayesi 1986 yılında % 47,1 oranında artarak yıl sonunda 916.974 milyon liraya yükselmiştir. Bu grup bankaların öz sermayelerinin 1985 yılında % 45,9 oranında artış gösterdiği dikkate alındığında, öz sermaye artışının az da olsa hızlandığı sonucuna varılabilir. Ancak son üç yıldır bankaların öz sermaye artışları bir ölçüde yeniden değerlemeden kaynaklanmaktadır. Oto finansman olanakları sınırlı olan bankaların öz sermayelerindeki artış daha çok ye-

niden değerlemeden kaynaklanmaktadır. Nitekim 1986 yılı sonunda, sermayeye eklenenler dışında, bankalarda yeniden değerlendirme değer artış fonu 302.218 milyon TL'ye yükselmiş, özkaynakların % 20,0'sini oluşturmuştur. Yeniden değerlemenin etkisi giderildiğinde, 1981 yılında % 214 kadar yükselmiş banka öz sermaye artış hızının, anılan yıldan sonra yavaşlamakta olduğu gözlenmektedir.

3182 sayılı Bankalar Kanunu ve sözü edilen kanunun 78 inci maddesi uyarınca Bakanlar Kurulu'nun yapmış olduğu düzenleme, bankalar için zorunlu en az sermaye ve şubelere ayrılması gereken sermaye tutarlarını önemli ölçüde artırmış bulunmaktadır. Ayrıca özkaynakların, bankalarda genel kredi hacmi, bir gerçek veya tüzel kişiye açılacak kredi sınırları, iştiraklere verilebilecek krediler, iştiraklere ayrılacak sermaye tutarı, limit dahilli verilecek teminat mektupları, bankaların edinebilecekleri taşınmaz mallar için bir sınır ve ölçü oluşturması; bankaları, daha fazla özkaynakla çalışmaya zorlamaktadır.

Bankaların özkaynakları, banka alacaklılarına karşı bir güvence oluşturduğundan, bankaya itibar ve prestij kazandırdığından, yasal zorunluluklar dışında banka işletmeciliğinin gerekleri de bankalarda özkaynakların sürekli artmasına yol açmaktadır. Yeni sermaye koşullarına uyma zorunluluğunun yanı sıra banka kârlarının görece olarak yüksek oluşunun yaratacağı oto-finsman olanağı nedeniyle 1987 yılında bankalarda daha hızlı bir özkaynak artışı beklenebilir.

Bankalarda özkaynak yapısı incelendiğinde, genelde, özkaynağın % 61,8'inin ödenmiş sermayeden, % 38,2'sinin de değer artış fonu ile yedek akçelerden (zararlar indirildikten sonra) oluştuğu görülmekte-

dir. Ancak bu oranlar, banka grupları itibarıyla farklıdır. Kamu bankalarında (Kalkınma ve Yatırım Bankaları hariç) özkaynağın % 71,2'sini ödenmiş sermaye, % 28,8'ini de (değer artış fonu dahil) yedek akçeler oluşturduğu halde; özel ticaret bankalarında özkaynağın % 46,1'ini ödenmiş sermaye, % 53,9'unu ise değer artış fonu ile yedek akçeler oluşturmaktadır. Kamu bankaları ile özel bankaların özkaynak yapıları farklı görünümlüdür. Kamu bankalarında özkaynakların en önemli öğesinin ödenmiş sermaye olmasına karşılık; özel bankalarda kardan ayrılan yedek akçeler ile değer artış fonu ve/veya değer artış karşılıkları özkaynakların ağırlıklı bölümünü oluşturmaktadır.

Yabancı bankalar, özellikle 1980 yılından sonra ülkemize gelmekte olduklarından, söz konusu bankalarda henüz bir yedek akçe birikimi olmamıştır. Büyük bir bölümü yeni ve dar mükellef olan bu bankaların, yeniden değerlendirme yapma hakları da olmadığından, değer artış fonları da oluşturmaktadır. Bu nedenlerle yabancı bankalarda özkaynakların 1986 sonu itibarıyla oluşumu, yaklaşık olarak % 69 ödenmiş sermaye, % 31 yedek akçeler şeklindedir.

2 - Mevduat

Banka kaynakları arasında en önemli yeri oluşturan mevduatta 1986 yılında gözlenen gelişmeler ayrıntılı olarak aşağıda açıklanmıştır.

a) Mevduatta Gelişmeler (Genel Olarak)

1986 yılı sonunda genel mevduat hacmi (döviz tevdiat hesapları da dahil) 1985 yıl sonuna göre 5.860,2 milyar lira artarak 15.827,8 milyar TL'ye ulaşmıştır. 1986 yılında TL mevduat 4.421,5 milyar lira; döviz tevdiat hesapları da 1.438,7 milyar TL artış göstermiştir.

1970 - 1986 döneminde mevduattaki gelişmeler, mevduat türleri itibarıyla, ayrıntılı olarak «Tablo VI»de verilmiştir. 1985 yılından itibaren mevduat ayırımı değiştiğinden, Tablo, iki bölümlü 1985 öncesi ve 1985 sonrası olarak düzenlenmiştir.

1986 yılında mevduatta düzenlenen gelişmeler ana hatları ile şöyle özetlenebilir:

(i) 1986 yılında toplam mevduatta (döviz tevdiat hesapları dahil) artış % 58,8 oranında olmuştur. TL mevduat, % 50,2 oranında büyürken, döviz tevdiat hesapları % 124,7 oranında artmıştır. 1985 yılında ise, toplam mevduatta artış hızı % 69,2 idi. Bir önceki yıl TL mevduat % 64,0 oranında artarken, döviz tevdiat hesapları da % 122,9 oranında artmış idi. 1986 yılında döviz tevdiat hesaplarında artış hızı, bir önceki yıla göre hemen değişiklik göstermezken; TL mevduatta artış hızı önemli ölçüde yavaşlamış, % 64,0'dan % 50,2'ye gerilemiştir. 1986 yıl sonunda yapay işlemlerle fiktif mevduat yaratmanın daha büyük boyutlarda olduğu dikkate alındığında, 1986 yılında mevduatta reel artış hızında yavaşlamanın daha da belirgin olduğu söylenebilir.

(ii) 1984 yılından bu yana toplam mevduat içinde döviz tevdiat hesaplarının payı sürekli olarak büyümektedir. 1984 yılında döviz tevdiat hesaplarının toplam mevduat içindeki payı % 8,8 iken bu pay 1985 yılında % 11,6'ya, 1986 yılında da % 16,4'e yükselmiştir. TL'sinin sürekli değer yitirmesinin yanı sıra, 1986 yılında vadeli tasarruf mevduatı faizlerinin düşürülmesi, mevduatın, daha çok döviz tevdiat hesaplarına kaymasına neden olmaktadır. Bu eğilimin 1987 yılında da sürdüğü gözlenmektedir.

(iii) 1986 yılında mevduat türlerinde artış hızları birbirinden farklı olmuştur. En hızlı artış % 112,0 ile

bankalar mevduatında görülmüş, bunu % 67,0 oranında artışla ticari kuruluşlar mevduatı, % 49,5 oranında artışla resmi kuruluşlar mevduatı, % 37,6 oranında artışla da diğer kuruluşlar mevduatı izlemiştir. Tasarruf mevduatında artış görece olarak düşük olmuş, söz konusu mevduat, % 37,4 oranında artışla en yavaş artan mevduat türünü oluşturmuştur. Mevduat sertifikasında artış ise % 17,9 oranında kalmıştır.

(iv) Ticari mevduatın artış hızı

bir önceki yıla kıyasla artarak % 67,0 olmuştur. 1980 yılından sonra yavaşlama eğilimi gösteren ticari mevduat artış hızının son iki yıldır yeniden yükselme eğilimi içerisine girdiği gözlenmektedir. Gerçekten yıl sonu rakamlarına göre ticari mevduat yıllık artış hızları 1980 - 1986 yılları arasında sırasıyla % 84,0, % 64,0, % 40,5, % 24,2, % 42,6, % 63,5, ve % 67,0 olmuştur. Ticari mevduat artış hızında 1980 yılından sonra görece yavaşlama, ticari mevduatın toplam mevduat

TABLO VI/A

Mevduatta Gelişmeler (Milyon TL)
1970 - 1984

Yıllar	Tas. Mev.		Tic. Mev.		Res. Mev.		Bank. Mev.		Toplam Mev.	
	Tutar	Art. Or.	Tutar	Art. Or.	Tutar	Art. Or.	Tutar	Art. Or.	Tutar	Art. Or.
1970	25.043	20	7.270	20	3.933	19	1.817	60	38.063	19
1971	33.229	33	9.462	30	5.785	47	3.099	70	51.575	35
1972	42.103	27	12.978	37	7.913	37	7.879	154	70.873	37
1973	53.523	27	16.212	25	10.498	33	4.238	(46)	84.464	19
1974	64.604	21	22.836	41	11.628	11	3.525	(17)	102.593	21
1975	82.866	28	32.374	42	17.134	47	16.375	365	148.749	45
1976	97.409	18	45.357	40	20.080	17	30.940	89	193.785	30
1977	123.245	26	63.936	41	26.080	30	30.276	(2)	243.537	26
1978	160.757	30	87.280	36	35.348	36	39.531	31	322.916	33
1979	237.200	47	155.976	79	50.925	44	45.916	16	490.017	52
1980	385.812	63	286.963	84	84.125	65	56.859	24	813.758	66
1981	909.152	136	469.798	64	157.391	87	111.758	97	1.648.099	103
1982	1.513.943	67	660.088	40	220.334	40	220.436	97	2.614.801	59
1983	1.943.851	28	819.749	24	365.255	66	257.906	17	3.386.761	30
1984	3.270.778	68	1.169.290	43	571.042	56	363.281	41	5.374.391	59

TABLO VI/B

Mevduatta Gelişmeler (Milyar TL)
1985 - 1986

Yıllar	Tasarruf Mevduatı	Mevduat Sertifikası	Ticari	Resmi	Bankalar Mevduatı	Diğer	Toplam Mevduat
			Kuruluşlar Mevduatı	Kuruluş Mevduatı		Kuruluşlar Mevduatı	
1985	4.187,1	668,2	1.911,7	886,4	780,2	380,2	8.813,8
1986	5.752,6	787,7	3.192,3	1.325,3	1.654,3	523,1	13.235,3

Kaynak : Türkiye Bankalar Birliği Yayınları.

Not : (1) 1985 yılı öncesinde, diğer kuruluşlar mevduatı ile mevduat sertifikası, tasarruf mevduatı içinde gösterilmiştir.

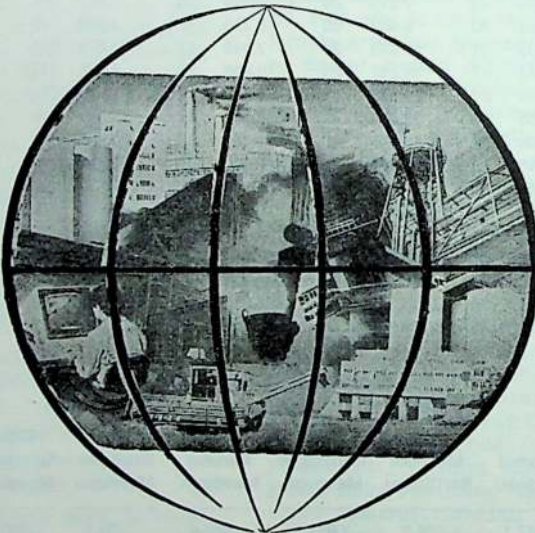
(2) Döviz tevdiat hesapları (DTH) hariç .

içindeki payının, 1980 yılında % 35,3 iken 1984 yılında % 21,7'ye kadar gerilemesine yol açmış; 1985 yılında bu pay değişmemiş, 1986 yılında ise yeniden % 24,1'e yükselmiştir. Ticari mevduat, genellikle yıl sonlarında kabarık gösterilmektedir. Nitekim 1986 yılı sonunda banka bilançolarına göre, ticari kuruluşlar mevduatı toplam 3 trilyon 192,3 milyar TL olmasına karşın, 1987 yılının ilk ayında 600 milyar TL'den fazla bir düşüş göstererek, 2,5 trilyon TL'ye inmiştir. Yılın ilk aylarındaki gelişmeler 1986 yı-

lı sonunda da ticari kuruluşlar mevduatının önemli boyutta şişkin gösterildiği izlenimini vermektedir.

Yıl sonundaki abartma bir yana bırakılacak olursa, 1986 yılında ticari mevduattaki gelişme sınırlı ölçüler içinde kalmıştır. Kaldı ki, bankalar-daki ticari mevduatın önemli bir bölümünün gerçek mevduat olup olmadığı tartışılabilir. Söz konusu mevduatın bir bölümünün yapay işlemlerle türetilmiş olması olasılığı fazladır. Firmaların içinde bulunduğu likidite sıkıntısı, 1986 yılında da gerçekte ti-

Ciddi ve istikrarlı yönlendirme, tasarrufun güvencesidir.

Türkbank, tasarrufun güvencesine ve yönlendirilmesine gösterdiği özen ve ciddiyetle, ülke ekonomisine büyük katkıları sağlamaktadır. Mutluyuz, gururluyuz.

Daima güvenle,
daha mutlu geleceğe.

TÜRK İÇİŞİLERİ BANKASI
TÜRK BANK

carî kuruluşlar mevduatındaki gelişmenin sınırlı ölçülerinde kalmasına yol açmıştır.

(v) 1970'li yıllarda bankalararası mevduatta artış hızını belirleyen en önemli etmen, bankalar mevduatı şeklinde gelen Döviz Çevrilebilir Türk Lirası Mevduat Hesapları (DÇM) olmuştur. DÇM girişlerinin yavaşlaması, bankalar mevduatında artış hızının son yıllarda diğer mevduat türlerine kıyasla daha ılımlı ölçüler içerisinde kalmasına yol açmaktadır. Kaldı ki 1979 yılında Londra'da imzalanan DÇM erteleme anlaşması çerçevesinde, dışarıda yerleşik tüzel kişilerin açmış oldukları DÇM hesaplarının önemli bir bölümü T.C. Merkez Bankası tarafından üstlenilmiştir. Bu nedenle 1980 sonrasında bankalar mevduatının bir bölümünü, DÇM hesaplarından dönmüş, T.C. Merkez Bankası mevduatı oluşturmaktaydı. Ancak bu hesaplar itfa edildiğinden, 1986 yıl sonu itibarıyla TCMB'nin bankalardaki bu tür mevduatının tutarı 3.179 milyon TL'ye kadar inmiştir.

1986 yılında bankalar mevduatındaki artış hızı 3.179 milyon TL'ye kadar inmiştir.

1986 yılında bankalar mevduatındaki artış hızı önceki yıllara kıyasla artarak % 112,0'ye yükselmiştir. Bankalararası mevduatın özellikle yıl sonunda büyük artış göstermesi sonucu, söz konusu mevduatın, toplam mevduat içindeki payı % 12,5'e kadar yükselmiştir. Ancak 1976 - 1986 döneminde bankalar mevduatının toplam mevduat içindeki payının azaldığı görülmektedir. Gerçekten, bankalar mevduatının, Döviz Çevrilebilir Mevduat hesaplarının etkisi ile 1976 yılında toplam mevduat içindeki payı % 15,9'a kadar yükselmiş iken, bu pay 1984 yılında % 6,8'e değin gerilemiş; 1985 yılında % 8,8'e, 1986 yılında da % 12,5'e yükselmiştir.

Bankalar mevduatı da yıl sonunda kabarık gösterilmeye elverişli bir mevduat türü olmaktadır. Nitekim 1986 yılının son ayında söz konusu mevduatın 1,3 trilyon TL'den fazla artış göstermesi, bankalar mevduatının da yıl sonunda önemli ölçüde şişkin gösterildiği kanısını doğrulamaktadır. Nitekim 1987 yılının ilk ayında bankalar mevduatı yeniden 800 milyar TL dolayına düşmüştür.

(vi) Açıklanan bilgilere göre, 1986 yılında resmi kuruluşlar mevduatında artış önceki yıllara göre daha yavaştır. 1985 yılında % 55,2 oranında olan resmi mevduatta artış hızı, 1986'da % 49,5'e düşmüştür.

T.C. Merkez Bankası Yasası'na göre «Hazine ve katma bütçeli idarelerle, özel idare ve belediyelere ait paraların, kurulu olduğu yerde T.C. Merkez Bankası şubelerine, kurulu bulunmadığı yerlerde de muhabirlerine yatırılması» zorunlu bulunmaktadır (1211 sayılı Kanun m. 41). Bu nedenle de resmi mevduat, daha çok T.C. Merkez Bankası'nın muhabiri T.C. Ziraat Bankası'nda toplanmaktadır.

(vii) 1986 yıl sonunda toplam mevduatın % 43,5'ini tasarruf mevduatı, % 24,1'ini ticari kuruluşlar mevduatı, % 10'unu resmi kuruluşlar mevduatı, % 12,5'ini bankalar mevduatı, % 3,9'unu diğer kuruluşlar mevduatı, % 6'sını da mevduat sertifikası oluşturmaktadır. Mevduatın türler itibarıyla dağılımında bir önceki yıla kıyasla gözlenen değişiklik, bankalar mevduatı ile ticari mevduatın payının yükselmesine karşılık, tasarruf mevduatının payının azalmasıdır. Resmi kuruluşlar mevduatının payı ise hemen hemen değişmemiştir. Gerçekten 1986 yılında bankalar mevduatının toplam mevduat içindeki payı % 8,8'den % 12,5'e, ticari mevduatın payı da % 21,7'den % 24,1'e yükselmiş; tasarruf mevduatının payı ise

% 47,5'den %43,5'e düşmüş, resmi mevduatın payı da % 10,1 iken % 10,0 olmuştur.

Geniş bir zaman aralığı içinde bankacılık sisteminde mevduat bileşimi incelendiğinde önemli değişimler gözlenmektedir. Mevduatın ana gruplar itibariyle bileşimi ve bu bileşimde 1970 - 1986 döneminde oluşan değişimler «Tablo VII»de izlenebilir. Mevduat ayırımı 1985 yılından itibaren değiştiğinden «Tablo VII»de iki bölümlü olarak düzenlenmiştir.

Bankalardaki mevduat bileşimi 1970 - 1986 gibi oldukça uzun bir za-

man kesiti içinde incelendiğinde, tasarruf mevduatının payının 1980 yılına kadar sürekli düştüğü, anılan yıldan sonra 1984 yılına kadar tekrar yükseldiği, ancak son iki yıldır yeniden 1980 yılı düzeyinin dahi altına düştüğü gözlenmektedir. 1985 ve 1986 yıllarında tasarruf mevduatının payındaki düşüş, bir ölçüde tasnif farkından doğmaktadır. 1985 öncesinde tasarruf mevduatı içinde gösterilen diğer kuruluşlar mevduatı ile mevduat sertifikası, anılan tarihten itibaren ayrıca gösterilmeye başlanmıştır. Bu tasnif değişikliğinin etkisi olmak-

TABLO VII/A

Mevduatın Ana Gruplar İtibariyle Bileşimi (%)
(1970 - 1984)

Yıllar	Tasarruf Mevduatı	Ticari Mevduat	Resmi Mevduat	Bankalar Mevduatı
1970	65.8	19.1	10.3	4.3
1971	64.4	18.4	11.2	6.0
1972	59.3	18.3	11.2	11.2
1973	63.4	19.2	12.4	5.0
1974	63.0	22.3	11.3	3.4
1975	55.7	21.8	11.5	11.0
1976	50.3	23.4	10.4	15.9
1977	50.6	26.3	10.7	12.4
1978	49.8	27.0	10.9	12.3
1979	48.4	31.8	10.4	9.4
1980	47.4	35.3	10.3	7.0
1981	55.1	28.5	9.6	6.8
1982	57.9	25.2	8.4	8.5
1983	57.4	24.2	10.8	7.6
1984	60.9	21.7	10.6	6.8

TABLO VII/B

Mevduatın Ana Gruplar İtibariyle Bileşimi (%)
(1985 - 1986)

Yıllar	Tasarruf Mevduatı	Mevduat Sertifikası	Ticari Kuruluşlar Mevduatı	Resmi Kuruluş Mevduatı	Bankalar Mevduatı	Diğer Kuruluşlar Mevduatı
1985	47,5	7,6	21,7	10,1	8,8	4,3
1986	43,5	6,0	24,1	10,0	12,5	3,9

Not : 1985 yılı öncesinde diğer kuruluşlar mevduatı ile mevduat sertifikası, tasarruf mevduatı kapsamında gösterilmiştir.

la beraber 1985 ve 1986 yıllarında tasarruf mevduatı artış hızında bir yavaşlama olduğu gerçektir.

Ticari mevduatın payı, 1970-1980 döneminde sürekli artış gösterdikten sonra, 1980 yılından itibaren firmaların içinde bulunduğu likidite sıkıntısı nedeniyle giderek azalmış, 1984 ve 1985 yıllarında % 21,7'ye değin düşmüştür. Ancak ticari kuruluşlar mevduatı payının 1986 yılında yeniden % 24,1'e yükseldiği görülmektedir. Bu artışla kuşkusuz yıl sonunda yaratılan kiftir ticari mevduat önemli bir etkidir.

(viii) İzlenen faiz politikası, en belirgin etkisini mevduatın vade yapısında göstermektedir. 1980 yılında vadesiz ve vadeli mevduatın toplam mevduat içindeki payları sırasıyla % 72,5 ve % 27,5 iken, bu oranlar, sırasıyla 1981 yılında % 55,4 - % 44,6, 1982 sonu itibarıyla de % 49,2 - % 50,8 olmuş, böylece ilk kez vadeli mevduatın payı, vadesiz mevduatı aşmış idi. 1983 yılı başlarında faiz re-

jiminde yapılan değişiklikle, vadeli ve vadesiz mevduat arasındaki faiz farkının daraltılması, vadeli mevduatın payının anılan yılda gerilemesine yol açmıştı. 1983 yılı sonlarından itibaren faiz farkının yine vadeli mevduat lehine değiştirilmesi sonucu, 1985 yılı sonu itibarıyla vadeli mevduatın (ihbarlı mevduat dahil) payı % 60,6'ya değin yükselmiş idi. Ancak 1985 yılında vadeli mevduat faizlerinin düşürülmesi, vadeli mevduatın toplam mevduat içindeki payının hafifçe gerilemesine yol açmıştır. 1986 yıl sonunda vadeli mevduatın toplam mevduat içindeki payı % 60,1 olmuştur.

(ix) Mevduatın kaynağı veya sektörel dağılımı «Tablo VIII»de verilmiştir.

Mevduatın sektörel dağılımı veya nereden kaynaklandığı incelendiğinde, 1981-1986 döneminde hanehalkının, mevduat içindeki payının % 44,6'dan % 52,7'ye yükseldiği, buna karşılık özel işletmelerin payının % 25,3'

TABLO VIII
Mevduatın Kaynağı İtibarıyla Dağılımı (%)
-Sektörel Dağılım-

Kaynak veya Sektör	1981	1982	1983	1984	1985	1986
Kamu İdareleri	6.1	4.6	6.8	7.2	7.6	9.9
Kamu Girişimleri	4.4	3.5	3.7	4.2	4.1	7.1
Diğer Finansal Kurumlar	5.2	7.9	7.3	7.1	5.7	4.9
Kalkınma Yatırım Bankaları	0.1	0.1	0.1	0.1	0.2	0.1
Sosyal Güvenlik Kurumları	5.0	6.2	5.7	5.3	4.0	3.2
Sigorta Şirketleri	0.0	0.1	0.1	0.1	0.1	0.1
Kooperatifler	0.1	1.5	1.4	1.6	1.4	1.5
Özel Girişimler	25.3	22.4	21.0	17.8	17.2	12.5
Hanehalkı	44.6	46.2	53.1	55.1	52.8	52.7
Mevduat Sertifikası	9.8	10.9	3.5	5.5	8.4	7.6
Diğer	4.6	4.5	4.6	3.1	4.2	5.3
Toplam	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0

Kaynak: T.C. Merkez Bankası 1985 yıllık rapor, s. 100, Tablo 34.
(1986 yılı Kasım ayı itibarıyla.)

den % 12,5'e düştüğü görülmektedir. İzlenen faiz politikası ile özel işletmelerin içinde buldukları likidite sıkıntıları, kuşkusuz mevduatın sektörel dağılımında etkili olmaktadır.

(x) Mevduatın bölgelerarası dağılımı ve bu dağılımda 1970-1986 döneminde gelişmeler «Tablo IX»da izlenebilir.

1986 yılında mevduatın bölgelerarası dağılımında bir önceki yıla kıyasla önemli bir değişiklik görülmemekte, bölgelerin paylarındaki değişiklik sınırlı ölçüler içinde kalmaktadır. Böyle olmakla beraber, 1986 yılında Marmara Bölgesi'nin payı, az da olsa gerileyerek % 43,0'dan % 41,9'a düşmüş, buna karşılık Karadeniz Bölgesi'nin payı % 5,0'den % 5,7'ye, Orta - Güney Bölgesi'nin payı da % 3,0'den % 3,8'e yükselmiştir.

Mevduatın bölgelerarası dağılımı 1970-1986 dönemi gibi daha geniş bir zaman boyutu içinde incelendiğinde, Marmara Bölgesi'nin payının yükseldiği (% 39,1'den % 41,9'a), kalkınmada gerice yöreler olarak nitelendirilebilecek bölgelerin paylarının ise azaldığı görülmektedir. 1970 yılında 26 ili kapsayan Kuzey Doğu, Güney Doğu, Orta Doğu ve Orta Güney bölgelerinin toplam mevduat içindeki

payı % 10,9 iken, bu oran 1986 sonunda % 8,3'e gerilemiştir. Karadeniz Bölgesi'nin toplam mevduat içindeki görelî payının düşüşü daha dikkat çekici boyutlarda olmuş; bu bölgenin toplam mevduat içindeki payı 1970-1986 döneminde, % 7,9'dan % 5,7'ye gerilemiştir. «Tablo IX», ülkemizde mevduatın dağılımı açısından dengesizliğin azalmadığını, sürdüğünü ortaya koymaktadır.

(xi) Türk bankacılık sisteminin yurt dışına açılma çabalarına karşın, yurt dışındaki 13 şubenin topladığı mevduat 1986 yıl sonu itibarıyla 428,5 milyar TL olmuştur. Dış ülkelerdeki mevduatın, toplam mevduat içindeki payı ancak % 2,7 dolayındadır.

b) Tasarruf Mevduatındaki Gelişmeler

Toplam mevduat içinde, mevduat sertifikası ile birlikte % 50 dolayında paya sahip olan tasarruf mevduatında 1986 yılındaki gelişmeler ana hatları ile şöyle özetlenebilir:

(i) Tasarruf mevduatı, 1986 yılında % 37,4 oranında artarak yıl sonunda, (mevduat sertifikası hariç) 5 trilyon 752,6 milyar TL'ye yükselmiştir. 1981 yılında % 102,6 oranında 1982 yılında da % 66,5 oranında ar-

TABLE IX
Mevduatın Bölgelerarası Dağılımı (%)

Bölgeler	1970	1978	1979	1980	1981	1982	1983	1984	1985	1986
Orta Kuzey	22.1	19.8	19.9	20.8	21.2	22.8	24.6	23.8	23.8	24.0
Ege	13.5	12.9	12.9	12.9	11.9	12.9	13.2	13.8	13.7	12.9
Marmara	39.1	42.6	43.0	44.9	46.8	44.5	42.1	42.3	43.0	41.9
Akdeniz	6.5	8.5	8.1	7.2	6.8	7.0	7.0	7.0	7.4	7.2
Kuzey Doğu	1.8	1.6	1.6	1.5	1.2	1.3	1.3	1.2	1.1	1.2
Güney Doğu	1.4	1.4	1.4	1.2	1.3	1.2	1.2	1.2	1.0	1.0
Karadeniz	7.9	6.7	6.6	5.6	5.3	4.9	5.2	5.2	5.0	5.7
Orta Doğu	3.3	2.5	2.6	2.2	2.1	2.1	2.1	2.1	2.0	2.3
Orta Güney	4.4	4.0	3.9	3.7	3.4	3.3	3.3	3.4	3.0	3.8

Not : 1986 yılından itibaren DTH da dahil.

(v) 1986 yılında tasarruf mevduatının bölgelerarası dağılımında değişiklikler görelî olarak önemlidir. Bu değişiklik, bir ölçüde tasnif farklılığından kaynaklanmaktadır. 1986 yılında mevduat sertifikası, tasarruf mevduatı dışında gösterildiğinden, bu olgu, tasarruf mevduatının bölgelerarası dağılımını etkilemiştir. Nitekim Orta Kuzey ile Marmara bölgelerinin tasarruf mevduatı içindeki payları düşerken, diğer bölgelerin payları sınırlı ölçüler içinde de olsa yükselmiştir.

1970-1986 döneminde tasarruf mevduatının bölgelerarası dağılımındaki gelişmeler incelendiğinde, Marmara, Ege ve Akdeniz Bölgelerinin paylarının arttığı; diğer bölgelerin paylarının azaldığı görülmektedir. Gerçekten 1970-1986 döneminde Marmara Bölgesi'nin payı % 37,1'den % 40,9'a, Ege Bölgesi'nin payı % 15,6'dan % 17,7'ye yükselmiş; buna karşılık, kalkınmada gerice olarak nitelendirilebileceğimiz bölgelerin payı giderek azalma eğilimi göstermiştir. Gerice veya kalkınmada öncelikli yöre olarak nitelendirilebilecek dört bölgenin (Kuzey Doğu, Güney Doğu, Orta Doğu, Orta Güney) toplam tasarruf mevduatı içindeki payları 1970 yılında % 12,4 düzeyinde iken, 1986

Yılında «Tablo XI»de gösterildiği gibi % 9,9'a düşmüştür. «Tablo XI», ülkemizde bölgelerarası dengesizliklerin diğer bir göstergesi olmaktadır.

(vi) Tasarruf mevduatının, büyüklük ve hesap adetleri itibariyle 1986 yılında dağılımı «Tablo XII»de verilmiştir.

«Tablo XII», tasarruf mevduatının, hesaplar itibariyle dağılımındaki dengesizliği ortaya koymaktadır. Hesapların % 97,8'i toplam tasarruf mevduatının % 44,6'sını oluşturduğu halde; mevduatın % 55,4'ü, hesap sahiplerinin % 2,2'sine ait bulunmaktadır.

3 milyon TL'den fazla tasarruf mevduatı hesap sayısı 649.060 olup, toplam hesap sayısının % 2,2'sini oluşturmasına karşılık, toplam mevduatın % 55,4'üne sahip bulunmaktadır. Mevduat gruplarının, toplam mevduat ve hesap adedi içindeki paylarının karşılaştırılması, mevduatın bireyler arasındaki dağılımındaki dengesizliği göze çarpıcı biçimde ortaya koymaktadır. Kaldı ki, yukarıdaki ayırım, hesap adetleri itibariyledir. Yüksek gelirli bir mudiin, birden fazla büyük tutarda da hesabı olabilir. Tablo, hesap adedine göre değil de mudi sayısına göre düzenlenebilseydi, mevduatın dağılımındaki

TABLE XII
Tasarruf Mevduatının Hesaplara Dağılımı
(1986)

Mevduat Grupları (Hesabın Büyüklüğü) (TL)	Tutar		Hesap Adedi	
	Milyon TL	Pay %	Adet	Pay %
0 — 3.000.000	2.568.475	44.6	29.145.833	97.8
3.000.001 — 6.000.000	1.859.177	32.3	499.728	1.7
6.000.001 — 25.000.000	850.826	14.8	133.149	0.4
25.000.001 — 50.000.000	189.307	3.3	12.955	0.05
50.000.001 — 100.000.000	120.762	2.1	1.988	0.006
100.000.001 — +	164.028	2.9	1.240	0.004
Toplam	5.212.891	100.0	29.794.893	100.0

çarpıklığın boyutu daha çarpıcı biçimde görülebilecekti.

c) Döviz Tevdiat Hesaplarında Gelişmeler

1984 yılına kadar banka kaynakları arasında yer almayan Döviz Tevdiat Hesapları, 1983 yılı sonunda Türk parasının kıymetinin korunmasına ilişkin yeni düzenlemeler sonucu, Türkiye'de yerleşik kişilere de bu tür hesaplar açılması olanağının tanınması ile hızlı artış göstermiştir. 1983 yılı sonunda 30,7 milyar TL olan DTH'lar 1986 yıl sonunda 2.592,5 milyar TL'ye yükselmiştir. DTH'ların 2/3'ü Marmara, Ege ve Orta Kuzey bölgelerinde, % 64,2'si de dört büyük bankada toplanmıştır.

d) T.C. Merkez Bankası'nın Bankacılık Sistemine Açmış Olduğu Krediler

1986 yıl sonu itibarıyla T.C. Merkez Bankası'nın bankacılık sistemine açmış olduğu krediler toplamı 443 milyar 803 milyon TL olmuştur. 1985 yılı sonunda TCMB'nin bankacılık sistemine açmış olduğu kredilerin toplamının 306.415 milyon TL olduğu dikkate alındığında, geçen yıl TCMB'nin bankalara açmış olduğu krediler 137.298 milyon TL diğer bir deyişle % 44,8 oranında artış göstermiştir. Özellikle 1983 yılından sonra, TCMB'nin Hazine'nin nakit açıklarını kapatmaya yönelik bir politika izlemesi, bankacılık sistemine açmış olduğu kredilerde önemli boyutlarda daralmalara yol açmış idi. Ancak 1986 yılında T.C. Merkez Bankası'nın bankalara açmış olduğu krediler yeniden genişleme göstermiştir. Bu genişlemeye karşın, TCMB'nin reeskont ve avans kredilerinin banka kaynakları arasındaki payı % 3 dolaylarına kadar gerilemiştir. TCMB'nin 1980-1986 döneminde bankacılık kesimine açmış olduğu krediler «Tablo XIII»de gösterilmiştir.

«Tablo XIII», son yıllarda TCMB'nin özellikle dışsatımın finansmanına yönelik kredilerinde büyük bir daralma olduğunu ortaya koymaktadır. TCMB'nin dışsatımın finansmanına yönelik kredileri, 1983 yılında, bankalara açılmış kredilerin % 34,8'ini oluştururken, söz konusu kredilerin payı, 1986 yılında binde 3'e değin gerilemiştir.

TCMB'nin sınıai kredileri 1986 yılında oransal olarak artmış. TCMB'nin bankacılık kesimine açmış olduğu krediler içindeki payı % 79,3'den % 84,6'ya yükselmiştir. Sanayi kesimine açılan orta vadeli krediler 1986 yıl sonunda 374,2 milyar TL'ye yükselecek en fazla artış gösteren kredi türü olmuştur. Son yıllarda TCMB'nin bankacılık kesimine açmış olduğu kredilerin orta vadeli kredilerde yo-

E S Yayınları Sunar:

VECDİ ÜNAY

3182 Sayılı
Bankalar Kanunu Gereğince

BANKALARCA İÇ TİCARETİN VE SANAYİNİN FİNANSE EDİLMESİ USULLERİ

Bankaları, bankacıları ve iş çevrelerini
yakından ilgilendiren kaynak kitap
400 sayfa (büyük boy) - 1.650,- TL (KDV dahil)

İsleme Adresi:

Ekonomik ve Sosyal Yayınlar A.Ş.
Birbirdirek Mah., Suterazlı Sokak No. 6/2
Sultanahmet - İstanbul
Telefon: 526 34 11

Not: Kitabı almak isteyenler, bedelini Ziraat Bankası Beyoğlu Şubesi'nden; 1541, İş Bankası Tübe Şubesi'nden; 1541, Akbank Tübe Şubesi'nden; 4512 no.lu hesaplarımızdan birisine, "kitap bedeli olduğunu belirterek" havaile etmeli, ad ve adreslerini tarafımıza bildirmelidir. Ödemeli postalamaya yapılamamaktadır.

ğunlaştığı görülmektedir. TCMB'nin orta vadeli sanayi kredilerinin genişlemesinin en önemli nedenleri: (i) döviz kredisi kullanan sanayicilerin kur değişiklikleri nedeniyle karşılaştıkları güçlükleri hafifletecek düşük faizli reeskont kredisi uygulaması ile (ii) çok ortaklı şirketlerin yarım kalmış yatırımlarının tamamlanması ve işletme sermayesi finansmanının sağlanması amacıyla Devlet Sanayi ve İşçi Yatırım Bankası (DESİYAB) aracılığı ile kullanılabilen bir reeskont kredisi tesis edilmesidir.

1986 yılında TCMB'nin, bankacılık kesimine açmış olduğu ticari kredilerde tutar olarak az da olsa bir artış görülmektedir. Böyle olmakla beraber ticari kredilerin TCMB reeskont ve avansları içindeki payı % 8,0'dan Kasım 1986 itibarıyla % 7,3'e düşmüştür.

TCMB'nin tarım kredilerinde, son yıllarda olağanüstü boyutlarda bir gerileme görülmektedir. Söz konusu krediler, 1986 yılı sonunda 5 milyar TL'ye, bunların görece payı da % 1,2'ye düşmüştür. Ancak bu gerileme, tarım kredilerinin tahkim edilerek, Merkez Bankası krediler hesabından «İtfaya Tabi Hesaplar»a aktarılmasından doğmuştur. T.C. Ziraat Bankası'nın «30.12.1982 tarih ve 2569 sayılı Kanun» gereğince Tarım Satış Kooperatifleri Birlikleri için 1977-1981 yıllarında TCMB'den sağlanmış bulunduğu reeskontabl destekleme kredileri, uzun süreli Hazine borcu şekline dönüştürülmüştür. Anılan yasa uyarınca tahkim edilen kredi tutarı 60.662 milyon TL'dir.

«Tablo XIII»ün de ortaya koyduğu gibi, TCMB, son yıllarda özellikle teşvik edilen sektörlerdeki yatırımla-

TABLO XIII

T.C. Merkez Bankası'nın
Bankacılık Kesimine Açmış Olduğu Krediler (Milyon TL)

	1982		1983		1984		1985		1986	
	Tutar	%	Tutar	%	Tutar	%	Tutar	%	Tutar	%
Tarım Kredileri	4.811	1.7	7.327	1.4	5.045	1.8	4.916	1.6	4.948	1.2
Sanayi Kredileri	133.348	46.0	201.318	38.6	192.574	70.4	243.115	79.3	344.948	84.6
Küçük Sanatkâr Dışsatım Kredileri	11.832	4.1	20.330	3.9	24.671	9.0	27.117	8.8	26.914	6.6
Ticaret Kredileri	100.605	34.7	181.456	34.8	33.613	12.3	6.999	2.3	1.281	0.3
Diğer Krediler	39.277	13.5	111.047	21.3	17.593	6.5	24.368	8.0	29.576	7.3
Toplam	289.873	100.0	521.478	100.0	273.496	100.0	306.515	100.0	407.667	100.0

Kaynak: T.C. Merkez Bankası Yıllık Raporlarından yararlanılarak düzenlenmiştir.

Not: (1) Devlet Yatırım Bankası'na, Sümerbank'a ve T.C. Ziraat Bankası aracılığı ile tarım kredi kooperatiflerine açılan krediler hariç.

(2) 1986 yılı Kasım ayı itibarıyla.

rı, orta vadeli reeskont ve avans kredileri ile destekleme politikasını benimsemiş bulunmaktadır.

C. Banka Kredileri

Banka kredilerinin 1986 yılında göstermiş olduğu gelişmeler, geçmiş yıllarla karşılaştırılmalı olarak aşağıda açıklanmış ve 1970-1986 döneminde banka kredilerindeki gelişmeler «Tablo XIV»de gösterilmiştir.

1 - Genel Gelişim

1986 yıl sonu itibariyle banka kredilerine ilişkin farklı rakamlar bulunmakta ve bunlar bir ölçüde birbirleriyle çelişmektedir. Bu bölümde Türkiye Bankalar Birliği'nin «Bankalarımız 1986» isimli 140 no.lu yayınında yer alan bilgilerden yararlanılmıştır.

Toplam banka kredileri (kalkınma ve yatırım bankaları kredileri dahil, TCMB'nin dolaysız kredileri hariç) 1986 yılında 5.010,3 milyar TL artarak yıl sonunda 11.517,2 milyar

TL'lik bir boyuta ulaşmıştır. Genel olarak banka kredilerinde artış oranı % 77,0'dır. Kalkınma ve yatırım bankalarının kredileri % 77,0'dır. Kalkınma ve yatırım bankalarının kredileri % 111,8 oranında artarken, ticaret veya mevduat bankaları grubunun kredileri % 72,8 oranında genişleme göstermiştir. «Tablo XIV»de izlenebileceği gibi, 1970 yılından bu yana genel olarak banka kredilerinde en hızlı artış, cari fiyatlarla 1986 yılında olmuştur. Mevduat artış hızı yavaşlaşken, banka kredilerindeki artışın hızlanması, para kredi alanında 1986 yılının özelliklerinden birini oluşturmuştur.

1986 sonu itibariyle Türkiye'nin kredi stoku (banka kredileri+TCMB'nin kamu kesimine açmış olduğu dolaysız krediler), bir önceki yıl sonuna göre % 72,4 oranında artarak, 12.820,2 milyar TL'ye ulaşmıştır. 1985 yılında Türkiye'nin kredi stokunda artışın % 65,9 oranında olduğu dik-

TABLO XIV
Banka Kredileri
(1970 - 1986/Milyon TL)

Yıllar	Banka Kredileri (DYB Hariç)	DYB Kredileri	Toplam Banka Kredileri	Artış Oranı (%)	TCMB Dolaysız Krediler	Genel Kredi Stoku
1970	39.107	12.446	51.553	—	8.265	59.818
1971	46.007	12.696	58.703	13,9	11.836	70.539
1972	59.120	12.835	71.955	22,6	13.451	85.406
1973	78.023	15.934	93.957	30,6	13.767	107.724
1974	100.952	26.425	127.377	35,6	22.638	150.015
1975	143.564	38.532	182.096	43,0	22.330	204.426
1976	191.581	63.164	254.745	39,9	61.897	316.642
1977	240.083	87.452	327.535	28,6	119.576	447.111
1978	306.660	64.891	371.551	13,4	124.249	495.800
1979	462.884	79.059	541.943	45,9	214.456	756.399
1980	855.110	88.131	943.241	74,0	366.977	1.310.218
1981	1.483.573	132.499	1.616.072	71,3	495.575	2.111.647
1982	2.048.925	201.533	2.250.458	39,3	578.027	2.828.485
1983	2.739.312	245.759	2.985.071	32,6	645.081	3.630.152
1984	3.589.013	329.241	3.918.254	31,3	565.285	4.483.539
1985	6.180.431	326.467	6.506.898	66,1	930.977	7.437.875
1986	11.005.968	511.208	11.517.176	77,0	1.303.038	12.820.214

kate alındığında, 1986 yılında kredi stokundaki artışın da önceki yıldan hızlı olduğu görülmektedir.

2 - Banka Kredilerinin Banka Grupları Arasında Dağılımı

1986 yıl sonu itibariyle banka kredilerinin, banka grupları itibariyle dağılımı aşağıda verilmiştir.

1986 yılında toplam banka kredilerinin % 87,0'si, mevduat veya ticaret bankaları (Etibank, Sümerbank, Denizcilik Bankası dahil) tarafından % 13,0'ü de kalkınma ve yatırım bankaları tarafından sağlanmıştır. Kamu sermayeli ticaret bankalarının, toplam krediler içindeki payı % 43,1; ticaret (mevduat) bankaları kredileri içindeki payı da % 49,5'dir. Özel sermayeli ticaret bankalarının (1986 yılı için T. Öğretmenler Bankası dahil), toplam krediler içindeki payı % 41,3; ticaret bankaları kredileri içindeki payı ise % 47,5'dir. Yabancı sermayeli bankaların ise, toplam krediler içindeki payı % 2,6; grup içindeki payı ise % 3,0'dür.

Kalkınma ve Yatırım Bankaları grubunda, kamu sermayeli bankaların (Devlet Yatırım Bankası, DESİ-YAB, İller Bankası, T.C. Turizm Bankası) krediler içindeki payı % 73,3:

özel sermayeli bankaların (Türkiye Sınai Kalkınma Bankası, Sınai Yatırım ve Kredi Bankası) payı ise % 26,7'dir.

1986 yıl sonu itibariyle toplam kredi hacmi içinde kamu sermayeli bankaların payı % 52,6; özel sermayeli bankaların payı % 44,8; yabancı bankaların payı da % 2,6'dır.

3 - Banka Kredilerinin Sektörel Dağılımı

Türkiye Bankalar Birliği'nin sözü konusu yayınından yararlanarak, banka kredilerinin sektörel dağılımı Tablo XVI'da verilmiştir. Banka kredilerinin sektörel dağılımı, 1986 yılı başından itibaren uygulamaya konulan tek düzen hesap planına göre verilmektedir. Bu tasnif değişikliği nedeniyle önceki yıllarla sağlıklı karşılaştırmalar yapmak olanağı azalmıştır. 1986 yılından başlanmak üzere bu konuda yeni bir seri düzenlemek zorunlu olmaktadır.

4 - Banka Kredilerinin Vade İtibariyle Dağılımı

1986 sonu itibariyle bankaların (kalkınma ve yatırım bankaları dahil), ihtisas kredileri dışında vermiş oldukları kredilerin 2.341,4 milyar

TABLO XV
Kredilerin Banka Grupları Arasında Dağılımı

Banka Grupları	Tutar (Milyon TL)	Toplam içinde %	Grup içinde %
A. Ticaret (Mevduat) Bankaları	10.025.592	87.0	100.0
- Kamu Sermayeli	4.960.202	43.1	49.5
- Özel Sermayeli	4.765.414	41.3	47.5
- Yabancı Bankalar	299.976	2.6	3.0
B. Kalkınma ve Yatırım Bankaları	1.491.584	13.0	100.0
- Kamu Sermayeli	1.093.427	9.5	73.3
- Özel Sermayeli	398.157	3.5	26.7
Toplam	11.517.176	100.0	

TABLO XVI
Kredilerin Sektörel Dağılımı
(1986)

	Tutar (Milyon TL)	Toplam İçinde %
A. İhtisas Kredileri	3.055.470	26.5
1 — Tarım	1.773.227	15.4
2 — Konut (Gayrimenkul)	791.732	6.9
3 — Mesleki	431.901	3.7
4 — Denizcilik	58.610	0.5
B. İhtisas Kredileri Dışında	6.970.122	60.5
1 — İhracat	1.313.465	11.4
2 — İthalat	91.779	0.8
3 — İşletme	3.076.976	26.7
4 — Yatırım	651.628	5.7
5 — Diğer	1.836.274	15.9
C. Kalkınma ve Yatırım Bankaları	1.491.584	13.0
Genel Toplam	11.517.176	100.0

TL'si orta ve uzun sürelidir. Buna göre ihtisas kredileri dışında, banka kredilerinin % 27,7'si orta ve uzun süreli olmaktadır. İhtisas kredilerinin vade dağılımı konusunda elde sağlıklı veri bulunmadığından, söz konusu krediler vade dağılımı hesabına dahil edilmemiştir.

Ticaret (mevduat) bankalarının kredilerinin (ihtisas kredileri dışında) vade dağılımı % 15,6'sı orta ve uzun süreli, % 84,6'sı kısa süreli şeklindedir. Kalkınma ve yatırım bankalarının kredilerinin ise 1986 sonu itibarıyla % 84,0'ü orta ve uzun süreli, % 16'sı da kısa sürelidir.

◆ Pişmanlık ve vazife duygularıyla beraber vicdanı harekete getiren kuvvetler, insanı hayvandan ayıran en önemli farklardır.

Darvin

Ticaret bankalarının açmış olduğu orta ve uzun süreli krediler, 1986 yılında % 30,2 oranında artış göstermiştir. Genel kredi hacmi % 77,0 oranında genişlerken, orta ve uzun süreli kredilerde artış oranının % 30 dolayında kalması, bankaların kredi portföyünde orta ve uzun süreli kredilerin payının % 15,6'ya değin düşmesine yol açmıştır. Son yıllarda ticaret bankalarının açmış oldukları krediler içinde orta ve uzun süreli olanların payı sürekli düşmektedir. Bankaların açmış oldukları krediler içinde (ihtisas kredileri dışında) orta ve uzun vadeli kredilerin payı 1983 yılında % 30,3 iken, bu oran 1984 yılında % 23,6'ya, 1985'de % 20,0'ye, 1986 sonunda da % 15,6'ya gerilemiştir. T.C. Merkez Bankası'nın orta vadeli reeskont ve avans kredilerine ağırlık verdiği bir dönemde, bankaların orta vadeli kredilerindeki göreceli gerileme, orta vadeli yatırım kredisi talebinin giderek azaldığı şeklinde yorumlanabilir.

5 - Banka Kredilerinin Özel ve Kamu Kesimi Arasında Dağılımı

TCMB'nin 1986 Yıllık Raporu'nda yer alan bilgilere göre son yıllarda banka kredilerinin, kamu ve özel kesim arasındaki dağılımı ve bu dağılımdaki gelişmeler «Tablo XVII»de verilmiştir.

«Tablo XVII». 1986 yılında Kasım ayı sonu itibariyle ticaret (mevduat) bankaları kredilerinin % 11,5'inin kamu kesimince, % 88,5'inin de özel işletmeler ve hanehalkı tarafından kullanıldığını ortaya koymaktadır. Kalkınma ve yatırım bankaları kredilerinde ise, anılan tarih itibariyle kamu kesiminin payı % 56,0; özel kesim

min ise % 44,0'dür. Toplam banka kredilerinin Kasım/1986 tarihinde kamu ve özel sektör arasındaki dağılımı ise, kamu kesimi % 16,1, özel sektör % 83,9 şeklindedir. TCMB'nin kamu kesimine açmış olduğu doğrudan krediler de hesaba katıldığında, Kasım/1986 sonu itibariyle kredi stokunda kamu kesiminin payı % 25,6; özel kesimin payı da % 74,4 olmaktadır.

Kredilerin, özel ve kamu kesimi arasında dağılımına 1980'den bu yana bakıldığında; banka kredileri içinde özel kesimin payının yükseldiği, buna karşılıklı kamu kesiminin payının azaldığı görülmektedir. Gerçekten 1980 yılında kamu sektörü, toplam banka kredilerinin % 28,2'sini kulla-

T A B L O XVII

Banka Kredilerinin Kamu ve Özel Kesim Arasında Dağılımı (%)

	1980	1981	1982	1983	1984	1985	1986
A. Ticaret Bankaları Kredileri							
- Kamu Sektörü	18.8	12.1	9.3	9.0	6.5	12.5	11.5
- Özel işletmeler ve Hanehalkı	81.2	87.9	90.7	91.0	93.5	87.5	88.5
B. Kalkınma ve Yatırım Bankaları Kredileri							
- Kamu Sektörü	71.5	70.3	69.4	65.9	55.9	51.2	56.0
- Özel işletmeler ve Hanehalkı	28.5	29.7	30.6	34.1	44.1	48.8	44.0
C. Toplam Banka Kredileri							
- Kamu Sektörü	28.2	21.3	19.0	17.5	13.7	16.5	16.1
- Özel işletmeler ve Hane halkı	71.8	78.7	81.0	82.5	86.3	83.5	83.9
D. Kredi Stoku							
- Kamu Sektörü	48.0	40.2	43.3	31.7	25.2	27.3	25.6
- Özel işletmeler ve Hanehalkı	52.0	59.8	56.7	68.3	74.8	72.7	74.4
Toplam	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0

Kaynak : T.C.M.B. Yıllık Raporları

— 1986 Yıllık Rapor s. 129, Tablo 37.

— 1983 Yıllık Rapor s. 128, Tablo 35.

Not : (1) 1986 yılı Kasım ayı sonu itibariyledir.

(2) Kredi stokuna TCMB'nin kamu kesimine açmış olduğu doğrudan krediler dahildir.

nırken ve kredi stoku içinde payı da % 48,0 iken; söz konusu pay, Kasım/1986 tarihi itibarıyla banka kredilerinde % 16,1'e, kredi stoku içinde de % 25,6'ya düşmüştür.

Bankacılık sistemimizde kamu bankaları ağırlık taşımasına karşın, bankalar esas itibarıyla özel kesimi finanse etmektedir.

6 - Banka Kredilerinin Bölgeleşmesi Dağılımı

Banka kredilerinin (1985 ve 1986 yılları için DYB kredileri de dahil) bölgeleşmesi dağılımı ve bu dağılımda 1970-1986 dönemindeki gelişmeler «Tablo XVIII»de verilmiştir.

1986 yılında da banka kredilerinin bölgeleşmesi dağılımındaki dengeleşme devam etmiştir. Gerçi geçen yıl banka kredileri içinde Marmara Bölgesi'nin payı % 39,9'dan % 39,7'ye, Orta Kuzey Bölgesi'nin payı % 24,6'dan % 23,9'a, Ege Bölgesi'nin payı % 13,5'den % 13,2'ye düşmüşse de; bu değişiklik, kredilerin dağılımını dengeleşme hali getirememiştir.

Kredilerin bölgeleşmesi dağılımına 1970-1986 gibi daha geniş bir za-

man boyutu içinde bakıldığında, kredilerin dağılımında dengeleşmenin giderilmesi konusunda izlendiği ileri sürülen politikalara ve alındığı bildirilen tüm önlemlere karşın dengeleşmenin giderilmediği, hatta giderek arttığı ortaya çıkmaktadır. Gerçekten 26 ili kapsayan dört gerice yöre ile orta gelişmiş olarak kabul edebileceğimiz Karadeniz Bölgesi, 1970 yılında toplam olarak banka kredilerinin % 16,3'ünden yararlanırken, bu oran 1986 yılı sonunda % 11,8'e düşmüştür; buna karşılık Marmara Bölgesi'nin kredilerden aldığı pay % 35,6'dan % 39,7'ye yükselmiştir.

7 - Bankaların Gayri Nakdi Kredileri

Tüm dünya bankacılığında olduğu gibi bankalarımızın da bilanço dışı yükümlülükleri özellikle gayri nakdi kredileri büyük boyutlara ulaşmaktadır. Gayri nakdi krediler içinde teminat mektupları, kabul kredileri, verilen avaller, akreditif taahhütleri, prefinansman kredilerine verilen garantiler, cirolar önemli yer tutmaktadır. Bu tür gayri nakdi kredi-

TABLE XVIII
Banka Kredilerinin Bölgesel Dağılımı (%)

Bölgeler	1970	1977	1978	1979	1980	1981	1982	1983	1984	1985*	1986*
Orta Kuzey	23.8	21.0	22.1	22.8	21.8	25.8	19.3	20.8	20.4	24.6	23.9
Ege	13.8	14.0	13.9	14.4	14.3	12.7	14.1	13.3	12.9	13.5	13.2
Marmara	35.6	38.3	38.7	37.7	37.2	37.7	43.3	43.4	44.7	39.7	39.7
Akdeniz	10.5	15.7	13.5	13.0	12.5	12.2	11.8	10.8	10.5	11.0	11.4
Kuzey Doğu	1.8	1.0	1.1	1.1	1.2	0.8	1.1	1.0	1.1	1.0	1.0
Güney Doğu	1.9	1.0	1.1	1.1	1.4	0.8	1.0	1.0	1.1	1.1	1.0
Karadeniz	7.2	4.3	4.7	5.2	5.3	5.9	5.1	5.3	4.6	4.3	5.0
Orta Doğu	1.8	1.5	1.6	1.5	1.9	1.3	1.4	1.4	1.6	1.7	1.8
Orta Güney	3.6	3.2	3.3	3.2	4.4	2.8	2.9	3.0	3.1	2.9	3.0
Toplam	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0

Kaynak: Türkiye Bankalar Birliği yayınlarda yer alan rakamlardan yararlanılarak düzenlenmiştir.

(*) Devlet Yatırım Bankası kredileri dahil.

lerin toplamı, Bankalar Birliği'nin araştırmaya esas olan 140 no.lu yayınından yararlanarak, 1986 yılı sonu için 9.654,3 milyar TL olarak hesaplanmıştır. Bankaların gayri nakdi kredileri, nakdi kredilerine yakın bir boyuta ulaşmıştır. Gayri nakdi kredilerin banka grupları arasında dağılımı; % 27,4 kamu bankaları, % 64,4 özel bankalar, % 8,2 de yabancı bankalar şeklindedir. Özel bankalarda gayri nakdi kredilerin görece olarak yüksekliği, bu bankalarda riski artırmaktadır. Yabancı bankaların da ticari nakdi krediler içinde payının % 3,0 dolayında olmasına karşın, gayri nakdi kredilerde paylarının % 8,2'ye kadar yükselmesi dikkati çekmektedir.

D. Bankalarda Kâr ve Kârlılık

Tüm bankacılık sisteminin kârı (TCMB hariç, kalkınma ve yatırım bankaları dahil) 1986 yılında (dönem zararları indirildikten sonra) 458,6 milyar TL olmuştur. 1986 yılında bankacılık sisteminde kârın oluşumu, aşağıda «Tablo XIX»da verilmiştir.

1985 yılında bankaların toplam kârlarının 262,8 milyar TL olduğu dikkate alındığında, 1986 yılında bankaların toplam kârları % 74,5 oranında artmıştır. Bu artış oranı, 1984 yılında sağlanan % 171 oranında artıştan sonra, son yıllarda sağlanan en yüksek artış oranıdır. Banka kârları, 1985 yılında cari fiyatlarla % 18,1 oranında artış göstermiş idi.

1986 yılında bankalarda kârlılık oranları da artmıştır. 1980 yılından sonra bankaların kâr/öz sermaye oranları genelde gerilemiş olmakla beraber, 1986 yılında bir önceki yıla göre yükselmiş; % 23,5'den % 30,1'e çıkmıştır. Kaldı ki, 1986 yılında hesaplanan vergi karşılıkları ayrıldıktan sonraki net kâr/öz sermaye oranıdır. Bu nedenle gerçekte artış oranı daha da yüksektir.

Açıklanan banka kârlarına göre, 1980 yılından itibaren öz sermaye kârlılığındaki gelişmeler şöyledir: 1980 yılında % 64,2 olan kâr/öz sermaye oranı, 1981'de % 35,3'e, 1982'de % 25,9'a, 1983 yılında % 18,2'ye kadar geriledikten sonra 1984 yılında % 26,8'e yükselmiş, 1985'de yeniden % 23,5'e düşmüştü, 1986 yılında ise % 30,1 olmuştur.

Banka grupları itibariyle bankalarda öz sermaye kârlılık oranları farklıdır. 1986 yılında en yüksek kâr-

TABLO XIX
Bankaların Toplu Gelir Tablosu
(1986 - Milyon TL)

Faiz Gelirleri	4.282.252
Faiz Giderleri	(-) 3.716.150
Net Faiz Geliri	566.102
Faiz Dışı Gelirler	
Kredilerden Alınan Ücret ve Komisyonlar	222.754
Bankacılık Hizmetleri Geliri	166.138
Kambiyo Kârları (Net)	180.916
İştirak ve Kuruluşlardan Alınan Kâr Payı	82.154
Toplam Faiz Dışı Gelirler	651.962
Faiz Dışı Giderler	
Personel Giderleri	443.274
Karşılıklar (Tahsili Gecikmiş Alacaklar Karşılığı Dışında)	34.524
Vergi ve Harçlar	57.543
Verilen Ücret ve Komisyonlar	19.075
Amortismanlar	40.679
Toplam Faiz Dışı Giderler	595.095
Vergi ve Olağanüstü Gelirler Öncesi Kâr	622.969
Diğer Gelirler	(+) 287.709
Diğer Giderler	(-) 360.731
Vergi Öncesi Kâr	549.947
Vergi Karşılığı	(-) 91.391
Net Kâr	458.556

luluk oranı, % 42,4 ile yabancı bankalarda görülmektedir. Yabancı bankalarda öz sermaye kârlılığı, göreceli olarak yüksek olmasına karşın, 1985 yılına göre gerilemiştir. Bir önceki yıl yabancı bankalarda kâr/öz sermaye oranı % 51,6 düzeyinde idi.

Özel sermayeli ticaret bankalarının, kâr/öz sermaye oranı, 1986 yılında % 42,0'ye ulaşarak yabancı bankalara çok yaklaşmıştır. 1986 yılında kârı en hızlı artan grup, özel sermayeli ticaret bankaları olmuştur. Bu grup bankaların öz sermaye kârlılığı 1985 yılında % 28,1 iken, 1986 yılında sıçrama ile % 42,0'ye yükselmiştir.

Kamu sermayeli ticaret bankalarının da 1986 yılında öz sermaye kârlılıkları yükselmesine karşın, bu yükseliş sınırlı ölçüler içinde kalmıştır. Kamu sermayeli ticaret bankalarında öz sermaye kârlılığı 1984 yılında % 21,4 iken, 1986 yılında da % 25,1 olmuştur. Kamu bankalarında kâr oranının düşük görülmesinin bir nedeni, bu grupta yer alan Anadolu Bankası ile Denizcilik Bankası'nın 1986 yılında zarar etmiş olmalarıdır. Anadolu Bankası ile Denizcilik Bankası hariç tutulursa, kamu sermayeli ticaret bankalarında öz sermaye kârlılığı % 31,8'e yükselmektedir.

1986 yılında kârlılık oranı en düşük olan bankalar grubu, kalkınma ve yatırım bankalarıdır. Söz konusu banka grubunda öz sermaye kârlılığı % 14,0 dolayındadır. Bu grup içinde kamu sermayeli kalkınma ve yatırım bankalarının öz sermaye kârlılığı ortalama % 14,6 iken, özel sermayeli kalkınma ve yatırım bankalarında öz sermaye kârlılık oranı % 9,1'e değin düşmektedir.

Bankalarda faiz marjı da, diğer bir deyişle alınan faizle verilen faiz arasındaki oransal fark da değişiktir. Faiz marjı en yüksek bankacılık grubu, % 36,6 ile kalkınma ve yatırım bankaları grubudur. Bunu % 23,6 ile yabancı bankalar, % 12,1 ile ka-

mu sermayeli ticaret bankaları % 11,0 ile de özel sermayeli ticaret bankaları izlemektedir. Kalkınma ve yatırım bankaları kaynakları içinde mevduat yer tutmadığından, bu olgu sözkonusu bankalarda faiz marjının yüksek olmasına yol açmaktadır. Ancak söz konusu bankalarda komisyon gelirlerinin düşük olmasının yanı sıra, 1986 yılında kambiyo zararları, öz sermaye kârlılığının düşük olmasına neden olmuştur.

1986 yılında banka kârları üzerinde olumlu etki yapan gelişmeler şöyle özetlenebilir:

(i) Kredi hacmi, önceki yıllara göre önemli boyutlarda artmıştır. 1986 yılında cari fiyatlarla toplam nakdi kredilerde % 77,0 oranında artış, bankacılık tarihimizde saptayabildiğimiz en yüksek artış oranıdır.

(ii) Bankalarda faiz marjı yükselmiştir. 1985 yılında bankalarda faiz marjı (alınan komisyon ve ücretler hariç) % 8,8 iken, 1986 yılında % 13,2'ye yükselmiştir.

(iii) Banka hizmetlerine ilişkin olarak alınan komisyon ve ücretler, % 74 oranında artış göstermiştir.

(iv) Net kambiyo kârları, kalkınma ve yatırım bankaları da dahil, 1985 yılında 130,7 milyar TL iken, 1986 yılında 180,9 milyar TL'ye yükselmiş, diğer bir deyişle % 38,4 oranında artmıştır. Ancak 1986 yılında bankalarda kambiyo kârlarında artış göreceli olarak düşük düzeyde kalmıştır.

(v) Mevduat karşılık oranlarının düşürülmesi, dolaylı olarak banka kârlarını artırmıştır.

(vi) Bankalarda işgücü verimliliği göreceli olarak artmaktadır. Bu konuda bankalarda bir gösterge olan Personel Giderleri / Aktif Toplamı oranı düşmektedir. 1986 yılında bankalarda genel olarak Personel Giderleri / Aktif Toplamı oranı % 1,8'e değin gerilemiştir. 1985 yılında bu oran % 2,0 dolaylarında idi. Ayrıca banka-

larda personel giderlerinin toplam giderler içindeki payı da % 8.7'ye kadar düşmüştür.

Bu olumlu gelişmelere karşın, aşağıdaki etmenlerin, bankaların 1986 yılı kârı üzerindeki etkileri de olumsuz yönde olmuştur.

**Prof. Dr.
ZEYYAT HATİBOĞLU**

**Temel Araştırma A.Ş. Yayınları
İşletme Yönetimi
İhtisas Dizisi**

Basılmış Olan Bazı Eserler:

- 1- **İşletmelerde Stratejik Yönetim** (Lüks Baskı: 2000.- TL; Normal Baskı: 1500.- TL).
- 2- **Yönetim Muhasebesi ve Muhasebe Belgeleri Analizi** (Lüks Baskı: 3250.- TL; Normal Baskı: 2500.- TL).
- 3- **İşletme Finansı** (Lüks Baskı: 3500.- TL; Normal Baskı: 2750.- TL).
- 4- **Türkiye İktisadına Güncel Bir Yaklaşım** (Lüks Baskı: 1800.- TL; Normal Baskı: 1300.- TL).
- 5- **Pazarlama Yönetimi ve Stratejisi** (Lüks Baskı: 3250.- TL; Normal Baskı: 2500.- TL).
- 6- **İşletmelerde Yönetim, Organizasyon ve Personel Davranışı** (Lüks Baskı: 3500.- TL; Normal Baskı: 2750.- TL).
- 7- **İktisat Bilimine Giriş ve Mikroiktisat** (Lüks Baskı: 4000.- TL; Normal Baskı: 3000.- TL).

İsteme Adresi:

STFA Grup Merkezi
Altunizade, Tophanelioğlu Cad. No. 19
Camlica - Üsküdar - İstanbul
Telefon: 339 43 00'dan 375

(1) TCMB, döviz tevdiatı için oluşturulan karşılıklar dışında TL mevduat karşılıkları için faiz ödenmesinde 1986 yıl başında son vermiş, bankalar böylece oluşturdukları TL mevduat karşılıkları için faiz geliri elde edememişlerdir.

(2) Bankalar, 1986 yılında tahsili gecikmiş veya tahsili şüpheli hale gelmiş kredileri için 125.300 milyon TL karşılık ayırmışlardır. Bir önceki yıla göre önemli ölçüde artan karşılıklar, bankaların bilanço kârları üzerinde olumsuz etki yapmıştır.

Kâr ve kârlılığa ilişkin yukarıdaki değerlendirmeler, bankaların açıkladıkları bilanço ve gelir tablolarına dayanılarak yapılmıştır. Banka bilançolarının yeterince şeffaf olmadığı, bankaların tahsili şüpheli kredilerini bilançolarına tam yansıtmadıkları, bu tür kredileri için yeterli karşılık ayırmadıklarına ilişkin kuşkular sürmektedir. Nitekim bilançolara bakıldığında, bankaların 693,5 milyar TL'yi bulan tahsili gecikmiş alacakları için henüz karşılık ayırmadıkları görülmektedir. Kaldı ki tahsili gecikmiş alacakların olduğundan çok daha az gösterilmesi olasıdır. Böyle olmakla beraber, veriler, bankaların, kârlılık ve verimlilik açısından 1986 yılında 1985'e göre daha başarılı sonuçlar aldığını göstermektedir. Geçmiş yıllarda normal bankacılık faaliyetinden zarar eden; ancak kambiyo kârları, iştiraklerden alınan kâr payları ve faiz dışı gelirlerle kâra geçebilen bankacılık sistemi; 1986 yılında salt bankacılık faaliyetinden de net gelir sağlamıştır.

III. SONUÇ

Açıklanan banka bilanço ve gelir tablolarına dayanılarak 1986 yılında bankacılık alanındaki gelişmeler şöyle özetlenebilir:

(i) 1986 yılında ülkemizde faaliyette bulunan banka sayısı 5 artarak 56'ya yükselmiştir. Anılan yılda ban-

ka şube sayısındaki artış % 1,3 düzeyinde kalmış; yeni açılan 80 şube ile banka şube sayısı yıl sonunda 6372 olmuştur.

(ii) 1986 yılında mevduat artış hızı, yıl sonunda yapılan yapay işlemlerle iki trilyon dolayında fiktif mevduat yaratılmasına karşın, bir önceki yıl düzeyine ulaşmamıştır. 1986 yılında toplam mevduat (döviz tevdiat hesapları dahil) % 58,8; döviz tevdiat hesapları hariç % 50,2 oranında artmıştır. 1985 yılında ise artış hızları, cari fiyatlarla toplam mevduatta % 69,2; döviz tevdiat hesapları dışındaki mevduatta % 64,0 dolaylarında idi.

(iii) 1986 yılının mevduat gelişmesi açısından bir özelliği de tasarruf mevduat artış hızının büyük boyutlarda yavaşlamasıdır. 1986 yılında tasarruf mevduatında artış hızı % 37,4 olmuştur. Mevduat sertifikası ile birlikte artış hızı % 34,7'ye düşmektedir. Bir önceki yıl ise mevduat sertifikası ile birlikte tasarruf mevduatında artış oranı % 49,0'un biraz üstünde idi.

(iv) Mevduat artış hızındaki yavaşlamaya karşın, krediler çok hızlı tempoda artmış, toplam banka kredilerinde artış hızı % 77,0'ye ulaşmıştır. Ticaret bankaları grubunda kredilerde artış hızı % 72,6 olmuştur. Genel olarak banka kredilerinin, 1986 yılında cari fiyatlarla gösterdiği artış oranı, Türk bankacılık tarihinde saptayabildiğimiz en yüksek artış oranıdır.

(v) TCMB'nin bankacılık kesimi-ne daha çok orta vadeli reeskont ve avans kredisi vermesine karşın, orta ve uzun vadeli kredilerin, bankaların kredi portföyünde payı giderek düşmektedir. Bu eğilim 1986 yılında da sürmüştür, ticaret bankalarının kredi portföyünde orta ve uzun süreli kredilerin payı % 15,6'ya değin gerilemiştir.

(vi) Bankacılık kesiminde özel-

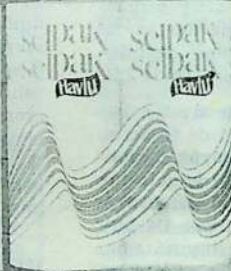
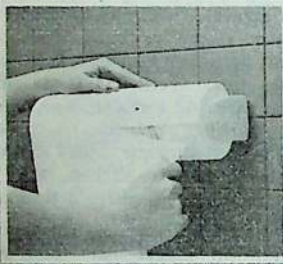
likle 1982 yılından itibaren kamu bankalarının ağırlığı artarken, kamu kesiminin bankacılık sisteminden aldığı kredilerin payı düşmektedir. 1980 yılında kamu kesimi, banka kredilerinin % 28,2'sini kullanırken, bu oran Kasım/1986 sonu itibariyle % 16,1'e gerilemiş; buna karşın özel kesimin kullandığı pay % 71,8'den % 83,9'a yükselmiştir.

(vii) 1986 yılında tüm bankacılık kesiminin net kârı (TCMB dışında) bir önceki yıla göre % 74,5 oranında artarak 458,6 milyar TL'ye yükselmiştir. Geçen yıl bankalarda toplam kâr artışının yanı sıra, faiz marjı (alınan faizle verilen faiz arasında oransal fark) da genişlemiş ve öz sermaye kârlılığı genelde % 23,5'den % 30,1'e yükselmiştir. 1986 yılında bankalarda kâr ve kârlılık, 1985 yılına göre önemli boyutta artmıştır.

(viii) 1986 yılında bankalarda verimlilik de, önceki yıllara göre yükselmiştir. Çalışan kişi başına reel aktif tutar, reel mevduat, reel kredi hacmi arttığı gibi, personel giderlerinin toplam aktive oranı da % 2,0 düzeyinin altına düşmüştür, % 1,8'e kadar inmiştir.

Bankalarda tek düzen hesap planının uygulamaya konuluşu, bankaların tahsili gecikmiş alacakları için ayıracakları karşılıkların daha objektif esaslara bağlanması, bazı konulara açıklık getirmiştir. Ancak banka bilançolarının şeffaf hale geldiği söylenemez. Özellikle bankalar yıl sonlarında yapay işlemlerle fiktif mevduat ve fiktif kredi yaratabilmekte, tahsili gecikmiş alacaklarının tümü için karşılık ayırmayabilmektedirler. 1987 yılından itibaren banka bilançolarının bağımsız dış denetime tabi tutulması zorunluluğu getirilmiştir. Dış denetim ciddi yapıldığı takdirde, 1987 ve izleyen yıllarda bankaların kamuya açıklayacakları bilanço ve gelir tablolarının daha sağlıklı olacağı söylenebilir.

Selpak Havlu'ya Uzanın!

Mutfağınızda çağdaş temizliği, çağdaş kolaylığı, benzersiz rahatlığı yaşayın...

Kahve mi taşı, uzanın Selpak Havlu'ya...

Mutfak seli üzerinde küçük bir kaza mı oldu, uzanın Selpak Havlu'ya...

Ellerinizi mi ıslandı, yağlandı, ıslak bez, kuru bez, havlu aramayın; uzanın Selpak Havlu'ya...

Tavadan yağ mı sıçradı, meyve suları mı döküldü, uzanın Selpak Havlu'ya...

...ve daha nice mutfak işinde çağdaş temizliğe, çağdaş kolaylığa,
Selpak Havlu'ya uzanın:

Bir çiçek bahçesinin keyfiyle desenlenmiş Selpak Havlu'nun üstünlüklerinden yararlanın. Mutfağınızda da en iyisini, en kalitelisini kullanın! Selpak kolaylığının, Selpak rahatlığının keyfini sürün.

Seçiminizi doğru yapın: Siz de, en yeni, en ileri teknolojiyle üretilmiş, elde dağılmayan, dayanıklı Selpak Mutfak Havlusu'nun benzersiz emiciliğini, temizliğini yaşayın. yumuşaklığı yaşayın!

selpak
selpak

**"SELPAK LA YAŞAMAK...
DAHA YUMUŞAK"**

Sermaye Piyasası

Doç. Dr.
M. ŞÜKRÜ TEKBAŞ

HİSSE senedi fiyatlarının sınır tanımayan yükselişi, son günlerde, ilgiyle izlenmekte ve bunun ne kadar daha devam edeceği merakla beklenmektedir. Birkaç ay öncesinde, hayal edilemeyecek olan fiyatlara bugün ulaşılmış ve hatta bunlar aşılmıştır. Temmuz ayındaki fiyat hareketleriyle Banka ve Ekonomik Yorumlar Dergisi Endeksi 658.25 puan daha artarak 1709.16 puana yükselmiştir.

Hisse fiyatlarını bu derece artıran en önemli neden, aşırı talep olup kısıtlı arz ile buna cevap verebilmek mümkün değildir. Talebi artıran nedenler arasında; enflasyon hızının hızla yükseldiği bir ortamda faiz oranlarının düşük düzeylerde kalması ve hatta düşmesinin sabit getirili diğer yatırım alanlarına oranla hisse senetlerine ilgiyi artırması, basının sürekli olarak hisse senetlerine yatırımın menkul değerler içinde en yüksek verimi sağladığını vurgulaması ve hisse senetlerine günlük basının yer vermesi, İstanbul Menkul Değerler Borsası'nın bu piyasaya bir güven ve istikrar getirmiş olması, yatırım fonu kuran bankaların büyük alış emirleri ile piyasaya girmeleri sayılabilir. Ayrıca fiyatların hızla yükseldiği bir ekonomide hisse senetleri işlem gören şirketleri bugün yeniden kurmanın maliyetinin, diğer bir deyişle ikame değerinin çok yüksek olması da hisse fiyatlarını artırıcı bir rol oynamıştır. Bu arada «P/E» veya «fiyat/kazanç» oranının, dünya ortalamasının gerisinde olması, her bir TL'lik hisse başına kârın daha yüksek bir hisse senedi fiyatı yaratabilmesi de hisse fiyatlarının artmasında etkili olmuştur.

Kuşkusuz, ikame değerinin, küçük yatırımcıları ilgilendirmede, bunun sadece şirketlerin el değiştirmesi sırasında önem kazanacağı ileri sürülebilir. Hatta bu gibi durumlarda, çalışanların kıdem tazminatlarının da dikkate alınması gerekeceği akla gelir. Ancak, Türkiye'de, Borsa'da hisse senedi toplayarak bir şirketi ele geçirmek mümkün olmasa bile, aynı tesisin çok daha yüksek bir bedel ile kurulabilecek olması, mevcut hisselerin değerini artırmada bir rol oynayabilecektir. Hisse senedi fiyatlarıyla ilgili çok önemli bir nokta da psikolojiktir. Alış-satışta çevreden etkilenme, başkalarının davranışlarını izleme ve taklit etme de, hisse fiyatlarının artış veya düşüş dönemlerinde etkili olmaktadır.

Hisse fiyatları Temmuz'un ilk yarısında günde her iki seansta % 5'lik artışlarla hızla yükselirken, ay ortasında talebin birdenbire durması ve arzın artması ile aynı tempoda gerilemeye başlamıştır. Bu durum ise, sürekli alış yapan bazı aracı kuruluşlar ve komisyoncu yatırımcıların artan fiyatlarla kağıt

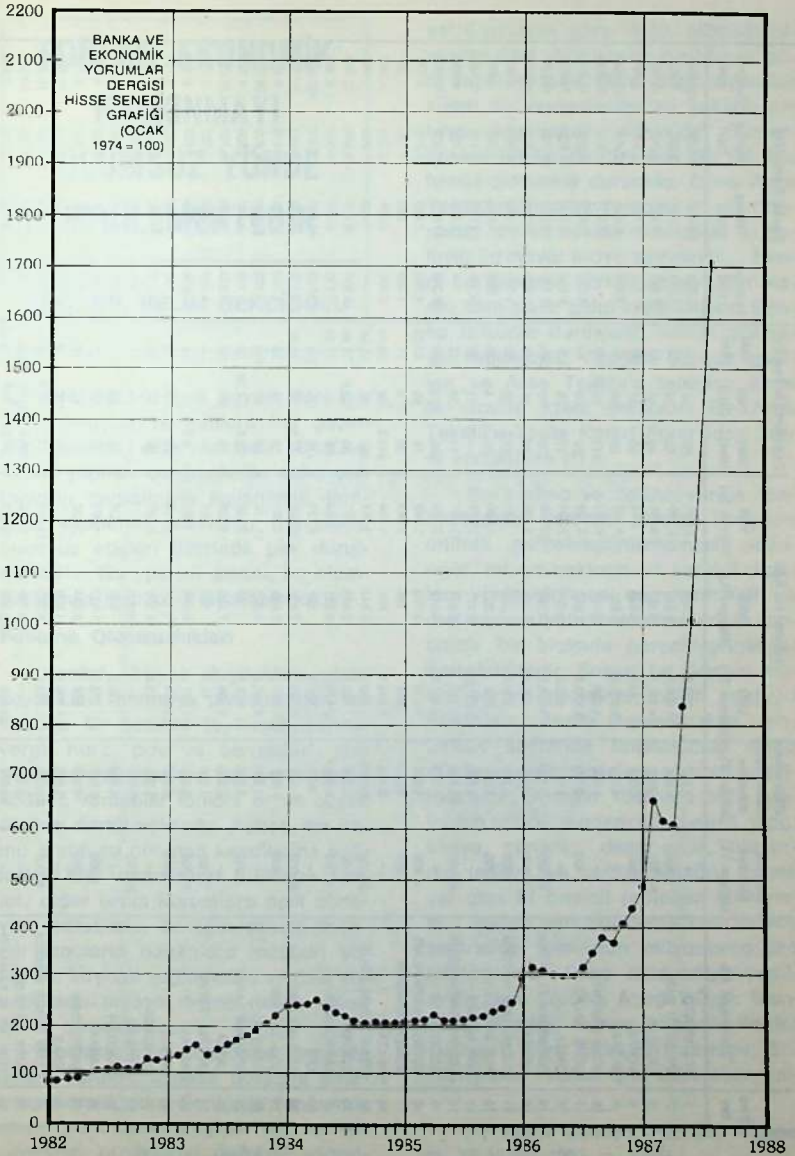
üzerindeki kârlarını nakde dönüştürme arzusu ile açıklanabilir. Fiyatların daha da düşeceğinden endişelenen daha geniş bir kesim (küçük tasarruf sahipleri) ve bu fiyat hareketlerinden yararlanmak isteyen yarı profesyonel bir kesim (uyarıcı yatırımcılar) yüksek fiyatlardan hızla portföylerini boşaltmak ve aynı hisseleri ileride daha düşük fiyatlardan almak istemişlerdir. Bu nedenle bir hafta süreyle fiyatlar düşmüştür. Fiyatların yeteri kadar düştüğüne inanan aracı kurumlar ve komisyoncuların tekrar alıma başlaması ile fiyatlar yükselme eğilimine girmiştir. Ancak burada önemli bir nokta, hisselerini fiyatlar düşerken elden çıkaran kimselerin, aynı hisseleri fiyatlar yükselirken satın alamadıklarıdır. Bunun en önemli nedeni arz ve talepteki dengesizliktir. Fiyatlar yükselirken talep arzdan fazla olduğu için bütün talep karşılanamamakta ve fiyatlar düşerken de arz talepten fazla olduğu için bütün satış emirleri gerçekleştirilememektedir.

Konunun ekonomik nedeni yanında, sistemi asıl engelleyen unsur Borsa'daki «oransallık» kuralıdır. Bu kurala göre alış ve satış emirlerinin tek tek her biri büyüklüklerine göre dikkate alınmaktadır. Örneğin belli bir hisseden, bir kimse 200 adet ve bir diğeri 100 adet almak istemişse ve bu hisseden satışta sadece 150 adet hisse varsa, alıcılar siparişlerine göre bu hisselerden pay alırlar. 200 adet almak isteyen 100 adet ve 100 adet almak isteyen de 50 adet almakla yetinecektir. Sistemin bu özelliği, fiyatların artış dönemlerinde gerçek talebin kısıtlı arzı aşması ile aksamaktadır. Az sayıdaki hisseyi alabilmek için bazı banka, aracı kurum ve komisyoncular almaları mümkün olmayan miktarda alış emirleri vermektedir. Bu gibi alış emirleri arasında 50.000, 60.000 hisse için talepler göze çarpmaktadır. Küçük fiyat hareketlerine müdahale eden Borsa yönetiminin bu konuya bir çözüm getirmemiş olması, önemli bir sorunun giderek büyümesine yol açmaktadır. Verilen emirlerin gerçek talep (veya arzı) fazlasıyla aşması, hem psikolojik olarak fiyatları artırmakta (veya düşürmekte) hem de gerçek arz veya talebin boyutunu gizlemektedir.

Oransallık kuralının aksayan yönü için bir çözüm kurtajda Borsa payının gerçekleşen alım satımına göre değil de, alış ve satış emirlerine göre tahsil edilmesi ve belli miktarların üzerindeki emirler için daha ağır tarifenin yürürlüğe konmasıdır.

Banka ve Ekonomik Yorumlar Dergisi Hisse Senedi Fiyat İndeksi (Ocak 1974 = 100)

AYLAR	1977	1978	1979	1980	1981	1982	1983	1984	1985	1986	1987
Ocak	118.91	142.21	144.23	101.76	87.04	94.18	135.51	243.11	202.78	297.38	493.05
Şubat	120.82	140.09	144.25	105.08	90.24	94.60	157.44	243.73	207.73	325.71	658.37
Mart	123.65	166.76	144.79	110.80	91.76	97.99	165.21	249.65	214.77	316.36	619.21
Nisan	136.12	166.05	122.40	104.31	90.37	101.49	152.04	235.43	207.07	305.68	613.09
Mayıs	127.26	159.26	120.49	101.63	91.66	102.60	156.08	227.24	209.20	304.85	833.51
Haziran	128.05	134.63	121.36	101.90	91.83	106.38	176.25	220.66	210.89	306.66	1050.91
Temmuz	128.22	143.21	121.69	98.18	97.63	106.22	176.40	207.07	213.75	323.22	1709.16
Ağustos	125.56	135.39	119.05	95.18	98.53	113.08	186.42	204.24	218.60	360.80	
Eylül	134.48	132.82	119.48	89.12	97.89	112.47	199.71	198.36	226.70	394.62	
Ekim	139.11	135.55	115.69	94.21	97.35	115.27	212.63	200.20	238.27	384.48	
Kasım	139.00	138.71	107.66	94.51	100.27	132.45	217.12	200.44	258.90	406.68	
Aralık	141.93	141.58	107.81	94.64	94.18	133.33	242.03	202.10	261.35	438.99	

Sıra No.	Kuruluşun Adı	Kayıtlı Sermaye (Milyon TL)	Çıkarılmış Sermaye (Ödenmiş) (Milyon TL)	Taksim Yılı Kârı			Dağıtılan Kâr Payı (%)			Piyasa Fiyatı (TL)			
				1984 (Milyon TL)	1985 (Milyon TL)	1986 (Milyon TL)	1984 (Net)	1985 (Net)	1986 (Net)	Temmuz 1985	Mayıs 1987	Haziran 1987	Temmuz 1987
1	AKÇİMENTO	—	3.150	533,8	2.590	3.784	50	180	235	12.900	60.000	65.000	130.000
2	ANADOLU CAM	5.000	7.700	1.008,5	1.243	2.549	50	29	30	1.710	3.175	3.650	6.650
3	ARÇELİK	40.000	16.000	4.440,3	9.467	16.131	40	53	63	2.440	9.550	9.000	13.100
4	AYMAR	5.000	2.000	746,9	1.045	518	95	27	12	1.700	2.100	2.550	2.725
5	BAGFAŞ	—	4.000	3.505,5	5.587	7.005	60	50	55	3.275	9.950	10.200	20.200
6	BOLU CİMENTO	—	1.500	1.290	2.121	4.553	541	56,81	119,76	—	17.000	18.600	36.000
7	CELİK HALAT	5.400	2.700	1.770,4	1.857	3.729	60	100	60	3.800	10.600	9.900	19.800
8	ÇİMSA	—	4.320	423,3	3.077	7.791	17,2	76	175	6.500	58.000	59.000	73.000
9	ÇUKUROVA ELEKTRİK	15.000	7.200	3.326,6	17.382	52.189	130	150	100	6.130	20.000	25.000	48.000
10	DOĞAŞ	6.000	1.800	1.335,2	511	2.224	40	25	50	3.860	9.900	11.000	24.500
11	EGZİCİBASI YATIRIM	3.000	1.200	275,4	378	421	32,5	30	30	1.000	1.200	1.350	1.900
12	EGE BİRACILIK	4.200	4.200	1.059	227	1.560	30	4	20	900	1.675	1.700	2.675
13	EGE GÜBRE	—	2.400	1.231,5	2.113	2.603	—	71	60	5.705	4.500	5.175	11.500
14	ERĞELİ DEMİR ÇELİK	40.000	38.400	15.320	26.531	41.097	11	16	23	—	1.200	1.750	2.750
15	GOOD YEAR	—	977	2.421,4	3.619	3.108	250	820	200	28.000	47.000	91.000	170.000
16	GÜBRE FABRİKALARI	4.900	4.900	1.970	1.720	1.048	70	65	43,35	4.290	2.850	2.575	4.775
17	HUNYER BİRACILIK	4.200	4.200	604	185	1.041	30	4	11	1.340	950	1.125	1.525
18	HEKTAŞ	—	2.700	1.355,1	720	1.014	241,3	68	36,16	2.600	3.225	3.025	4.500
19	İZMİR DEMİR ÇELİK	25.000	20.000	1.083	2.247	1.774	242	42	15,95	—	1.400	1.250	1.450
20	İZOCAM	3.000	2.500	765,3	2.425	367	96	126,5	16,80	5.300	8.200	9.600	13.300
21	KARTONSAN	9.000	9.000	2.879,4	2.621	1.054	56	30	17,91	1.930	5.250	6.000	9.300
22	KAV	—	400	507,4	787	4.221	110	170	300	10.100	46.000	55.000	100.000
23	KOC HOLDİNG	25.000	25.000	3.645	7.437	10.696	42,5	38	45,60	3.175	7.900	10.100	11.700
24	KOC YATIRIM	6.000	6.000	807,2	1.559	2.622	56	39	39	1.700	2.825	3.175	5.500
25	KORDSA	—	11.250	4.340,7	6.973	11.116	50	67	110	7.700	20.500	20.800	26.000
26	KORUMA TARIM	2.250	2.250	322,5	69	2.169	32,5	1,08	30	1.155	3.500	3.500	4.725
27	LASSA	—	10.800	4.496	7.355	11.236	20	25	32	1.930	7.200	10.750	26.000
28	MAKİNA TAKİM	3.000	1.500	11,4	100	101	—	—	—	1.200	1.250	1.350	1.750
29	METAŞ	15.000	6.000	1.087	2.644	352	3,2	—	—	655	950	1.225	2.125
30	NASAŞ	10.000	6.000	1.294	1.131	1.218	25	13,5	15	1.165	1.725	1.725	2.200
31	OLMUŞSA	—	5.000	993,9	2.500	2.625	90	41	22	4.610	6.450	8.100	18.100
32	OTOSAN	20.000	15.000	—	200	—	—	—	—	895	1.675	2.200	2.750
33	POLYLEN	—	4.500	636,2	516	330	40	50	25	5.000	3.400	3.850	5.125
34	RABAK	6.000	6.000	873	1.633	1.802	30	40	43	1.850	2.525	2.350	4.200
35	SARKUŞAN	5.000	4.200	286	2.134	3.132	20	45	60	2.500	7.950	8.300	6.700
36	SİFAŞ	—	1.560	1.192,1	1.609	—	85	130	8	12.000	11.900	10.000	11.300
37	TÜRK DEMİR DÖKÜM	15.000	10.000	869,8	4.086	11.801	13,5	37,5	80	7.200	9.000	9.000	18.200
38	TÜRK SİEMENS	—	3.500	—	3.545	5.728	105,5	120,5	106	2.350	25.500	27.000	59.000
39	TÜRKİYE İŞ BANKASI	—	30.000	23.559	32.270	35.207	31,62	34,5	34,60	—	3.750	3.125	3.250
40	TÜRKİYE SİSE VE CAM	30.000	28.700	2.096,6	1.902	3.507	12,5	9	10	875	1.875	1.350	2.500

FONLAR EKONOMİK KALKINMAYI OLUMSUZ YÖNDE ETKİLEMEKTEDİR

DOÇ. DR. SELİM BEKÇİOĞLU

SON yıllarda çok sayıda fon kurulmuştur ve bunlara her geçen gün yenileri eklenmektedir. Bugüne kadar yapılan çalışmalarda daha çok fonların denetimiyle ilgilenilmiş, bunların ekonomik kalkınma üzerindeki olumsuz etkileri üzerinde pek durulmamıştır. Bu yazının amacı, bu olumsuzlukları kısaca ortaya koymaktır.

Fonların Olumsuzlukları

Fonlar, ihtiyaç duydukları nakdi kaynakları, sermaye piyasasından rekabetçi bir şekilde toplamak yerine; vergi, harç, pay ve benzerleri gibi; doğrudan yöntemlere başvurmakta ve «ödünç verilebilir fonlar» arzını büyük ölçüde daraltmaktadır. Ayrıca, bir kamu kuruluşu olmanın kendilerine sağladığı tüm avantajları kullanan fonlar, diğer aracı kurumlara açık olmayan metotlarla, örneğin çeşitli finansal araçların bankalara mecburi satışı ile, kaynak sağlamakta ve özel yatırımcıları piyasa dışına iterek onları âdeta ezmektedir.

Fonların ülke ekonomisi üzerinde açtığı yaralar, sadece bunlarla sınırlı kalmamaktadır. Fonlarda toplanmış olan kaynakların değişik yatırım seçenekleri arasındaki dağıtımını «finan-

sal ölçütlere» göre değil, bilimsel olmayan ilkel «bürokratik ölçütlere» göre yapılmaktadır. Bunu doğrulayan bir kanıtı bir parlamenter şu şekilde ortaya koymuştur: «İğdir'da Sümerbank'a ait bir fabrika var. Bu fabrika henüz bitmemiş durumda. Bunu Aras Tekstil adında bir firmaya iki yılı ödemesiz on yıl içinde ödenmesi koşuluyla üç milyar liraya satıyorlar... Şimdi bu firmanın parası da yok. Bir kamu bankasına gidip kredi istiyor. Banka firmanın durumunu yeterli görmeyip reddediyor. Aradan 56 gün geçiyor ve Aras Tekstil'e tepeden inme bir emirle kredi veriliyor. Bu Aras Tekstil'e Toplu Konut Fonu'ndan kredi vermişler.» (*)

Borç alma ve ödünç verme faaliyetlerinin serbest piyasa koşulları altında gerçekleştirilememesi nedeniyle, kıt kaynakların en verimli alanlara yönlendirilmesi engellenmekte ve reel toplam yatırım faaliyetlerinin «optimal» bir biçimde gerçekleştirilmesi önlenmektedir. Başka bir deyişle, üstün verimli projelere nakit yokluğu nedeniyle yatırım yapılamazken, fonlardan sağlanan finansmanla daha düşük verimli projelere yatırım yapılmaktadır. Örneğin; 1980'den önce başlatılan gübre, madencilik, petrol, gıda, kimya, çimento, demir-çelik, ulaştırma, eğitim ve sağlık sektörü içinde yer alan 81 önemli projeden 60 tanesi 7 yıldan beri bitirilemezken; büyük şehirlerde fonlardan milyarlarca lira harcanarak pembe kaldırımlar yapılmıştır. İşin kötüsü, Aşağı Büyük Menderes Projesi, Güney Anadolu Fosfat Tesisleri, Küre Entegre Kuruluşu, Soma İşıklar Projesi gibi ülke ekonomisi

(*) Pazar Sohbeti, Hürriyet Gazetesi, 12 Nisan 1987, s. 13-14.

sine büyük bir «katma değer» sağlayacak projelerin aleyhine gerçekleştirilen bu pembe kaldırımlar, daha aradan bir yıl bile geçmeden çökmeğe ve dökülmeğe başlamıştır. Sonuçta, ülkenin sermaye birikimi olumsuz yönde etkilenmiştir. Ekonominin büyüme hızı yavaşlamış ve ekonominin gelişimi mevcut ve gelecek kuşakların arzularını yansıtamayacak bir yöne girmiştir. Başka bir deyişle, sermaye mallarının akımı kamuyu oluşturan bireylerin ihtiyaçlarına duyarlı olamamış, toplumun çıktılar ve ilgili faali-

yetler üzerindeki kontrolü kısa vadeli ve geçici olmuştur.

Ne Yapılmalıdır?

Öncelikle, bir sigorta kurumu özelliğini taşıyan fonlar dışındaki tüm fonlar kaldırılmalıdır. Daha sonra, en iyi yatırım projelerine sahip olan kişilerin reel yatırım faaliyetlerinin artırılmasına ve toplam refah düzeyinin yükseltilmesine olanak verecek bir menkul kıymetler piyasasının geliştirilmesine ve idamesine önem verilmelidir. Cari tasarrufları, reel varlıklara

T.C. ZİRAAT BANKASI'na

gelin

**tasarrufunuzla
ulusal
kalkınmaya
katılın**

yapacakları yatırımlardan az olan tüm özel ve kamu kurumları, finansman gereksinimlerini bu piyasadan denk koşullar altında karşılamalıdır. Kuşkusuz, bir menkul kıymetler piyasasının geliştirilmesi, yeterli çeşit ve sayıdaki finansal kurumun oluşturulmasına bağlıdır. Bu amaçla, taahhüt işlemlerine girişecek olan yatırım bankalarının geliştirilmesine öncelik tanınmalıdır.

Ayrıca, bireylerin değişik ihtiyaçlarını gidermek için, tüketici kredisi kurumu, konut ve ipotek bankaları, gayrimenkul yatırım ortaklıkları, özel emeklilik kurumları, yatırım ortaklıkları gibi değişik finansal kurumlar yaratılmalı, geliştirilmeli ve mevcut bankalar yeni şartlara göre yeniden örgütlenmelidir. Bunlara ilaveten, finansal sistemin sağlıklı bir biçimde çalışmasını sağlamak için, kamu muhasipliği, kredi değerlendirme kurumları derhal oluşturulmalıdır.

S o n u ç

Bugünkü uygulamalar, hükümetin sık sık ortaya koyduğu liberal ya da serbest piyasa uygulamalarının tam tersine, «merkeziyetçi», «bürokratik» ve «ilişkiye dönük»tür. Bunun doğal bir sonucu olarak, savurganlık artmakta ve kıt kaynaklar verimli bir şekilde kullanılmayarak çarçur edilmektedir. Finansal yönetim ve ekonomik analiz ders kitaplarındaki en temel ilkeleri dahi gözardı eden bu uygulamanın sürdürülmesi durumunda:

1 — Toplumun mal ve hizmet gereksinimleri yeterli bir şekilde karşılanamayacak; radyolardaki kan ilanları, kuduzdan ölümler, çarpık şehirleşme, hava kirliliği, susuzluk her geçen gün artan bir ivme kazanacaktır.

2 — İşsizlik artacak, gelir bölüşümü daha da adaletsiz bir durum alacaktır.

3 — İntihar, fuhuş, rüşvet ve hırsızlık gibi sosyal hastalıklar çoğalacak ve sosyal doku kanserleşecektir.

4 — Beklediği ile bulduğu arasında büyük bir «sapma» ya da «boşluk» ile karşılaşan birey «isyan» etme eğilimine kapılacak, potansiyel terör ortamı oluşacak ve bu durum «politik istikrarsızlığı» beraberinde getirecektir.

5 — Ülkede firma demokrasisi kurulamayacak, ekonomik kararların alınması sürecine katılanların sayısı sınırlı kalacaktır.

6 — Eğitim yatırımlarının ve harcamalarının, rakip ülkelere göre oldukça yetersiz olması nedeniyle, milyonlarca eğitimsiz, becerisiz ve bilgisiz insan kitlesi şehirleri dolduracak ve bunların sorunları «yönetilebilir» olmaktan çıkacaktır.

7 — Etken ve etkin bir para politikası izlenemeyecek, ulusal ve uluslararası düzeyde başarılı bir borç yönetimi gerçekleştirilemeyecektir. Ağır bir borç yükü altında kıvrınacak olan çocuklarımız ve torunlarımız ise bizleri iyi şekilde anmayacaklardır.

8 — Türkiye, bir potpuriyi andıran finansal sistemiyle, AET bünyesine uyum sağlayamayacaktır.

Kıscacası, gelecek yüzyılın Türkiye'si, günümüzdeki Meksika, Sudan, Bangladeş, Hindistan, Şili, Mısır ve Filipinler gibi ülkelerin en olumsuz yanlarını bir arada bulunduran bir ülke durumuna dönüşebilecektir. Bunu önlemenin tek yolu ise, kıt kaynakların çeşitli alternatifler arasında bilimsel bir şekilde tahsis edilmesinden geçmektedir.

Yepyeni Bir Hazine Bankacılığı Örneği...

Halkın tasarruflarıyla oluşan imkânlarını, halk için değerlendirirken, çağdaş bankacılık anlayışıyla, gücünü yalnız kuruluşlar değil, kişiler için de seferber eden Anadolu Bankası, yepyeni bir hazine bankacılığı örneği veriyor...

TOPLULUK KURUMLARI - I

YRD. DOÇ. DR. HÜLYA BAYKAL

GİRİŞ

TOPLULUK kurumları, Toplulukla-
rı kuran Antlaşmalarla belirlen-
miş olan amaçlara ulaşabilmek için
çalışmalarından yararlanan, değişik
düzeyde yetkilerle donatılmış kuruluş-
lardır.

Bu tanımın da ortaya koyduğu
üzere, Topluluk kurumlarının başta
gelen fonksiyonu, Toplulukların Ant-
laşmalarla saptanmış olan amaçları-
nın gerçekleştirilmesini sağlamakta-
dır.

İlk Avrupa Topluluğu; kömür ve
çelik gibi, ekonominin en önemli iki
maddesinin üretim ve dağıtımını, ulu-
sal sorumluluk yerine, Topluluğun so-
rumluluğuna bırakmaktadır. Doğal
olarak ilk Avrupa Topluluğu'nu, bu
görev ve sorumluluk düzeyine cevap
verebilecek biçimde yetkilendirilmiş
kurumlarla donatmak gerekmekteydi.

Bu gerekçeyle ortaya çıkan (sup-
ranationalité) Uluslarüstülük, ya da
Hükümetlerüstülük, Kömür ve Çelik
Topluluğu'nun kurumları arasında, ic-
ra ve karar organına bütünüyle yan-
sımıştır. Topluluğun karar ve icra or-
ganı «Yüksek Otorite» oluyordu. Bu-
nun yanı sıra, daha çok danışma yö-
nünden ağırlık taşıyan bir «Özel Ba-
kanlar Konseyi», gene danışma fonk-
siyonu olan bir «Assamble»si ve yargı

gücünü temsil eden bir «Adalet Diva-
nı» vardı.

Karar ve icrayı kendi yapısında
birleştiren Yüksek Otorite, 9 kişiden
oluşan bir kuruluştur. Üyelerden seki-
zini, Topluluk üyesi ülkeler araların-
da anlaşarak saptıyordu. Sonra bu
sekiz kişi, bir araya gelerek, doku-
zuncu üyeyi seçiyorlardı. Yüksek Oto-
rite'nin bağımsızlığına, daha doğrusu
uluslarüstü niteliğine verilen önem, 3
ayrı yönden belirliydi. Önce, Yüksek
Otorite'nin aldığı kararlara, üye ülke-
ler çoğu zaman karşı çıkamıyor ve
bunu uygulamak durumunda kalıyor-
lardı. Sonra, Yüksek Otorite üyelerin-
in ücret ve ödenekleri, üye ülkele-
rin ulusal bütçelerinden değil, Toplu-
lukta kömür ve çelik üretim değeri
üzerinden alınan % 1 oranında özel
bir vergiyle karşılanıyordu. Nihayet,
Kömür ve Çelik Topluluğu Antlaşma-
sı'nın -bugün yürürlükten kalkmış
olan- 14'üncü maddesinin 5'inci pa-
ragrafı, Yüksek Otorite üyelerinin
«supranational» nitelikte olan görev-
leriyle uyuşmayan başka işler yap-
mayacaklarını, açıkça belirtiyordu.

İlk Avrupa Topluluğu'nun, Yüksek
Otorite'nin yanı sıra, daha çok, danış-
ma işlevi olan bir «Özel Bakanlar
Konseyi» bulunduğu değinilmişti.
Özel Bakanlar Konseyi'nin karar ve
icra alanlarında yetkileri yoktu. Sa-

dece Antlaşmada belirlenmiş hallerde, Konseyin görüşü, Yüksek Otorite'den ayrıldığında, Konseye veto hakkı tanınmıştı. Örneğin, Antlaşma kurallarına, üye devletlerin ya da bunların uyruklarının uymaları konusunda, ya da Topluluğu yakından ilgilendiren bir ekonomik kriz durumunda, Özel Bakanlar Konseyi'ne kendi görüşlerine uymayan kararları, veto etmek yetkisi verilmişti. Özel Bakanlar Konseyi'nin esas işlevi, Topluluğun üyesi ülkelerle, Yüksek Otorite'nin karar ve eylemleri arasında, koordinasyonu sağlamaktı. Özel Bakanlar Konseyi'nin diğer bir özelliği de, üye devletlerin bakanlarından oluşmasına rağmen, kararlarını oybirliği ile değil, oy çokluğu ile alabilmesiydi.

İlk Avrupa Topluluğu'nun, Antlaşmadan aldığı yetkiler çerçevesinde denetim görevini sürdüren bir Assamble'si vardı. Ulusların temsilcilerinden oluştuğu belirtilen bu Assamble'nin üyelerinin, daha ileri bir aşamada tek dereceli seçimle işbaşına gelmeleri sözkonusu idi. Assamble'nin üye sayısının salt çoğunluğuyla yapılacak bir toplantıda, bulunanların 2/3'ünün Yüksek Otorite'ye güvensizlik oyu vermesi halinde, Yüksek Otorite üyelerinin görevlerini topluca bırakmaları gerekmektedir.

Kömür ve Çelik Topluluğu'nun bundan başka Antlaşmanın yorum ve uygulamasında hukuka saygınlığı gözetecek bir Adalet Divanı vardı.

İlk Avrupa Topluluğu'nun ortaya çıkmasından yaklaşık altı yıl sonra imzalanan Roma Antlaşmalarıyla kurulan, Atom Enerjisi Topluluğu ile Avrupa Ekonomik Topluluğu da, kurumsal yönden, Antlaşma amaçlarıyla büyük bir uyumluluk içinde gözükmektedir.

Kurumların Birleştirilmesi

İlk Avrupa Topluluğu'ndan, altı yıl sonra diğer iki Avrupa Topluluğu'nun kuruluşu ile, Topluluk kurumlarında ilk birleşme gerçekleştirilmiştir. Kömür ve Çelik Topluluğu'nun aksine, Avrupa Atom Enerjisi ve Avrupa Ekonomik Topluluklarında, önce «karar» ve «icra» fonksiyonları birbirinden ayrılmış, sonra da bu fonksiyonlardan ilki –gene Kömür ve Çelik Topluluğu'nun aksine– Bakanlar Konseyi'ne; icra fonksiyonu da Komisyon'a bırakılmıştır. Bu ilk değişiklik sonucu, 1957 Roma Antlaşmalarıyla kurulan iki Avrupa Topluluğu kurumlarına (supranational) uluslarüstü nitelik verilmemiştir. Artık Toplulukların yönetimine uluslarüstü bir kuruluş değil, üye ülkelerin temsilcilerinden oluşan Bakanlar Konseyi hâkimdir. Bu aşamada ve bundan sonra gerçekleştirilecek ikinci aşama olan Füzyon Antlaşması'nda, Topluluğun esas kurumlarından olan Assamble ve Adalet Divanı'nın, fonksiyon ve yetkilerinde bir değişikliğe gidilmemiştir.

Son iki Avrupa Topluluğu'nun kuruluşundan sekiz yıl sonra, 8 Nisan 1965'te, üye devletler arasında imzalanan ve 1 Temmuz 1968'de yürürlüğe giren «Füzyon Antlaşması»yla, her üç Topluluğun Bakanlar Konseyi ile Komisyonları kendi aralarında birleştirildi. Aynı zamanda Kömür ve Çelik Topluluğu'nun Yüksek Otoritesi de ortadan kalkmış ve bu kurumun Antlaşmadan gelen tüm yetki ve sorumlulukları değiştirilmeksizin Topluluklar Komisyonu'na verilmişti. Bundan başka Kömür ve Çelik Topluluğu'nun Özel Bakanlar Konseyi de kalkarak, bu kurumun fonksiyonu gene Antlaşmadaki sınırlar içinde, Topluluklar Konseyi'ne bırakıldı. Sonuç olarak

Topluluklar Konseyi; Kömür ve Çelik Topluluğu için danışma, diğer iki Topluluk için karar alma; Topluluklar Komisyonu da Kömür ve Çelik Topluluğu için karar ve icra diğer iki topluluk için sadece icra fonksiyonlarını yürütmekle görevlendirildi. Bu farklılık, Avrupa bütünleşme sürecinde asıl hedef olarak amaçlanan «Bir tek Avrupa Topluluğu» hedefine ulaşmadan ortadan kalkamayacaktır. Bu alanda yapılan sürekli çalışmalardan sonra hazırlanıp ortaya çıkarılan «Tek Belge» (Acte Unique), asıl hedefe ulaşmak açısından bütünüyle yetersizdir. Üye devletler tarafından iki grup halinde –ilki 17 Şubat 1986'da Lüksemburg'da, ikincisi de 28 Şubat 1986'da Lahey'de– imzalanan bu anlaşma, büyük bir olasılıkla 1987 içinde yürürlüğe girecektir. Ancak bu belge de, siyasal işbirliğini kurumsallaştırmak ve yazılı bir metne bağlamaktan başka Topluluğun kurumsal statüsüne bir değişiklik getirmemektedir.

Kurumların Tanımı

Avrupa Topluluklarının ileriye dönük kurumsal gelişme yönü, bunların kuşkusuz Avrupa Ekonomik Topluluğu'nun kurumları modeline uyması yönünde olacaktır. Bu nedenle kurumların incelenmesini, bugünkü farklılıklara sırası geldikçe değinmekle birlikte, Ekonomik Topluluğu kuran Roma Antlaşması çerçevesinde ele almak yerinde olacaktır.

Roma Antlaşması'nın 4'üncü maddesinin ilk paragrafı; «Topluluğa verilen görevlerin gerçekleştirilmesi; bir **assamble**, bir **konsey**, bir **komisyon** ve bir **adalet divanı** tarafından sağlanır» demektedir. Ayrıca aynı paragrafta bu kurumların her birinin «Antlaşma ile

kendisine tanınan yetkilerin sınırları içinde faaliyette bulunacağı» vurgulanmaktadır. Antlaşmanın getirdiği bu açıklık, aslında iki gerçeği yansıtmaktadır. Bunlardan ilki, Topluluğun asal kurumlarının, sayılan dört kurumla sınırlı olduğu; ikincisi de, bunların görev ve yetkilerinin Antlaşmada belirlenmiş bulunduğudur.

Antlaşmanın 4'üncü maddesinin ikinci paragrafı, Konsey ve Komisyon, danışma fonksiyonu bulunan bir ekonomik ve sosyal komitenin yardımcı olacağından söz etmektedir. Bu belirleme, Topluluğun asal kurumlarının yanında, yardımcı kurumların da bulunduğunu gösterir. Ekonomik ve Sosyal Komite dışında bu nitelikteki kuruluşlar, Roma Antlaşması'nın 3'üncü maddesinin «f» bendinde sözü edilen Avrupa Yatırım Bankası ile üye devletlerin 3 Aralık 1974 tarihli Konsey'de kabul ettikleri karar üzerine 1977 Ekim'inde faaliyete geçen Avrupa Toplulukları Sayıştayı'dır.

AVRUPA PARLAMENTOSU

Topluluk kurumları içinde Roma Antlaşması'nın ilk sırada saydığı kurum, «Assamble»dir. Roma Antlaşması'nın «Assamble» olarak adlandırmış olduğu bu kurumun adı, sonradan «Parlamento» olarak kullanılagelmiş ve öylece yerleşmiştir. Ancak bu adın resmi belgelere geçmesi, çok sonra olmuştur.

İlk Avrupa Topluluğu olan Kömür-Çelik Topluluğu'nun bir assamblesi olması fikri, 2 ayrı yönden kaynaklanmış görünmektedir. Önce, Yirminci Yüzyıl'ın ikinci yarısında, uluslararası kuruluşların, çoğunlukla parlamenter kurumlarla donatıldıkları görülmektedir. Kömür-Çelik Topluluğu'ndan önce, bu tür bağlarla donatılmış

kuruluşlara, Avrupa Konseyi ve Kuzey Atlantik Teşkilatı örnek gösterilebilir. İlk Avrupa Topluluğu'nun parlamenter bağının da bu kuruluşların statülerinden esinlenilerek oluşturulduğu düşünülebilir. İkinci yönünün ise, Yüksek Otorite'nin âdeta sınırsız yetkiler kullanabildiği bir ortamda «bir demokratik denetim kurumu» oluşturulması olduğu akla gelebilir.

Ekonomik ve Atom Enerjisi Topluluklarını kuran Antlaşmalar, aynı Kömür-Çelik Topluluğu modeline uygun bir assamble oluşturmuştur. Bu durumda, kurumları gereksiz yere çoğaltmamak amacıyla Topluluk üyesi Devletler, Roma Antlaşmalarıyla birlikte imzaladıkları «Avrupa Topluluklarının bazı ortak kurumlarına ilişkin sözleşme» ile Kömür-Çelik Topluluğu Antlaşması'nın Assamble ile ilgili 21'inci maddesini değiştirerek, diğer iki Topluluğun bu konudaki maddeleriyle eş biçime getirmişlerdir. Üye Devletler daha 25 Mart 1957'de ilk birleşmeyi (füzyonu) gerçekleştirmişler ve Topluluk için bir tek Assamble kurulmasını sağlamışlardır.

Topluluk Antlaşmalarına göre Assamble «Topluluk içinde birleşmiş olan Devletlerin halkları temsilcilerinden» oluşan ve kendisine Antlaşmalarla verilen «müzakere ve denetim yetkilerini» kullanan bir kurumdur. Bu tanım ortaya iki veri koymaktadır: Assamble'yi oluşturan temsilciler halk temsilcileridir. Assamble Antlaşmalardan müzakere ve denetim yetkisi almıştır. Buna karşılık Assamble'nin karar ve yasama yetkisi yoktur.

Assamble'nin halk temsilcilerinden oluşması istendiğinde karşılaşılan ilk sorun; bunların bizzat halk tarafından, tek dereceli seçimle belir-

lenmesi gereği olmaktadır. Halbuki Assamble, Topluluk Antlaşmalarının yürürlüğe girmesiyle vücut bulduğundan, gerekli seçimi yapmak olanaksızdı. Kaldı ki böyle bir seçimin kural ve yöntemleri de önceden belirlenmemiştir. Bu nedenle önce «her üye Devlet tarafından saptanacak yöntemle göre Parlamentoların kendi içlerinden belirlemek durumunda oldukları temsilciler» Assamble'ye gönderilecekti. Bunların üye Devletler bakımından sayısal dağılımı da saptanmıştı. Bu arada Assamble bütün «üye Devletlerde bir örnek bir yöntemle (tek dereceli genel seçim ilkesine) uygun seçimler yapılmasına olanak verecek tasarılar hazırlayacak»tı. Antlaşmalarla saptanan 142 sayısına uygun bir Parlamento oluşturuldu. Gene Antlaşmalarla göre üye Devletler arasında sayısal dağılım; Almanya, Fransa, İtalya 36'sar; Belçika ve Hollanda 14'er, Lüksemburg 6 üyelik olarak belirlenmişti. Topluluğun ilk genişlemesinin gerçekleştiği 1973 yılından sonra bu sayıya İngiltere'den 36, İrlanda ve Danimarka'dan 10'ar üye eklendi ve toplam 198'e yükseldi.

Antlaşmalarda yer alan amaca yönelik çalışmaları ilk olarak 1976 yılında sonuç verdi. O yıl 12-13 Temmuz tarihli Konsey toplantısında alınan bir kararla Parlamento'nun tek dereceli genel seçimle oluşturulması konusu kesinlik kazandı. Alınan kararlar sadece tek dereceli seçim kesinleşmiş olmuyor, üye Devletlerin Parlamento'ya gönderecekleri üye sayısında da bazı artışlar öngörülmüyordu. Örneğin; seçim sonucunda Parlamento'ya Almanya, Fransa, İtalya ve İngiltere'den 81'er; Hollanda'dan 25; Belçika'dan 24; Danimarka'dan 16; İrlanda'dan 15; Lüksemburg'dan 6 üye

seçilecekti. Bu durumda Lüksemburg'dan başka tüm üye Devletlerden Parlamento'ya gidecek üye sayısı artıyor ve toplam da 198'den 410'a çıkıyordu. Alınan kararlardan yaklaşık üç yıl sonra ilk tek dereceli genel seçim, üye Devletlerin kendi seçimlerinden tümüyle ayrı olarak yapıldı. Danimarka, İngiltere, İrlanda ve Hollanda'da 7 Haziran 1979'da; Almanya, Fransa, İtalya, Belçika ve Lüksemburg'da 10 Haziran 1979'da Avrupa Parlamento'su temsilcilerini seçmek için halk sandık başına gitti. Antlaşmaların Avrupa Parlamentosu için öngördüğü ilk amaç gerçekleşmişti.

Avrupa Parlamentosu için tek dereceli ikinci seçim 1984 yılında yapıldı. İlk tek dereceli seçimden bir buçuk yıl sonra 1981'de Yunanistan'ın Avrupa Topluluklarına katılması gerçekleşiyor ve bu ülkeden Parlamento'ya 24 temsilcinin gitmesi gerekiyor. Yunanlı parlamenterler bir sonraki Avrupa seçimlerine kadar kendi parlamentolarından belirlenip gönderildi; bir sonraki seçimde de doğrudan halk oyuna başvuruldu.

Parlamento'nun ikinci tek dereceli seçiminde Yunanistan temsilcileri ile birlikte 434 üye belirlendi. 14 Haziran 1984'de İngiltere, İrlanda, Hollanda ve Danimarka; 17 Haziran 1984'de de Almanya, Fransa, İtalya, Belçika, Yunanistan ve Lüksemburg Avrupa Parlamentosu seçimlerini yaptılar. Bunun üzerinden gene bir buçuk yıl geçtikten sonra İspanya ve Portekiz'in Topluluğa katılması gerçekleşti. Yunanistan için beş yıl önce kullanılan yöntem yinelenerek İspanya ve Portekiz Parlamentolarından belirlenen 84 üye (İspanya 60, Portekiz 24) Avrupa Parlamentosu'na gönderildi. Gelecek Avrupa seçimle-

rinde bunların yerini tek dereceli seçimle gelecek üyelerin alması gerekmektedir.

Parlamento'nun yetkililerini üç başlık altında toplamak mümkündür: Denetim yetkileri, bütçeye ilişkin yetkiler ve yasama işlemleri sürecine katılma olanakları.

«Parlamento'nun Denetim Yetkileri» başlığı altında toplanabilecek yetkilerin başında, kuşkusuz Parlamento'nun Komisyon'a güvensizlik oyu verebilme yetkisi gelir. Parlamento'da Komisyon'a karşı gensoru açılması istenebilir. Eğer bu konudaki önerge Parlamento'yu oluşturan üye sayısının salt çoğunluğunun hazır bulunduğu bir oturumda katılanların 2/3 çoğunluğuyla kabul edilirse, Komisyon'a güvensizlik oyu verilmiş olur. Bu durumda Komisyon üyelerinin topluca çekilmeleri gerekir.

Konsey ya da Komisyon, yasama işlemleriyle ilgili görevlerini yerine getirmez ya da geciktirirse; Parlamento, kendi inisiyatifini kullanarak bu kurumlara karşı Adalet Divanı'na başvurabilir; onları Antlaşmalardan doğan görevlerini yapmaya zorlayabilir.

Parlamento, Konsey'e, Komisyon'a ve «Siyasal İşbirliği» çerçevesinde toplanmış olan Dışişleri Bakanları heyetine; sözlü, yazılı, tartışmalı ya da tartışmasız soru yöneltebilir. Bu olanak Parlamento'ya Toplulukla ilgili siyasal, ekonomik ve idarî tüm gelişmeleri yakından izlemek olanağını verir.

Nihayet Parlamento denetim görevini; kendisine sunulan rapor ve belgeleri inceleyip tartışarak ve düzenlenen bazı özel toplantılara katılarak da sürdürür. Belgelerin başın-

da Komisyon'un Parlamento'ya sun-
duğu yıllık faaliyet raporu gelir.

«Parlamento'nun Bütçeyle İlgili Yetkileri», bütçenin hazırlanmasıyla başlar. Son yıllarda Parlamento'nun sürekli baskısı ile Topluluğun bütçe yöntemi sürekli değişikliğe uğramıştır. Ancak gene de yöntemin, parlamenter demokrasiler için normal ve kabul edilebilir düzeyin hayli altında bulunduğunu söylemek gerekir. Esas ilerlemenin sağlandığı alan, Parlamento ile Konsey arasında bütçe konusunda danışmadır. Bugün Parlamento ile Konsey'in bir bütün olarak Topluluğun bütçeden sorumlu makamını oluşturduğu söylenebilir.

«Parlamentonun Yasama İşlemeline Katkısı», danışma yoluyla gerçekleşir. Antlaşmaların düzenlenmesini zorunlu kıldığı yasama işlemlerinin hemen hepsinde Konsey'in Parlamento'nun görüşünü alması gerekir. Bu danışma sürecinin ayrıntıları çoğu zaman Antlaşmalarda gösterilmiştir.

Parlamento kendi inisiyatifi ile önemli gördüğü yasama işlemleri konusunda raporlar hazırlatabilir.

Avrupa Parlamentosu yılda bir oturum düzenler. Önceleri bu oturumun başlangıç tarihi her yıl Ekim ayının üçüncü Salı günü iken, Füzyon Anlaşması ile, her yıl Mart ayının ikinci Salı günü olarak değiştirilmiştir. Olağan yıllık oturumlar için başkanlığın çağrısı gerekmez. Yerleşmiş bir gelenek olarak Avrupa Parlamentosu'nun oturum toplantıları her ay belirlenen bir tarihte sürdürülür. Aylık toplantılar beş iş gününden oluşan, bir hafta süreyle yapılır. Parlamento olağan olarak yılda en çok on dört kez toplanır. Parlamento olağan toplantılarının dışında, üyelerinin

çoğunluğunun, Konsey'in ya da Komisyon'un istemi üzerine olağanüstü toplantılar yapabilir. Komisyon üyeleri, Parlamento'nun tüm toplantılarına katılırlar ve istekleri üzerine kendilerine Komisyon adına konuşmak üzere söz verilir. Konsey'in Parlamento toplantılarına katılması ve bu toplantılarda söz alması yöntemleri, Konsey İç Tüzüğü ile saptanmıştır.

Parlamento kendi İç Tüzüğü'nü, tam üye sayısının çoğunluğuyla saptar. Parlamento belgelerinin yayınlanması, İç Tüzük hükümleriyle düzenlenir. Antlaşmalarda aksi öngörülmedikçe Parlamento onaylama ve görüş bildirme kararlarını belirlenen oyların çoğunluğuyla alır.

Parlamento çalışmaları, yıllık oturumların dışında, sürekli niteliği olan Komisyon çalışmalarıyla sürdürülür. Parlamento'nun değişik konularla ilgilenen ön sekiz uzman komisyonu vardır. Bu komisyonların adları ve üye sayıları 1984 sonu itibarıyla şöyledir:

Politika	(45)
Tarım, gıda, balıkçılık	(45)
Bütçe	(38)
Ekonomi, para ve sanayi politikası	(42)
Enerji, araştırma, teknoloji	(30)
Çevre, kamu sağlığı, tüketicinin korunması	(31)
Tüzük ve dilekçe	(25)
Ulaştırma	(24)
Gençlik, kültür, eğitim, haberleşme ve spor	(24)
Dış ekonomik ilişkiler	(25)
Sosyal işler, çalışma	(30)
Kalkınma ve işbirliği	(42)
Hukuk ve vatandaşlık	(25)
Bütçe kontrol	(30)
Kurumlar	(30)
Kadın hakları	(25)
Yetkilerin incelenmesi	(9)

Parlamento kendi üyeleri arasından, iki yıl için, bir Başkan ve bir de Başkanlık Divanı seçer. Başkanlık Divanı'nda 12 Başkan Yardımcısı ve 5 Kâtip Üye bulunmaktadır. Avrupa Parlamentosu'nun, Kömür-Çelik Topluluğu'nun Assamblesi olarak ilk kez açılışında Başkanlığa, Avrupa'nın kurucularından olarak isim yapmış Fransız devlet adamı Robert Schuman seçilmiştir. Tek dereceli seçimle göreve gelen ilk Parlamento'nun Başkanı ise Fransız liberal politikacılarından Bayan Simone Veil'dir. 1979 seçimlerinden sonra bu göreve seçilen Bayan Veil'i, 1982'de Hollandalı sosyalist Piet Dankert, 1984 Temmuz'unda da Fransız demokrat politikacılarından Pierre Pflimlin izlemiştir. 1987 başında yapılan son başkanlık seçimini ise, İngiliz muhafazakâr Henry Plumb kazanmıştır.

Avrupa Parlamentosu'nda ulusal gruplar bulunmamaktadır. Bunlar yerine siyasal görüşlere göre oluşan gruplar vardır. Bu durum, çeşitli ülkelerden gelmiş olan Avrupalı parlamenterlerin aralarında daha çabuk kaynaşabilmelerine olanak vermektedir. Avrupa Parlamentosu'nda grup kurabilmek için en az yirmi üye ihtiyacı vardır.

Parlamento'nun çalışma merkezi Lüksemburg'dur. Ancak Parlamento üyeleri sık sık aldıkları kararlarla belirli süreler için Genel Kurul'un çalışma yerini, Fransa'da Strasburg'a, ya da Belçika'da Brüksel'e kaydırmaktadırlar. Bunlardan sonuncusuna göre, aksine yeni bir karar alınmadıkça, Genel Kurul toplantıları Strasburg'da yapılmaktadır.

Parlamento'nun, 2594 sürekli ve 347 geçici görevlinin çalıştığı bir sekreteryası vardır.

AVRUPA TOPLULUKLARI KONSEYİ

Avrupa Toplulukları Konseyi'ni, üç Avrupa Topluluğu'nun ortak kurumu olarak tanımlamak gerekirse; «Antlaşmalarda saptanmış olan hedeflerin gerçekleştirilmesi için, gene bu Antlaşmalarda öngörülen koşullarda, üye ülkelerin eylemlerine eşgüdümlülük (koordinasyon) sağlayan kurumdur» denilebilir.

Avrupa Ekonomik Topluluğu'nu kuran Roma Antlaşması'nda, Bakanlar Konseyi'nin; Antlaşmayla saptanmış hedeflerin gerçekleştirilmesi için ve Antlaşmada öngörülmüş koşullara uygun olarak, üye Devletlerin genel ekonomi politikaları arasında eşgüdümlülüğü (koordinasyonu) sağlayacağı ve karar alma yetkisine sahip bulunduğu belirtilmektedir. Bu tanım Avrupa Atom Enerjisi Topluluğu'nu kuran Roma Antlaşması'nda da yaklaşık olarak yinelenmiştir.

Bakanlar Konseyi üye Devletlerin temsilcilerinden oluşur. Her üye Devlet kendi Hükümeti'nin bir üyesi ni Bakanlar Konseyi'ne gönderir. Başka bir deyişle Konsey'de her üye Devletin bir temsilcisi bulunur. Buna göre de Bakanlar Konseyi'nin halen 12 üyesi vardır. Geleneksel olarak üye Devletler Bakanlar Konseyi'nde Dışişleri Bakanları tarafından temsil olunurlar. Ancak karara bağlanacak konunun niteliğine göre tarım, maliye, çalışma, ulaştırma ya da diğer bakanların, dışişleri bakanlarıyla birlikte ya da yalnız olarak üye Devletleri temsil etmeleri mümkündür. Konsey üyesi bir bakan gerektiğinde diğer Konsey üyelerinden sadece biri yerine oy kullanabilir.

Konsey, kararlarını ağırlıklı çoğunluk ve oybirliği ile alabilir.

Antlaşmalara göre ağırlıklı oy

çokluğu Konseyin olağan oylama yöntemi olmaktadır. Diğer yöntem olan oybirliğine ne zaman başvurulacağı Antlaşmalarda ayrıntılı olarak belirtilmiştir. Bugünkü Topluluklar Konseyi'nde üye Devletlere göre oyların ağırlığı şöyle saptanmıştır:

Almanya, Fransa, İtalya,	
İngiltere	10'ar oy
İspanya	8 oy
Hollanda, Belçika,	
Yunanistan, Portekiz	5'er oy
Danimarka, İrlanda	3'er oy
Lüksemburg	2 oy

Toplam oy tutarı olan 76 oyun 54'ünün sağlanması ve bu 54 oyun yedi üye ülkenin toplam oyunu yansıtması halinde çoğunluk sağlanmış sayılır. Ağırlıklı çoğunluk hesabına bu koşulun getirilmesinden amaç, kuşkusuz toplam oy değerleri düşük olan küçük üye Devletlerin etkinliğini arttırmaktır.

Konsey oylamalarının ancak Antlaşma'da belirlenen hallerde oybirliği ile yapılması uygulaması, Antlaşmaların açık hükümlerine karşın, kolay olmamıştır. Avrupa Ekonomik Topluluğu'nun 1965 yılında karşılaşmış olduğu önemli bir kurumsal kriz bunun tartışılmaz kanıtıdır. Topluluğun finansmanı konularında Komisyon'un aldığı inisiyatifleri hoş karşılamayan Fransa, altı aya yakın Topluluğun her düzeyindeki toplantılarını boykot etmiş ve Topluluk tarihinde «boş sandalye politikası» olarak anılan bu tutum 1966 yılının Ocak ayının sonunda sağlanan «Lüksemburg Uzlaşısı» ile son bulmuştur. Ancak Fransa bu uzlaşma ile diğer üye Devletlere kendisinin ya da diğer bir üyenin dilettiği zaman, Antlaşmaya bakılmaksızın

zın oybirliği ile oylama isteyebilmesini kabul ettirmiştir. Uzun yıllar süren bu uygulama, sonradan koşulların değişmesiyle, normale dönüşmüş ve Antlaşma'nın öngördüğü hallerin dışında oybirliği aranmasından vazgeçilmiştir.

Oylamayla ilgili olarak değinilebilecek son bir husus, çekimser oyların oybirliğini engellemesidir.

banka ve ekonomik yorumlar

Aylık Dergi

**Ciltlenmiş
eski sayıları :**

- Bankacılar
- İktisatçılar
- Yöneticiler

ve ilgili alanlarda
yüksek öğrenim gören

- Öğrenciler

için en yararlı kaynak.

(KDV Dahil)

1986 yılı cildi	: 6.000.— TL
1985 yılı cildi	: 5.500.— TL
1983 yılı cildi	: 4.000.— TL
1982 yılı cildi	: 3.500.— TL

Önemli Not : (1) Öğrenciliğini belgeleyenlere % 50 İndirim uygulanır. (2) Ödemeli postalamaya yapılmaz. (3) PTT ile gönderilmesini isteyenlerin cilt bedeline taahhütü posta pulu karşılığı 400.— TL ilave ederek önceden havale çıkarmaları gerekmektedir.

İSTEME ADRESİ :

Binbirdirek Mahallesi
Suterazisi Sokak No. 6/2
Sultanahmet - İstanbul
Telefon : 526 34 11

Ortaklık Konseyi: Başkan'ının, üyelerinden birinin ya da Komisyon'un istemi üzerine toplanır. Başkanlık, takvim yılını ikiye bölen altışar aylık dönemler için sırayla tüm üye ülkeler tarafından üstlenilmektedir. Sıra: üye Devletlerin kendi dillerindeki adlarına göre oluşmaktadır. Bu duruma göre 12 üyeli Topluluktaki (1 Ocak - 30 Haziran) ve (1 Temmuz - 31 Aralık) dönemleri için başkanlık Belçika, Danimarka, Almanya, Yunanistan, İspanya, Fransa, İrlanda, İtalya, Lüksemburg, Hollanda, Portekiz ve İngiltere sırasını izlemektedir.

Bakanlar Konseyi'nin her şeyden önce Toplulukların karar organı olduğuna değinilmiştir. Konsey alacağı kararların tümünü kendi inisiyatifi ile seçemez. Bu kararları kendi hazırlayamaz. Konsey'in alacağı kararların konusu, niteliği ve kapsamı Antlaşmalarda belirtilmiştir. Kararların hazırlanması ise Topluluklar Komisyonu'nun görevidir. Roma Antlaşması Komisyon tarafından getirilen karar tasarıları üzerinde değişiklik yapma olanaklarını ayrıntılı olarak saptamıştır.

Konseyde alınacak kararları, Antlaşmalar gereğince Komisyon hazırlamaktadır. Konsey, Komisyon'un karar önerileri olarak sunduğu bu tasarıların ilk incelemesini de yapmaz. Bu inceleme «Daimi Temsilciler Komitesi»ne bırakılmıştır. Roma Antlaşması'nı değiştiren Füzyon Antlaşması, bu Komiteyi, üye Devletlerin Daimi Temsilcileri'nden oluşan ve Konsey çalışmalarını hazırlayan ve Konsey'in kendisine vereceği diğer görevleri yapan bir organ olarak tanımlamaktadır. Üye Devletlerin Daimi Temsilcileri Brüksel'de Topluluk merkezinde üye Devletleri sürekli olarak temsil eden, Büyükelçi pâyesindeki diplomatik

temsilcileridir. Daimi Temsilciler Komitesi Konsey çalışmalarının hazırlanması işleriyle, kendisine verilecek olan diğer görevleri Konsey Sekreterya'sının yardımıyla yürütür. Sekreterya'da halen 2015'sı sürekli, 1'i geçici olarak çalışan toplam 2016 görevli bulunmaktadır.

Konsey geleneksel olarak ayda bir kez toplanır. Ayda bir kez toplanan bakanlar, dışişleri bakanlarıdır. Diğer bakanların toplantıları genellikle bunların dışında düzenlenir. 1986 yılında Topluluklar Bakanlar Konseyi 80 kez toplanmış ve bu toplantılar sonunda 443 tüzük, 74 yönerge ve 184 karar saptamıştır.

Konsey kendi içtüzüğünü ve Antlaşmaların kurulmasını öngördüğü komitelerin statülerini saptar. Ayrıca Komisyon Başkan ve üyelerinin, Adalet Divanı Başkan, yargıç, savcı ve zabıt kâtabinin ücret, tazminat ve emeklilik ödenekleriyle, ücret yerine gelecek her türlü tazminat tutarlarını ağırlıklı oy çokluğu ile kararlaştırır.

Konsey'in önemli görevlerinden biri de, Toplulukların yürütme organı durumunda olan Topluluklar Komisyonu'nun üyelerinin sayısını saptamak, bu sayıyı gereğinde değiştirmek ve boşalan üyeliğe atama yapmama ya karar vermektir. İlk Avrupa Topluluğu olan Kömür-Çelik Topluluğu'nda hem karar hem de yürütme organı durumunda olan Yüksek Otorite'nin üyelerinden sekizini üye Devletlerin seçtiği ve dokuzuncu üyenin de, ilk seçilen sekiz üye tarafından belirlendiği anımsanacak olursa; Füzyon Antlaşmasıyla Konsey'in etkinliğinin artmış olduğu anlaşılacaktır.

Tasarruflarınız
iyi yönlendirilmeli.
Tam verimlendirilmeli.

Akbank'a danışarak
tasarruflarınıza
yön verin.

AKBANK

"Güveninizin eseri"

DIŞ BASINDAN

Derleyen :
DOÇ. DR. GÜLSEREN İZMİR

DÜNYA EKONOMİSİNE BAKIŞ (*)

Genel Görünüm

DÜNYA ekonomisindeki yavaşlama hâlâ devam etmektedir. OECD bir yıl önce, çoğunluğu zengin ülkeler olan 24 üyesi için 1987 yılı ortalama gelişme hızını % 3.25 olarak tahmin etmekteyken, şimdi tahminlerini % 2.25 düzeyine indirmiştir. Aradaki fark ise 100 milyar dolarlık bir üretim kaybı demektir.

Japon ve Batı Alman ekonomilerindeki yavaşlamada dış taleple beraber iç talepteki daralmanın da payı vardır. 1986'da bu iki ülkede reel iç talep % 4 oranında artmışken, bu yıl için yalnızca % 2.5'lik bir artış tahmin edilmektedir. Bunun ana nedeni ise yatırımlardaki yavaşlamadır. Doların daha da düşeceği endişesi ve genel belirsizlik ortamı yatırımcılarda çekingenlik yaratmaktadır.

Sınai üretim artışında Avustralya ve İspanya önde giderken, Japonya ve Fransa'nın sınai üretimlerinde düşüş gözlenmektedir. Batı Almanya'da ise Mayıs sonu itibariyle bir önceki yıla göre sınai üretimde bir canlanma söz konusudur.

Tüketici fiyatları son bir yılda Japonya ve Almanya'da hemen hemen hiç artış göstermemiştir. Toptan eşya fiyatlarında ise Mayıs sonu itibariyle Batı Almanya ve İsviçre'de yıllık olarak % 2.8'lik düşüş, Kanada da ise % 2.8'lik bir artış gözlenmiştir.

Japonya'nın Mayıs sonu itibariyle yıllık dış ticaret fazlası çok az bir düşme göstererek 101.8 milyar dolar olmuştur. Böylece Mart 1985'ten beri Japon dış ticaret fazlalığında ilk defa bir azalma gözlenmektedir. Batı Almanya'nın dış ticaret fazlası ise artmaya devam ederek, Mayıs sonu itibariyle yıllık olarak 62.3 milyar dolara ulaşmıştır.

(*) The Economist Haziran-Temmuz 1987 sayılarından derlenmiştir.

Çeşitli ekonomik göstergelerdeki değişimler «Tablo I»de; para arzı, faiz oranları, dış ticaret ve kurlara ilişkin gelişmeler ise «Tablo II»de verilmektedir. «Tablo I»deki Fransa'ya ait GSMH rakamı 1986 yılı içindir.

İstihdam

Son on yılda hemen hemen tüm sanayileşmiş ülkelerde, kısmi-zamanlı işlerdeki artış, tam-zamanlı işlerdeki artışın çok üzerinde olmuştur. 1973 ile 1985 arasında, Avustralya kısmi-zamanlı işlerde yıllık % 6'lık bir artışla önde gelmekte, onu Hollanda ve Belçika % 5'in üzerinde artışlarla izlemektedirler. Yine bu dönemde İngiltere, Fransa, Hollanda ve Belçika'da kısmi-zamanlı istihdamdaki artışlar, tam-zamanlı istihdamdaki düşüşleri dengelemeye yardımcı olmuştur.

Bütçe Açıkları

1986'da A.B.D. Federal Bütçe açığı 203 milyar dolardı. Ancak eyalet bütçelerinin fazlalıkları göz önüne alınınca, bu açık 140 milyar dolara iniyordu. Bu ise GSMH'nin % 3.3'ünü oluşturuyordu. Yine 1986'da, İtalya, OECD ülkeleri arasında bütçe açığının GSMH'ya oranı en yüksek ülke oldu. Söz konusu oran ise % 12.6 idi. Öte yandan Danimarka ve Norveç'te 1986'da GSMH'larının % 3-4'ü oranında bütçe fazlası gözlemlendi.

Bankalar

Toplam aktifleri itibariyle dünyanın en büyük 5 bankası Japon bankalarıdır. Halen en büyük 15 banka arasında tek A.B.D. bankası Citicorp'dur. 1980'li

T A B L O I
Çeşitli Ekonomik Göstergelerdeki Yıllık Değişimler

Ülkeler	Sınai Üretim	GSMH	Tüketici Piyasaları	Toplam Eyalet Piyasaları	Ücret/ Kazanç**	İşsizlik Oranı (%)	
						En Son	Önceki Yıl
A.B.D.	2.2 (5)	2.3 (3)	3.8 (5)	2.6 (5)	2.3 (6)	6.1 (6)	7.1
Avustralya	11.2 (2)	2.3 (3)	9.4 (2)	6.1 (2)	7.0(11)*	8.2 (5)	7.8
B. Almanya	2.3 (5)	2.4 (3)	0.2 (6)	-2.8 (5)	3.7 (5)*	8.9 (6)	9.0
Belçika	0.9 (2)	b.d.	1.7 (6)	-5.5 (2)	1.5(12)*	11.4 (5)*	11.7
Fransa	-1.9 (4)	2.4 (6)	3.4 (5)	-3.3 (5)	3.2 (1)*	11.1 (4)	10.4
Hollanda	-5.5 (4)	2.0(12)	-1.1 (5)	-2.6 (4)	0.9 (5)	14.0 (5)	14.8
İngiltere	1.5 (4)	3.3 (3)	4.1 (5)	3.5 (5)	7.8 (4)	10.6 (5)	11.5
İspanya	9.2 (3)	b.d.	5.8 (5)	0.1 (4)	7.4 (4)	20.8 (5)	20.5
İsviçre	4.6 (4)	1.9 (3)	3.4 (5)	2.7 (5)	6.0 (4)*	1.7 (6)*	2.0
İsviçre	2.8(12)	3.2 (3)	0.9 (5)	-2.8 (5)	3.0(12)*	0.8 (5)*	0.8
İtalya	0.8 (3)	2.4(12)	4.1 (6)	0.6 (3)	5.9 (3)*	13.7 (5)*	13.8
Japonya	-0.7 (5)	4.2 (3)	0.0 (5)	-5.3 (5)	2.1 (4)	3.2 (5)	2.7
Kanada	-0.1 (4)	1.6(12)	4.6 (5)	2.8 (5)	2.8 (4)*	9.1 (5)	9.6

Açıklamalar : (b.d.) belli değil ; (*) mevsimsel etkiler düzeltilmemiş ; (**) Avustralya haftalık, Japonya ve İsviçre aylık, Belçika - Kanada - İsviçre ve A.B.D. saatlik kazançlar, İngiltere ücretli çalışanların aylık kazancı, diğerleri inalat sanayii saat ücretleri ; parantez içindeki rakamlar verilen değer için ait olduğu ayı göstermektedir.

T A B L O II

Para Arzı, Faiz Oranları, Dış Ticaret ve Kurlara İlişkin Gelişmeler

Ülkeler	Para Arzı		Faiz Oranı	Dış Ticaret Dengesi ⁺	Carli Hesap Dengesi	Dış Ticaret Ağırlıklı Kur ^{***}	
	(Yıllık % Artış)		(3 Aylık)	(Milyar \$)	(Milyar \$)	Son Son	Önceki Yıl
	Dar (M ₂)	Geniş*	(%)	(Son 12 Ay)	(Son 12 Ay)		
A.B.D.	14.2	7.3 (5)	6.65	-168.4	-145.5 (3)	103.0	113.8
Avustralya	17.6	12.5 (5)	13.20	- 1.4	- 8.6 (5)	55.5	53.0
B. Almanya	9.9	8.4 (5)	3.80	62.3	41.1 (5)	146.7	135.7
Belçika	8.1	11.4(12)	6.65	0.3	3.3(12)	100.0	95.4
Fransa	2.0	4.1 (3)	7.94	- 2.2	3.8(12)	71.6	69.2
Hollanda	7.2	3.9 (4)	5.19	2.9	6.7 (9)	134.8	126.1
İngiltere	23.7	18.9 (5)	9.16	- 12.6	- 1.8 (4)	73.0	75.9
İspanya	15.3	10.8 (4)	17.65	- 11.0	3.8 (4)	48.9	48.8
İsviçre	b.d.	10.1 (4)	9.05	4.5	1.0 (3)	68.4	67.6
İsviçre	5.5	9.1 (4)	3.69	- 3.6	7.5(12)	171.6	162.1
İtalya	9.7	9.4 (1)	11.38	- 1.1	5.1(12)	47.0	46.5
Japonya	12.9	10.2 (5)	3.75	101.8	93.1 (5)	214.2	212.3
Kanada	17.3	11.6 (6)	8.65	8.1	- 6.5 (3)	78.7	78.7

Açıklamalar : (b.d.) belli değil ; (**) A.B.D., Avustralya, İspanya, İsviçre ve Kanada M₂ , İngiltere sterlin bazında M₂ , diğerleri M₂ ; (***) Avustralya, Fransa, İngiltere, Japonya ve Kanada ithalat f.o.b. ihracat f.o.b., diğerleri c.i.f./f.o.b. ; (****) Bank of England endeksine göre, 1975 = 100 ; parantez içindeki rakamlar verilen değerin alt olduğu ayı göstermektedir.

yılların başlarında dünyanın en büyük bankası olan Bank of America 25'inci sıraya düşmüştür. 1986 yılında Japon bankaları aktiflerini «dolar» bazında % 50 artırmışlardır. Bunun en büyük nedeni ise «yen»in kuvvetlenmesi olmuştur. Japon bankaları çalışan kişi başına kârlılıkta da önde gelmektedirler. 1986'da çalışan kişi başına kâr, Citicorp'da 12.000 dolar iken Dai-ichi Kangyo'da 26.000 dolar, Industrial Bank of Japon'da ise 76.000 dolar olmuştur.

Borsalar

1987'nin başından beri en hızlı gelişen borsa Meksika Borsası'dır. 1986'da hisse senedi fiyatları dolar başında % 106'lık bir artış göstermişken, 1987 başından beri artışlar % 176 düzeyinde olmuştur. Venezüella'da da son 18 aylık dönemde % 85'lik bir artış gözlenmiştir.

Sayın Okurumuz,

1987 yılı abonenizi yenilediğiniz için;

teşekkür ederiz.

**BEYNELMİLEL NORMLARA UYGUN
YÜKSEK KALİTELİ
MUHTELİF TİP VE ÇAPLARDA**

devlet,
milli bankalar ve halk
iştirakinin kurduğu bir
sanayi müessesesi

**ÇELİK HALAT VE
TEL SANAYİİ A.Ş.**

• muhtelif tip vinç esaslıdır • sondaj • hava nakliyat • TELEFONİK-TELESİJ-TELESKİ
• maden ihraç • dozer • skreyper • ekskavatör • deniz dikme • GERME • MANEVRA
• elektrik nakilleri topraklama • televizyon antenleri dikme • HALATLARI
• ayatak koltuk yaylarında • bloklet jant TELLERİNDE
• yüksek rezistanslı ÇELİK TELLER

AYIN EKONOMİK OLAYLARI

DR. YILDIRIM KILKIŞ

Serbest Faiz «Kâr Helvası» mı Olacak?

1 1987 Temmuz ayının ekonomik olayları içinde, serbest faiz uygulaması, en ilgi çekenini olmuştur. Faiz olayının yanında, zamların ve grevlerin de önemli ölçülerde yoğunlaştığını ifade etmek gerekir.

Başbakan Turgut Özal'ın liberalleştirme anlayışının şimdilik bankalara yansıyan uygulaması, faizlerin serbest bırakılmasıyla başlamıştır. Ancak, bankaların farklı faiz oranları uygulamaları karşısında, mevduat sahipleri tasarruflarını nasıl değerlendirecekleri konusunda şaşkına dönmüşlerdir. Öte yandan mevduat faizlerinin yükselme eğilimi göstermesi, kredi faizlerini de yükselteceğinden, iş âleminin endişeli bir bekleyiş içinde olduğu görülmektedir. Serbest faiz uygulaması şimdilik sadece 1 yıl vadeli mevduat içindir. Bankalar arası faiz yarışması, bu uygulamanın daha kısa vadeli mevduata da yansımaya yol açabilir.

Yeni faiz uygulamasıyla ilgili olarak bankalara kolaylık sağlamak amacıyla, Merkez Bankası bazı kararlar almış bulunmaktadır. Bu kararlara göre, bankaların mevduat munzam karşılıkları % 15'ten % 10'a düşürülmüş, bankalarca kullanılan kredilerin faizlerine tahakkuk ettirilen Kaynak Kullanımı Destekleme Fonu kesintisi % 10'dan % 6'ya indirilmiştir. Buna karşılık, kabul kredili ve mal mukabili ithalattan kesilen % 3 fon % 5'e çıkarılmıştır. Ayrıca bankaların döviz tevdiat hesapları karşılığında Merkez Bankası'na yatırdıkları karşılık oranı % 15'ten % 20'ye çıkarılmıştır. Bankaların taahhütlerine karşılık bulundurmaları gerekli dispoizibilite oranı da % 20'den % 23'e çıkarılmış bulunmaktadır.

1 yıllık mevduat faizlerinin serbest bırakılmasıyla birlikte, özel sektörün ihraç edeceği tahvillerin de faizleri serbest bırakılmıştır.

Faizlerin serbest bırakılması üzerine bankalar arasında gruplaşmalar olmuş, örneğin Pamukbank bir süre % 56 oranında faiz uygulamıştır. 1 yıllık mevduat için büyük bankaların kabul ettikleri % 48 oranının üzerinde faiz uygulanacağını bildiren bankalar mevcuttur. Bu arada İmar Bankası, İktisat Bankası ve Denizcilik Bankası ile Sümerbank ve Egebank 1 yıl vadeli mevduata % 50 faiz uygulamayı kararlaştırmışlardır. Bununla beraber, bazı bankaların ilan ettikleri faiz

oranı dışında oran uyguladıkları, zaman zaman bazı bankalarca şikâyet konusu edilmektedir. Bankaların bu tür şikâyet konusu davranışları, bir başka deyişle mevduatı kendilerine çekmek için rekabet etmeleri, hiç şüphesiz hem kredi maliyetlerine yansıyacak hem de rantabilite durumlarını rizikoya sokacaktır. Bunların dışında, şaşkın ve kararsız tasarruf sahiplerini yeni bir banker olayı endişesi ile başbaşa bırakacaktır. Kısacası serbest faiz olayı Nasreddin Hoca'nın «Kar Helvası» hikâyesine dönüşme eğilimindedir.

İç ve dış borçların toplamlarındaki artış, dış finans kuruluşlarınca yakından takip edilmektedir. Bu kuruluşların en önemlisi olan IMF ile yapılan görüşmelerde, enflasyon için 1987'de hedeflenen % 20 oranı % 30'a çıkarılmıştır. Ayrıca cari işlemler açığı hedefi 1.1 milyar dolar olarak kabul edilmiş ve cari harcamaların kısılması önerilmiştir. Enflasyonun % 40 olacağı Merkez Bankası'nca tahmin edilirken; bu oranın daha yüksek olacağını söylemek, şüphesiz gerçekçi bir ifade olacaktır. Yazımızın sonunda açıklanacak olan son bir ay içinde yapılan zamların görünümü, bu izlenimi güçlendirmektedir.

TÜSİAD'ın 6 aylık ekonomik değerlendirmelerine ilişkin raporunda da enflasyon en başta gelen sorun olarak yer almaktadır. Enflasyonun dizginlenememesi ve giderek artması, Özal Hükümeti'nin bütün başarılarını karartacak olumsuz bir gelişme olarak görülmektedir.

Öte yandan 1987 Eylül ayından itibaren sahneye çıkacak en önemli ekonomik olayın KİT'lerin özelleştirilmesiyle ilgili uygulamalar olacağı anlaşılmaktadır.

Eylül ayını beklerken, 1987 Temmuz ayında oluşan önemli ekonomik olayları kısaca açıklayalım.

Şirket Kurtarma Operasyonları

1987 Temmuz ayında, haberleri basına da yansıyan, şirket kurtarma operasyonları dikkatleri çekmiştir. Bu konuda en yeni olay Anadolu Endüstri Holding (AEH) ile ilgilidir. AEH'nin bankalara toplam 140 milyar lira borcu olduğu söylenmektedir. AEH alacaklı bankalara, atıl menkul ve gayrimenkullerini satarak borçlarını azaltma teklifinde bulunmuştur. Sonunda alacaklı 5 büyük bankanın (İş Bankası, Emlak ve Kredi Bankası, Yapı ve Kredi Bankası, Türkiye Sınai Kalkınma Bankası, İktisat Bankası) oluşturduğu komisyon; AEH'nin satılabilecek menkul ve gayrimenkullerinin değer belirlenmesi ve acil ihtiyaçlarının tespiti işlemlerinin yürütülebilmesi için aralarında görev bölümü yapmıştır. Bu arada AEH'nin finansman ihtiyaçları da bir ön raporla tespit edilmiş bulunmaktadır. Bir başka deyişle bankalar, borçlarını ödeyebilecek kapasitede gördükleri AEH'nin, faaliyetleri sekteye uğratılmadan yaşatılabilmesi konusunda prensip kararı almışlardır. Ülkemizin başta gelen kuruluşlarından biri olan AEH'nin zor durumdan kurtulma yoluna girmesi, iş çevrelerinde memnuniyetle karşılanmıştır.

Diğer bir kurtarma olayı Watt Elektroteknik Cihazlar ve Motor Sanayii A.Ş. ile ilgilidir. Bankalara 20,4 milyar lira borcu olduğu söylenen bu kuruluşun, mevcut varlıklarının değeri 15 milyar lira olarak belirlendiğinden; şirketi satmak veya tasfiye etmek, bankaların işine gelmemektedir. 12,7 milyar lira ile en büyük

alacaklı olan İş Bankası'nın girişimiyle bu şirketin uzun vadede zor durumdan kurtarılması mümkün olabilecektir.

Bu arada Hema Şirketler Grubu'nun, orta vadeli yatırım kredisi dışındaki tüm borçlarını, fabrikalar dışındaki gayrimenkullerinden bazılarını alacaklı bankalara devrederek karşılamak üzere, ilgili bankalarla anlaşmaya vardığı öğrenilmiştir.

Öte yandan geçen yıl içinde 6,5 milyar liralık kredi faizi borcu yüzünden ödeme gücüne düşen Hazet Grubu; 10 şirketinden 6'sını satarak ve borçlarını erteleyip İGS'ye devrederek; ödeme gücünü çözüme bağlamış bulunmaktadır.

Bankalarla İlgili Olaylar

1987 Temmuz ayı içinde bankacılık kesiminde, şirket kurtarma operasyonları dışında, oldukça hareketli olaylar yaşanmıştır:

- Ziraat Bankası, İş Bankası ve Akbank; Euromoney Dergisi'nin geleneksel sıralamasında; dünyanın en büyük 500 bankası arasında yer almışlardır.
- Garanti Bankası, sermayesini 50 milyar TL'den 100 milyar TL'ye çıkarmayı kararlaştırmıştır.
- İş Bankası, A.B.D.'de kurulmuş olan Bankers Trust Company ile ortaklaşa bir Merchant Bankası kurma kararı almıştır. Bu girişim resmi izin alma aşamasına gelmiştir.
- Çaybank'a, tasfiyede olduğu gerekçesiyle, sermayesini 100 milyon TL'den 3 milyar TL'ye çıkarma müsaadesi, Hazine ve Dış Ticaret Müsteşarlığı'nca verilmemiştir.

Grevler Yaygınlaşıyor

Çeşitli iş kollarında başlayan grevler, geçtiğimiz ayın en önemli ekonomik ev sosyal olayı olarak, kamuoyunun dikkatini çekmektedir. Toplu sözleşme görüşmelerinin genellikle ücretler üzerindeki anlaşmazlıklar yüzünden uyuşmazlıkla sonuçlanması üzerine; Petrol-İş, Deri-İş, Demiryol-İş ve Türk Metal sendikaları işkolu düzeyinde grev kararı almışlardır. Bu arada Petrol-İş Sendikası bazı işyerlerinde işverenle anlaşmaya vararak, başlattığı grevlere son vermiştir. Demiryol-İş Sendikası'nın Kurban Bayramı'ndan sonra ülke çapında grev uygulamasına geçeceği bildirilmektedir. Türk-Metal Sendikası'nın Seydişehir Alüminyum tesislerinde başlattığı grev sürmektedir. Milyarlarca lira zarara yol açan bu grev karşısında hükümetin sert tutum göstermesi ve ilgisiz davranması, işçi çevrelerinde hoşnutsuzluk yaratmıştır.

Zamlar Birbirini İzliyor

Bir süreden beri sessiz sedasız devam edegelen zamlar, 1987 Temmuz ayında âdeta fıskırmıştır. Çeşitli hizmet ve ürün fiyatlarına yapılan zamların bazılarını kısaca belirtmekle yetiniyoruz. Yapılan zamlar, başka maddelere de yansdığından, özellikle sabit ve dar gelirli için geçim sıkıntısına yol açmaktadır. Fiyat artışları şimdiki hızıyla sürdüğü takdirde, bu yıl enflasyon oranının % 50'nin üstüne çıkması beklenmelidir.

- **P.T.T. Zamları :** Şehir içi telefon görüşmeleri 50 TL'den 60 TL'ye, şehirlerarası otomatik görüşme ücreti (3 dakika) 750 TL'den 900 TL'ye, nüfusu 200 binden fazla olan yerlerde meskenler için telefon tesis ücreti 75 bin TL'den 100 bin TL'ye, tercihli telefon ücreti 350 bin TL'den 600 bin TL'ye yükseltilmiştir.
- **Elektriğe Zam :** Türkiye Elektrik Kurumu, elektriğin kilovatsaatine % 10 ile % 12 arasında değişen oranlarda zam yapmıştır.
- **Uçak Biletlerine Zam :** Türk Hava Yolları uçak bilet fiyatlarına ortalama % 33 oranında zam yapmıştır. Bu arada İstanbul - Ankara arası uçak bilet fiyatı 30 bin TL'den 40 bin TL'ye yükseltilmiştir.
- **Demiryolu Taşımacılığında Zam :** T.C.D.D. İşletmesi demiryollarında yolcu ve yük taşıma ücretlerine % 50 oranında zam yapmıştır. Bu arada daha önce 100 TL olan banliyö tren ücretleri 150 TL'ye çıkarılmıştır.
- **Oto Fiyatlarına Zam :** Renault-Mais ve Otosan'dan sonra Tofaş da ürettiği çeşitli tiplerdeki otomobillerin fiyatlarına % 7.6 ile % 8 arasında değişen oranlarda zam yapmıştır.
- **Çimentoya Zam :** Kamu ve özel sektöre ait çimento fabrikaları ürünlerinin fiyatlarına ton başına 840 TL ile 2640 TL arasında değişen zamlar yapmışlardır.
- **Demir-Çelik Ürünlerine Zam :** Demir-Çelik fabrikalarının ürünleri fiyatlarına % 6 ile % 22.3 arasında değişen oranlarda zamlar yapılmıştır. Bu arada 4 mm rulo sacın ton fiyatı 199 bin TL'den 244 bin TL'ye yükseltilmiştir.
- **Sümerbank Ürünlerine Zam :** Sümerbank'ın ürettiği yünü ve pamuklu kuşaklar ile çeşitli konfeksiyon mamullerinin fiyatlarına % 10 ile % 15 arasında değişen oranlarda zamlar yapılmıştır.
- **Kâğıt Fiyatlarına Zam :** SEKA'nın ürettiği kâğıt fiyatları yeniden artırılmıştır. Çeşitli kâğıt türlerine yapılan zamların oranı % 5 ile % 15 arasında değişmektedir.
- **Diğer Zamlar :** Buğday fiyatlarına ekmeklik ve makarnalık olarak kilo başına 4 TL zam yapılmıştır. Alüminyum fiyatları % 5 ile % 8 arasında değişen oranlarda artırılmıştır. Özel sektörün ürettiği bira fiyatları % 33 oranında artırılmıştır. Antbirlik iplik fiyatlarına kilo başına 40 TL ile 70 TL arasında zam yapılmıştır. Makina Kimya Endüstrisi Kurumu'nun Antalya'daki pil fabrikasında üretilen pillerin fiyatlarına 3 TL ile 5 TL arasında değişen zamlar yapılmıştır. Ayçiçek yağlarının litre fiyatı 605 TL'den 695 TL'ye çıkarılmıştır.

◆ Şüphe bizi birçok zevklerden mahrum ettiği halde karşılığında bize hiçbir şey vermez.

◆ Daima kendimizi mazeretlerimizle, başkalarını hareketleriyle muhakeme ederiz.

Lowell

John Billings

YENİ YAYINLAR

M. TARIK YAŞA

KONVERTİBİLİTE

YILDIZ, Yard. Doc. Dr. Rifat; Atatürk Üniversitesi Yayınları No. 639, İdari ve İktisadi Bilimler Fakültesi Yayınları No. 84, Araştırma Serisi No. 78, Erzurum 1987, xvi + 266 sayfa, 1730.— TL.

Önce «konvertibilite»nin ne olduğu üzerinde kısaca duralım. Değişik ulusal paraların karşılıklı değiştirilmesi «konversiyon», bu paraların değiştirilebilme özelliği ise «konvertibilite» olarak adlandırılmaktadır. Konvertibilite denince, herhangi bir ülke ya da ülkeler grubu ile yapılacak uluslararası değiş tokuşlarda (mübadelerde) kullanılacak ödeme aracının (paranın) genel kabul görmesi anlaşılmaktadır. Bir başka deyişle konvertibilite, bir paranın diğer paralara yürürlükteki (cari) kur üzerinden istenilen miktarda ve serbestçe çevrilebilmesidir. Bir para serbestçe diğer bir para ile değiştirilebiliyor ve ödemeler bilançosundaki her türlü işlemlerde kullanılabiliyorsa, burada «geniş anlamda (tam) konvertibilite»den söz edilir. Başka bir deyişle, geniş anlamda konvertibilite, yürürlükteki işlemlerin yanı sıra sermaye hareket-

lerini de kapsamaludur. Öte yandan para, sadece dışa dönük cari işlemleri kapsayan ödemeler için konvertibil kılınmış olabilir. Burada «dar anlamda (kısmi) konvertibilite» söz konusu olur. Yani dar anlamda konvertibilite, paranın serbest değiştirilmesinin ve kullanılabilmesinin kısmen uygulanabildiği durumları içerir. Bu tanımlardan şu sonuçlara varabiliriz:

- Tam konvertibilitenin karşısı «kambyo denetimi ve ithalat sınırlamaları»dır. Bu iki karşıt uç arasında yer alan uygulamalar dar anlamda konvertibiliteyi oluştururlar.
- Paranın konvertibilite derecesi, o paranın uygulamada değiştirilebilme ve kullanılabilme derecesindeki farklılıklar sonucunda belirlenebilir.
- Konvertibilite denilince, bunun arkasında muhakkak bir piyasa koşulu vardır. Döviz piyasasının (borsasının) bulunmadığı, döviz kurunun serbestçe piyasa mekanizması içerisinde belirlenmediği bir ekonomide konvertibiliteden söz etmek gerçekçi olmaz.

Konvertibilite konusu ülkemiz açısından özellikle 24 Ocak 1980 Kararları'ndan sonra önem kazanmıştır. Ekonominin dışa açılması hedeflenince, konvertibilite kamuoyunun dikkatini çekmiş; birçok «açık oturum», «seminer»in, yazının ve az sayıda da kitabın konusunu oluşturmuştur. İşte Sayın Dr. Rifat Yıldız'ın kitabı, konvertibilite üzerinde yapılan bu az sayıdaki bilimsel çalışmalardan biridir. Gerçekte kitap doktora tezi olarak hazırlanmıştır. Ancak yazarın konvertibiliteyi teori kadar pratiğe de yer vererek ustaca incelemesi, anılan tezin Atatürk Üniversitesi Yayınları arasında çıkmasında etken olmuştur.

Öte yandan Türkiye'nin bir süre önce tam üyelik için AET'ye başvurmasıyla, konvertibilite yeniden güncel hale gelmiştir. Çünkü AET içinde yer almanın önkoşullarından biri, dar anlamda da olsa konvertibiliteye geçiştir. Ancak, kitabın «Önsöz»ünde Sayın Prof. Dr. Halil Seyidoğlu'nun da belirttiği gibi; «Konvertibilite, esasında sanayileşmenin bir göstergesi olarak kabul edilebilir. Bugün dünyada

parasına konvertibilite tanımayan bir sanayileşmiş ülke yok gibidir. Konvertibilite dinamik karşılaştırmalı üstünlüklere uygun şekilde uluslararası işbölümü ve uzmanlaşmayı teşvik ederek kit ekonomik kaynakların daha iyi değerlendirilmesine ve ulusal ekonominin dünya ekonomisi ile bütünleşmesine yol açabilir. Karma ekonomik sistem içerisinde piyasa mekanizmasına dayalı olarak sanayileş-

EMLAK KREDİ diyor ki:

- Bugüne kadar bir milyondan fazla aileyi konut sahibi yaptık...
- Türkiye'nin dörtbir yanında, okulu, çarşısı, çocuk bahçesi, spor tesisi ve yeşil alanlarıyla modern mahalleleri uydu kentleri biz kurduk...

Biz, **TEKBANK**'ız!
Hem **BANKAYIZ**, hem de
SOSYAL BİR KURUMUZ.
Yaptıklarımızla gurur duyuyoruz.

**TÜRKİYE
EMLAK KREDİ
BANKASI**

TEKBANK

"Evinize açılan kapı,"

meyi temel amaç edinen Türkiye'de, konvertibilite yolunda çalışmaların yapılmasında büyük zorunluluk vardır. Konvertibiliteye geçiş belirli koşulların ve süreçlerin gerçekleştirilmesine bağlıdır. Batı Avrupa ülkeleri 1950'lerin sonlarına doğru paralarına konvertibilite tanırlarken bu şekilde özel plan, program ve zamanlamalar yapmışlardır. Elverişli koşullar yaratılmadan konvertibiliteye geçiş ülkeye yarar yerine zarar getirebilir.»

Yazar kitabın «Giriş»inde dünyada konvertibilite ile ilgili gelişmelere genel olarak değindikten sonra şu soruyu sormaktadır: «Acaba Türk ekonomisi, mevcut yapısı ve dünya ekonomik şartlarında, ithal ikamesini ihmal ederek ve pür ihracata dayalı stratejiyle ve aynı zamanda ithalatın libere edilmesi ve diğer döviz kullarımlarında serbestlik getirilerek sanayileşmesini ve dünya ekonomisiyle bütünleşmesini gerçekleştirebilecek midir veya bunun için ne gibi şartlar gereklidir?» Bu sorunun cevabı, kitabın «Giriş»i izleyen üç bölümü ile «Sonuç ve Öneriler»de verilmektedir. Yaptığın sonunda; «Kitaplar», «Makaleler», «Rapor ve İstatistikler»den oluşan oldukça geniş bir «Bibliyografya» ile konuya ilişkin üç «Ek» yer almaktadır.

Kitabın birinci bölümünde «Kuramsal Çerçeve»de; «tam konvertibilite ve kambiyo denetimi», «kısmi konvertibilite, geçiş şartları ve araçları», «uluslararası boyutta konvertibilite şartları» ve «gelişmekte olan ülkelerde ödemeler balancosu dengesizlik nedenleri» üzerinde durulmaktadır. İkinci bölümde «Amrik Çerçeve»de; «batılı ülkelerde İkinci Dünya Savaşı sonrası konvertibilite uygulaması» ve «seçilmiş gelişmek-

te olan ülkelerde konvertibilite deneyimleri» verilmektedir. Üçüncü bölümde «Türkiye Ekonomisi ve Konvertibilite» başlığı altında; «cumhuriyetin kuruluşundan itibaren Türkiye'de uygulanan dış ticaret, kambiyo ve sanayileşme politikaları», «Türkiye ekonomisinde 1973 sonrası dış ödemeler dengesizlik nedenleri» ve «24 Ocak 1980 İstikrar Kararları ve konvertibiliteye geçiş şartları» ele alınmaktadır. «Sonuç ve Öneriler» kısmı, kitabın özeti ile konvertibiliteye geçiş konusunda Türk ekonomisi için geleceğe yönelik önerileri içermektedir.

Kitap, üniversite ve yüksek okulların iktisat ve işletme bölümlerinde lisans ve lisansüstü öğrenim gören öğrenciler kadar, ekonomik politikayı yönlendirenler için de yararlı bir kaynak niteliğindedir. Konvertibilite konusunda ülkemizdeki önemli bir boşluğun doldurulmasına katkıda bulunan bu başarılı çalışması nedeniyle yazarı kutlar, kitabı okumalarını tüm okurlarımıza salık veririz.

ES Yayınları sunar :

Prof. Dr. Ünal TEKİNALP

SERMAYE PİYASASI HUKUKUNUN ESASLARI

Bilim ve İş çevrelerinin beklendiği yapıtı.

Fiyatı (KDV'li): 1000.- TL

İsteme Adresi:

Ekonomik ve Sosyal Yayınlar A.Ş.

Bıbirbirlik, Suterazisi Sokak No. 6/2

Sultanahmet-İstanbul

Telefon: 526 34 11

Not : Ödemeli postalamaya yapılırsa, PTT ile yollanmasını isteyenlerin, kitap bedeline 400.- TL taahhütlü pul tutarını ekleyerek önceden havale çıkarmaları gerekmektedir.

**"BİRA"
BU KAPAĞIN
ALTINDADIR.**

Yüksek kazanç yine İktisat'ta

İktisat Bankası Menkul Değerler Merkezi ve şubelerinde satışa sunulan özel sektör tahvilleri yüksek kazanç sağlamaya devam ediyor.

Ayrıca, Hazine Bonosu, Devlet Tahvili, Hisse Senedi veya Gelir Ortaklığı Senedi almak için **Menkul Değerler Merkezi**'ni ve **İktisat** şubelerini arayabilirsiniz.

İKTİSAT
MENKUL
DEĞERLER
MERKEZİ

İktisat Menkul Değerler Merkezi

Esentepe: Büyükdere Caddesi 165, Esentepe İstanbul Telefon: 172 7000, 166 2731

Osmanbey: Halaskargazi Caddesi 180, Osmanbey, Telefon: 146 0410

Simdi "Yapı Kredi Menkul Değerler Merkezi" bütün Türkiye'de:

Yapı Kredi Menkul Değerler Merkezi ile Yapı Kredi'lerin arası 3 saniye.

Yapı Kredi Menkul Değerler Merkezi yatırımcılara büyük bir hizmet sunuyor. Tele-Borsa.

Bu hizmet aynı zamanda, ülkemizde ilk defa gerçek anlamda Yapı Kredi'nin başlattığı elektronik bankacılığın yeni bir aşamasıdır.

"Tele-Borsa", Tele-İşlem'li Yapı Kredi'lerden 70 şubenin Yapı Kredi Menkul Değerler Merkezi'ne doğrudan bağlanması ile oluşturulan, memleket çapındaki elektronik borsanın adıdır.

Tele-Borsa ile menkul değer seçimi 3 saniye!

Simdi Tele-Borsa'lı Yapı Kredi'lerden birine gidiyorsunuz. Tele-Borsa yetkilisine gidiyorsunuz. Yetkilil, tusa basıyor.

Değişik vade ve koşullarda, seçilmiş ve çok kârlı menkul değerleriyle İstanbul'daki

"Yapı Kredi Menkul Değerler Merkezi" ayağınıza geliyor.

Sizin yapacağınız tek şey seçmek.

Tele-Borsa yetkilisi ile paranıza, zamanınıza, gelecekteki planlarınıza en uygun menkul değeri seçin, en yüksek verimi sağlayın.

Yatırım düşünüyorsanız, Tele-Borsa'ya gelin, dünya sermaye piyasalarının hızını ve imkanlarını kazanın...

Türkiye'de Elektronik Bankacılığın büyük aşamaları Yapı Kredi'nindir.

YAPI KREDİ

"hizmette sınır yoktur"